

II
Ms. 2794
b. 51

Ms.
2794
b. 51
p. 102

33794, II, B, b.

33794, II, B, 6

48/8

Guthrie and Co

Roman.

Rodbinska sreča.

Ruski spisal Poslovenil
grof L. N. Tolstoj. P. M. Podravski.

V LJUBLJANI.
Založil in izdal J. Giontini.
1889.

Rodbinska sreča.

Roman.

Ruski spisal

grof L. N. Tolstoj.

Poslovenil

P. M. Podravski.

V LJUBLJANI.

Založil in izdal J. Giontini.

1889.

Tiskal Šeber v Postojni.

030039498

Prvi del.

I.

Jaz, Katra in Sofija, žalovale smo za mojo materjo, ki je jeseni umrla ter sprovele vso zimo v našem selu na deželi.

Katra je bila stara domača prijateljica in odgojiteljica. Že od davna je bivala v naši hiši. Ona me je odgojila in jaz jo ljubim že od ondaj, ko se je začenjam spominjati. Sofija je bila moja mlajša sestra.

Turobno in megleno zimo smo sprovele v našem starem „Prokovskem“ domu. Vreme je bilo mrzlo in veter je nanašal goste gomile snega na naša okna in tá so bila tudi gotovo vsaki dan zamrzla in neprezorna; a me se

tudi skoro vso zimo nismo nikamor ganile iz sobe. Redko kedaj je prišel kdó k nam in kdór je tudi prišel, ni nas bil vesel; kajti vse smo imele žalostna obličja, a tudi obiskovalci so govorili tiho, kakor bi se bali koga prebuditi; ne smijali se, marveč le vzdihali, in često plakali, gledajoč ná-me, zlasti pa še na malo Sofijico v črnej opravi. Zdelo se je, kakor da bi še čutili smrt v hiši; turobnost in grôza smrti je vse prevzemala. Materina izba je bila vedno zaklenena in mene, kadar koli sem šla mimo spat, sprehajala je grôza; vlekle me je zmiraj nekaj pogledat v to pusto, hladno kamrico.

Imela sem ta čas že sedemnajst let, a ravno v tem letu, ko je potem umrla, hotela se je mati preseliti, da bi me peljala v svet. Materina smrt je bila za-me velika nesreča; toda priznati moram, da sem čutila, pri vsej žalosti za njo kakor so mi vsi pravili, da sem mlada, lepa in — da bom morala tudi drugo zimo sprovesti na deželi, v mrtveji samoti. Naposled me je tuga, samota in dolg čas takó prevzel, da nisem pohajala iz sobe,

ne odpirala klavirja in ne jemala knjig v roke. Ko mi je Katra rekla, naj se bavim s tem ali ónim, odgovorila sem ji: ne ljubi se mi, ne morem — a v duši mi je nekaj govorilo: zakaj? Zakaj bi naj delala, ako mi pa najlepši dnovi minévajo takó zastonj? Zakaj? In na ta „zakaj“ nisem mogla najti drugega odgovora, nego solze.

Rékali so mi, da sem oslabela in jela hirati, toda tudi to me v moji zanemarjenosti ni zanimalo. Kaj meni mar sedaj zato? Kdo se briga zá-me? Zdelo se mi je, da mi bo minulo vse življenje v tej osamelosti in nisem imela močí, ali zadosti volje, se nje iznebiti. Katra se je počela proti koncu zime zá-me bati in naumila je, oditi z mano v svet. Toda k temu je bilo treba novcev in me skoro nismo znale, kaj nam je ostalo po materi ter z vsakim dnevom pričakovale urejevalca, ki bi imel priti in deti v red naše imetje.

Naposled je on prišel meseca marca.

„Nu, hvala Bogú!“ rekla mi je nekoč Katra, ko sem že kot senca brez dela, brez mislij in željâ pohajala po sobi od enega kota

v družega, „Sergij Mihajlič je prišel. Poslal je sèm človeka z naročilom, da pride k obedu. In ti, moja Marica,“ dodala je, „ojači se vender, kaj si bo sicer o tebi mislil? On je váju obé takó ljubil.“

Sergij Mihajlič je bil bližnji naš sosed in prijatelj pokojnega očeta, če tudi dosti mlajši od njega. Poleg tega, da je njegov dohód spremenil nekoliko naše načrte in mi obetal možnost podati se iz dežele, sem bila privajena, ga že od mladosti ljubiti in spoštovati, in Katra, svetovaje mi, naj bi se ojačila, uganila je, da pred nobenim mojih znancev bi mi ne bilo takó britko pokazati se v neugodnej luči, kakor baš pred Sergijem Mihajličem. Kakor jaz, smo ga vsi v naši hiši, počenši od Katre in Sofije, katerej je bil kum, do poslednjega služabnika, imeli radi. Toda zá-me je imel posebni pomen še po izrecílu moje matere, ki je dejala, da bi si želela zá-me takošnega možá, kakeršen je on. Takrat mi je bilo to čudno, dà, celó neprijetno; moj vzor izgledal je povsem drugače. Jaz sem vedno sanjarila o mladem, vitkem, bledoličnem mladeniču; a Sergij Mi-

hajlič že ni bil več mlad človek, marveč visok, jak in kakor se mi je dozdevalo, vedno vesel. A vender so mi materne besede prihajale čisto na misel in že pred šestimi leti, ko mi je bilo stoprav najst let, ko me je še tikal, se z mano igral, in me imenoval „ljubičico“, nisem se brez strahú povpraševala, kaj si počném, ako me on naenkrat poprosi za mojo roko?

Pred poldnevom je prišel Sergij Mihajlič. Videla sem skozi okno, kakó se je pripeljal na malih sanéh; komaj pa je zginil za voglom, pobegnila sem v dvorano in hotela se delati, kakor bi ga ne bila pričakovala. Toda ko sem zaslišala v sobi njegov hôd, njegov zveneči glas in Katrine korake, nisem se mogla vzdržati, da bi mu sama ne hitela nasproti. Govoril je glasno, smejal se in držal Katro za roko. Vgledavši mene je osupnil, in gledal nekaj hipov ná-me, in ni me pozdravil. Mene je obšla sramota in čutila sem, da sem zarudela.

„Ah! je li mogoče! . . . To ste vi!“ . . . reče on prosto in srčno ter stopi z razprostrtimi rokami k meni. „Je li mogoče, da ste

se takó spremenili? Kakó ste vzrasli? Je-li to naša ljubičica? Vzrasli ste kakor roža.“

Poprijel me je za rokó in mi jo krepko stisnil, da me je skoraj zbolelo. Jaz sem mislila, da mi hoče rokó poljubiti*) in že sem se nagnila k njemu, toda on mi je stisnil še enkrat roko, pogledal mi naravnost v oči s svojim jasnim, veselim pogledom.

Šest let ga nisem videla. Bil se je dosti spremenil, postaral, očrnel in porasel z brkami, kar se mu nikakor ni podajalo; toda obnašanje njegovo je bilo takó prosto kot poprej; nespremenljivo je ostalo tudi njegovo odkrito, spoštljivo lice z velikimi črtami, pametnimi, ognjenimi očmi in ljubaven, skoro detinski nasmeh.

Črez malo minut prenehal nam je biti gost ter se udomačil med nami in tudi med družino, katera se je še posebej radovala njegovega prihoda, kar se je vidévalo iz njih postrežbe. On se ni obnašal kakor sosedge, ki so prihajali k nam po maternej smrti ter smatrali za potrebno: molčati in plakati z nami;

*) V Rusiji je običaj, da moški poljubljajo ženske v roko, a ženske moške na čelo.

bil je nasprotno zgovoren, vesel, niti besedice ni spregovoril o materi, takó, da se mi je ta ravnodušnost zdela izprva jako čudna in nekako neprislušna takó iskrenega prijatelja — toda pozneje sem razvidela, da to ni bila nobena malomarnost, marveč odkritosrčnost in zahvalila sem se mu na to. Na večer je Katra, hoteča nalivati čaj, vsedla se na staro mesto v salonu, kjer je navadno poprej sedévala mati, jaz in Sofija pa sve se vsedli poleg nje. Stari Gregorij prinesel je Sergiju Mihajliču staro očetovo lulo in on se je jel sprehajati ž njo gori in doli po sobi.

„Koliko tužnih promén je že v tej hiši... odkar se jih spominjam!“ dejal je naenkrat ustavivši se.

„Dà,“ rekla je Katra vzdihajoč, pokrivaje samovar, in pogledala nanj: bilo ji je, kakor da je hotela plakati.

„Se li spominjate svojega očeta?“ obrnil se je Sergij Mihajlič k meni.

„Jako malo“, odgovorim mu.

„Kakó bi vam sedaj bilo dobro ž njim!“ rekel je tiho in zamišljeno, gledaje na mojo

glavo. „Jaz sem močno ljubil vašega očeta“, dodal je še bolj tiho, in meni se je zdelo, da so se mu oči zalesketale.

„Milostljivi Bog ga nam je vzel!“ spregovori Katra in položivša čašo na čajnik, začne plaklati.

„Dà, strašne premembe so se dogodile v tej hiši“, ponavljal je on in se obrnil. „Sofija, pokaži mi svoje igrače“, dejal je črez malo časa in šel v dvorano. S solzami v očéh gledala sem za njim.

„To je zvest prijatelj“, opomni Katra.

„V resnici“, rečem in bilo mi je nekako toplo in prijetno v duši, da nam ta dober človek skazuje tolikanj sočutja v naši tugi.

Iz dvorane glasili so se klici Sofije in njegove šale ž njo. Jaz sem mu poslala čaj in zaslišala, da je vsedel za klavir ter začel tipke pritiskati.

„Marija Aleksandrovna,“ oglasil se je, „pojdite sém in zaigrajte nam kaj.“

Bilo mi je prijetno, da se je takó priprosto in prijateljsko velivno obnašal proti meni; pa sem vstala in šla k njemu.

„Zaigrajte nam to“, rekel je in odprl pri „adagio quasi una fantasia“ snopič Beethovnovih sonat. „Naj vidimo kakó igrate“, je dodal in šel s čašo čaja v drugi kôrt dvorane.

Ne vém zakaj sem čutila, da mu ne morem nasprotovati, niti se mu izgovarjati, da slabo igram; vsedla sem pokorno k klavirju, akoravno sem se bala njegove kritike, znajoča, da godbo razume in jo ljubi.

„Adagio“ izražal je tiste čute, ki jih je vzbujal v meni razgovor pri čaju in mislim, da sem ga prav igrala. Toda „scherzo“ se mi ni dal igrati.

„Ne, tega ne boste mogli dobro igrati“, rekel je, k meni pristopivši, „pustite to! Toda prvo ni bilo slabo. Vidi se, da razumete godbo.“

Ta umerjena pohvala me je takó oveselila, da sem kar zarudela. Bilo mi je takó novo in prijetno, da je on, tovariš in družo mojega očeta, govoril z mano takó resnobno, kakor da je meni enak, ne pa po svojem poprejšnem načinu kakor z detetom. Katra je odšla v spalnico, da bi položila Sofijo k počitku in midva sva ostala v dvorani.

Pripovedoval mi je o mojem očetu, kakó se je ž njim sošel in kakó veselo sta skupaj živela ta čas, ko sem jaz še sedévala pri igračah in knjigah. Iz njegovega pripovedovanja sem sedaj prvič razvidela, kakó prost in mil človek je bil moj oče, katerega doslej nisem poznavala. Sergij Mihajlič me je tudi povpraševal, kaj imam rada, kaj čitam, kaj hočem delati in mi dajal nasvete. Ni se mi dozdeval več prejšnji veseli, dražljivi in z mano se norčevajoči šaljivec, marveč važen, prost in ljubeč človek, za katerega sem čutila neko prisiljeno spoštovanje in simpatijo. Bilo mi je lahko, prijetno, a vendar sem čutila nekako tesnobo, ko sem ž njim govorila. Bala sem se vsake svoje besede — takó sem zaželela prislužiti si osobno njegovo ljubezen, ki sem jo že čutila s tem, da sem bila hči svojega očeta.

Ko je položila Katra Sofijo spat, pridružila se je nama in toževala mu mojo apatijo, o katerej mu nisem ničesar povedala.

„Tedaj najvažnejšega mi še ni povedala“, rekel je, smehljajoč se in očitajoč pokimal ná-me.

„Pokaj je treba to pripovedovati?“ odgovorim; „vsaj to premine.“ (A meni se je v resnici zdelo, da ta tuga ni samo že minola, marveč je niti ni bilo).

„To ni dobro: ne znati samote prenašati“, reče on, „vsaj ste izobražena gospodična!“

„Sevéda sem izobražena gospodična“, odgovorim, smejaje se.

„Ne, vi ste pomehkužena gospodična, katera le takrat živi, kadar jo občudujejo, a kmalo pa se zanemari, ko ostane osamljena in ničesar je več ne veseli. Takošna ima vse za druge a ničesar za sebe.“

„Krasno mnenje imate o meni“, dejala sem, samo, da bi nekaj rekla.

„Ne“, rekel je on po kratkem molčanju, „niste zaman podobni svojemu očetu; imate v sebi nekaj —“ in njegov dober, pozoren pogled me je vnovič blažil in me spravljal v prijetno zapreko.

Stoprav sedaj sem opazila na njegovem, na prvo ganutje veselem lici, ta pogled, pri svojem zgolj njemu, ki je bil izprva jasen, potem vedno pozornejši in nekako tužen.

„Vi ne smete in se ne morete dolgočasiti“, dejal je; „vsaj imate godbo, imate knjige, nauke, imate še vso življenje pred seboj, za katero se morate še pripravljati, da bi potem sami sebe ne dolžili. Črez leto dnij zna biti že prepozno.“

Govoril je z menoj kakor oče, ali strijc in čutila sem, da se neprestano premaguje, da bi bil meni enak. Mene bi bilo jezilo, ako bi me bil smatral za nižjo, toda zraven se me je pa prijetno dotikalo, da je zgolj meni na ljubo našel za potrebno, da bi bil drugačen, kakor je v resnici. Naposled se je pogovarjal s Katro o raznih naših zadevah.

„Nù, sedaj pa z Bogom, dragi prijateljici“ rekel je in pristopil k meni ter me prijel za roko.

„Kedaj se zopet vidimo?“ vprašala je Katra.

„Pomládi“, odgovoril je, držeč me neprestano za roko. „Sedaj pojdem v Danilovko (drugo našo vas), razvidim tam razmere in uredim, kar bo mogoče; potem pa se popeljem po svojih opravkih v Moskvo in črez leto dnij se vidimo“.

„A zakaj odidete na takó dolgo?“ povprašam ga tužno, kajti veselila sem se vže, ga vsaki dan videti in sedaj mi je bilo nenkrat takó otožno in žalostno pri srci, da sem se bala, da se povrne zopet poprejšnja turobnost.

Moralo se je to javiti v mojem pogledu in glasu.

„Dà, zanimajte se čedalje bolj, ne udajajte se tugi“, rekel je z glasom, kakor se mi je zdelo, preveč prostim in hladnim. „Pomládi bova napravila poskušnjo“, dodal je ter spustil mojo roko, ne gledajoč ná-me. V predsobi, kamor sve ga spremili, oblekel je urno kožuh ter me vnovič méril s pogledom.

„Zamán bo to vsiljevanje“, sem si mislila. „Mar li on vé, da mi je takó ljubo, kadar me pogleda? — Je zal človek, jako zal . . . ali to je vse!“

To noč jaz in Katra dolgo nisve mogli zaspati; govorili sve neprestano, ne o njem, marveč kakó bove preživele sedanje leto in kje bove živele po zimi.

Strašno vprašanje: zakaj? mi ni prišlo več v misel. Zdelo se mi je po vsem jasno in

prosto, da imam živeti zato, da bi bila srečna in tudi naše staro Prokovo je naenkrat bujneje in oživel.

II.

Med tem je nastopila pomlád. Poprejšna moja tuga je minula in spremenila se v sanjarško nádo in težnjo. Akoravno sem živela sedaj drugače, kot v začetku zime in se vkvarjala s Sofijo, godbo in čitanjem, zahajala sem vender tudi često na vrt in dolgo, dolgo sem tam blodila po drevoredih, ali posédala po klopéh ter mislila Bog vé o čem; sanjarila sem in nadejala se. Včasih sem tudi cele noči do jutra presedala pri oknu svoje čumnate; časih sem, zgolj s plaščem ogrnena, se tiho vkradla Katri, šla na sadonosnik, tekala po rosi k potoku in enkrat pošla tudi na polje ter sama po noči ves vrt obhodila. Sedaj mi je težko razumeti in se spominjati teh mislij in sanj, ki so napolnovale takrat mojo domišljijo. In ko se njih spominjam, ne morem prav verjeti, da bi bile to baš moje sanje in misli — takó so bile čudne in nenavadne.

Koncem meseca majnika vrnil se je Sergij Mihajlič s svojega pota, kakor je obljubil.

K nam je prišel na večer, ko ga nismo nikakor pričakovali. Sedele sve v hladniku, ter hitele piti čaj. Vrt je že ozelenel in v zaraslem grmičji so se naselili slavčki, da proslavljajo bujno pomlad. Gosto bezgovo grmičje je izgledalo, kakor bi bilo od zgoraj posipano z nečim belim. Bili so to cvetni popki. Hladnik je stal v prijetnem hladu in rosa jela je že namakati travo. Okrog hladnika vél je prijetni sveži vetrič. Iz dvorišča slišali so se poslednji glasovi dnevnega truša in mukanje živine, prihajajoče domú. Naš sluga Nikon je zalival cvetlice. Pri nas v hladniku se je v belej čaši bliščal in kipel očiščen samovar (čaj), nahajala se je tam smetana, prêste in drugo pečivo. Katra je s svojimi okroglimi rokami izmivala čaše. Jaz, zgladovana po kopelji, nisem čakala na čaj, marveč jedla sem kruh s svežo, gosto smetano. Imela sem na sebi pavolnat ogrtač in glavo prevezano z ruto čez mokre lasi. Katra je Sergija Mihajliča opazila prva.

„A, Sergij Mihajlič“, dejala je, „me sve baš govorile o vas“.

Vstala sem in hotela oditi, da bi se preoblekla, on pa me je vstavil v hipu, ko sem bila že pri dverih.

„Nú zakaj bi se toliko preoblačili tù na deželi?“ rekel je, gledajoč na mojo glavo s pečo ovito, smejaje se; „če se ne sramujete v tej obleki pred Gregorjem, vsaj sem vam vender tudi jaz kakor Gregor.“ Toda meni se je zdelo, da Sergij Mihajlič izgleda po vsem drugače, nego Gregor in bilo me je sram.

„Hitro pridem“, odgovorim odhajaje.

„Kaj pa vidite takó protivnega na sebi?“ kričal je za menoj. „Izgledate kakor zalo, mlado kmečko dekle.“

„Kakó čudno me je gledal?“ mislila sem si ter se urno preoblačila. „Nú, hvala Bogu, da je prišel!...“ In ogledavši se v zrcalo sem tekla urno po stopnjicah, ne skrivajoč tega, da sem hitela in vsa zarudela sem dospela v hladnik.

Sedel je za mizo ter pripovedoval Katri o naših zadevah. Pogledal je ná-me, nasmehnil

se in govoril dalje. Naše stvari bile so po njegovej izpovedi v izvrstnem stanju. Sedaj je bilo treba samo sprovesti leto na deželi, po zimi pa se Sofijinej odgoji na ljubav podamo v Petrograd ali v inostranstvo.

„Dà, ko bi tudi vi hoteli iti z nami v inostranstvo!“ rekla je Katra, „ker drugače bove osamljene kakor v gozdu.“

„Ah, kakó rad bi potoval z vami, če treba okolo sveta!“ dejal je polu važno, polu šaljivo.

„Nú, dobro“, rekla sem; „potujte z nami okolo sveta!“

On se je nasmehnil in stresel glavo.

„Ali moja mati in moji opravki“, odvrne on. „Toda pustimo to. Pripovedujte rajše, kako ste prebili čas po mojem odhodu? Je li vam je bil zopet dolg čas?“

Ko sem mu povedala, da sem se marljivo z nečim ukvarjala, da se nisem dolgočasila in ko mu je tudi Katra to potrdila, nasmihaval se je ljubko ná-me in me hvalil, kakor bi imel samo on pravico me hvaliti. In smatrala sem za potrebno, da mu vse, kar sem delala, podrobno in odkritosrčno izpovem in mu tudi,

kakor pri spovedi povedala vse, če bi mu tudi morda ne bilo po volji.

Večer je bil kaj krasen in ko so odnesli čaj ter mi ostali v hladniku, me je razgovor tako zanimal, da nisem opazila, kakó utišujejo polagoma okolo nas človeški glasovi. Vonjava cvetja širila se je na vse strani, bujna rosa je pokrila travo — slavec je začel ne daleč v grmu gostoleti, a utihnil je, zaslišavši naše glasove in zdelo se je, kakor bi se bilo zvezdnato nebó ponižalo k nam.

Da se temní, opazila sem le po tem, da je netopir natihoma priletel pod streho hladnika in motal se okolo mojega belega ogrtača.

Stisnila sem se k steni in hotela že zakričati, toda netopir se je zopet némo in urno izmotal izpod strehe ter zginil v nočnem mraku.

„Ah, kakó ljubo mi je vaše Prokovo!“ ogласi se Sergij Mihajlič, pretrgajoč razgovor. „Vso svoje življenje hotel bi tukaj sedeti.“

„Pa storite to!“ poreče Katra.

„Kakó naj to storim?“ ponoví on; „življenje mi ne pripušča“.

„Zakaj se ne ženite?“ vpraša ga Katra.
 „Vi bi bili izvrsten mož.“

„Zató, ker rad posédam“, odgovorí smejoč se. „Ne, Katarina Karlovna, midva se že ne bodeva ženila. Ná-me so že davno prenehali pogledovati, kot na človeka, ki se more oženiti in jaz sam odobravam to njih mnenje . . . in od tistega časa mi je dobro in ugodno, v resnici dobro.“

Meni se je zdelo, da té besede govori z nekako prirojeno vnémo.

„To je lepo! imeti šest in trideset let in že dajati življenju slovó!“ opomnila je Katra.

„Dá, že mu dajem“, nadaljeval je Sergij Mihajlič; „vsaj tudi hočem najrajše le posédati. A k ženitvi pa je treba nečesa družega. Povprašajte le to“, dodal je, pokazavši na-me. „Evo takošne je treba ženiti in omožiti, midva se hočeva samo le veseliti ž njimi.“

V glasu bila je izražena nekaka skrivnostna tuga, ki mi ni ušla. Pomolčal je nekoliko; niti jaz, niti Katra nisve rekli ničesar.

„Nú, predočite si“, nadaljeval je, zagu-gaje se v naslonjaču, „ako bi se jaz naglo po

nekakem nesrečnem načinu oženil s sedemnajstletno devo, kot na primer z Ma Marico Aleksandrovno. To je izvrstna primêra, veseli me, da sem jo našel, to je najboljša primêra.“

Jaz sem se nasmijala in nisem mogla razumeti, zakaj bi se on radoval takej primêri.

„Rokó na srcé . . . Recite mi resnico“, — obrne se on šaljivo k meni, „ali bi ne bila za vas nesreča, združiti svoje življenje s starim človekom, ki je mnogo preživel in hoče le sedeti, v tem ko v vas, Bog zna, kaj vse vrè in po čem vas misel teži.“

Prevzela me je zadrega in nisem vedela kaj odgovoriti.

„Vsaj vam ne dajem predloga“, ponavlja on, smeja se.

„Vender pa, povejte po resnici, da ne mislite na takošnega moža, ko se na večer sami sprehajate po drevoredu, bila bi to nesreča.“

„Nikakor nesreča . . .“ odrekla sem.

„Nú, dobro vsekako ne“, zvršil je on.

„Dà, ali morda se va . . .“.

On mi je segel v besedo.

„Nù vidite in prav ima. Jaz sem ji hvalen na odkritosrčnosti in veselí me, da smo o tem govorili. Dà, ne dosti tega. Zá-me bi bila to največja nesreča“, dodal je.

„Kakšen posebnež ste, prav v ničemer se niste spremenili“, dejala je Katra ter šla iz hladnika pripravljat večerje.

Ko je Katra odšla, umolknila sva oba in tišina naju je obdaval. Samo gostolenje slavčka glasilo se je po celem vrtu; a ni pel kot poprej, kratko in pretrgano, marveč z dolgim, zvonečim glasom in drugi slavček oglasil se mu je tam doli v daljavi, prvič ta večer.

Bližnji slavček je umolknil, kakor bi bil za trenutek poslušal, potem pa je začel žvrgoljeti še jasneje in močneje.

In veličanstveno mirno so se glasili ti glasovi v nočnej tišini. Vrtnar je šel spat v svojo bajtico, njegovi koraki v visokih škornjih so odmevali sém s ceste. Pod goro je nekdo dvakrat presunljivo zažvižgal in zopet je vse utihnilo. Listje se je komaj gibalo, vetrič vèl je tiho in napajal nas s svežim ozračjem in opojno vonjavo. Meni je bilo neprijetno molčati

po tem, kar je bilo ravno govorjeno, toda nisem vedela, kaj bi rekla. Pogledala sem nanj. Iskreče oči gledale so v polutemi ná-me.

„Krasno je življenje na sveti“, spregovoril je on.

Jaz sem nehoté vzdihnila.

„Kaj?“

„Krasno je življenje na sveti“, ponovila sem jaz.

Vnovič sem umolknila in bila sem nemirna. Vedno mi je prihajalo na misel, da sem ga užalila, ker sem priznala, da je star in hotela sem ga potolažiti, toda znala nisem kakó.

„Ostanite mi zdrave!“ reče on vstajaje; „mati čaka ná-me z večerjo; danes sem še prav malo bil pri njej.“

„A jaz sem vam hotela zaigrati novo sonato“, rekla sem.

„Drugikrat“, reče dosti hladno, kakor se mi je zdelo. „Z Bogom!“

Sedaj se mi je še bolje dozdevalo, dasem ga razžalila in bilo mi je tega žal. S Katro sve ga še spremili k izhodišču in postali na dvoru, gledaje na cesto, po katerej je odhajal.

Ko je že vtihnil topot konjskih kopit, vrnem se v hladnik in vnovič gledam na vrt; v rosnej megli, ki so jo polnili nočni glasovi, slišala in videla sem še dolgo vse, kar sem hotela videti in slišati.

Prišel je vdrugič, prišel tretjič in nevolja, imajoča svoj vir v prečudnem razgovoru, ki sva ga imela, je povsem minula in se tudi nikdar več ni povrnila. Črez leto je dva-tri-krat prihajal k nam in privadila sem se nanj takó, da ko dolgo ni prišel, očitala sem to v duhu, češ, da napak ravná, ko me zapušča. Občeval je z mano kot z mladim, dragim tovarišem, izpraševal me, svetoval mi in vzpodbujal, a časih tudi krotil in miril me. Toda navzlic temu, da se je neprestano trudil ravnati z menoj kakor s sebi jednako, čutila sem vender, da poleg tega, kar sem v njem razumela, mi je še ostajal ves svet tuj, v katerega ni spoznal za primerno me spustiti, in to je baš močnejše, kot vse drugo, vzdrževalo v meni spoštovanje in me vabilo k njemu. Znala sem od Katre in sosedov, da poleg skrbi za svojo mater, s katero je živel in poleg

skrbí pri gospodarstvu in našem varuštvu, ima še posla z javnimi zadevami, ki so mu povzročale velike neprijetnosti; toda, kakó je na vse to gledal, kakošni so bili njegovi načrti, náde, o vsem tem nisem mogla ničesar od njega zvedeti.

Kadarkoli sem zasukala govorico na té njegove zadeve, delal se je, kakor bi bil hotel reči: „gospodična, ne brinite se za to!“ in je obrnil besedo drugam. S početka me je to nekako jezilo, toda polagoma sem se navadila tudi na to in govorila ž njim samo o tem, kar se tiče mene ter smatrala to za nekaj po vsem naravnega.

Kar mi tudi od kraja ni ugajalo, pozneje pa mi postalo popolnem prijetno, bila je njegova zagonetna malomarnost na to, naj sem že bila kakor-koli opravljena.

Nikdar mi ni niti s pogledom, niti z besedo govoril o tem, da sem „lepa“, marveč postajal zamračen in nasmiheval se, ko so mu pred menoj pravili, da sem zala in čestokrat se je radoval, da je našel na meni kakošno hibico, da me ž njo draži. Novošegna obleka

in frizura, s katerimi me je Katra o slavnostnih dnevih nakitila, vzbujevala je v njem le posmeh, ki je žalostil dobro Katro in tudi meni bil iz početka dokaj čuden. Katra je bila prepričana, da sem mu povšeči ter ni mogla pojmiti, zakaj ni mogel trpeti, da se zalšam in dičim. Toda razumela sem brzo, kaj je hotel. Hotel je, da bi na meni ne bilo nobene koketerije. Kakor hitro sem to sprevidela, nisem bila v ničemer več razkošna, niti koketna in začela sem se ž njim prosto obnašati, akoravno me je to težko stalo. Vedela sem, da me je Sergij ljubil; pa ali kot ženo, ali dete, to nisem vprašala. Njegova ljubezen bila mi je draga; videvša, da me ima za najboljše deklè, sem se še bolj in bolj popravljala. Začutila sem, da mu je plemeniteje, ako mu pokažem lastnosti svoje duše, kakor vso drugo telesno lepoto. Moji lasjé, roke, lice in moje obnašanje bilo mu je že tako poznano, da ga v temu obziru nisem mogla varati. Toda moje duše ni poznal, ker jo je ljubil, ker se je baš v tem hipu razvijala; pa ker sem ga mogla od te strani varati sem to tudi

storila. In kakó vesela sem bila, ko sem prišla na to misel! Ona, brez uzroka umišljena skrb gledé oprave, pak je v tem preminila. Čutila sem, da naj me je že videl sedečo, ali stoječo; naj sem imela lasi nakviško, ali nizedoli počesane, da me je poznal vso in da sem mu bila vedno po godu takošna, kakeršna sem. Zdi se mi, da ko bi bil proti svojej navadi, kot kateri drugi, le enkrat rekel, da sem zala, bi me s tem ne bil razveselil. Zató pa mi je bilo vender blago in jasno v duši, ko me je enkrat po nekej besedi pozorno pogledal in rekel z glasom, skoro šaljivim: „Dà, nekaj tičí v vas . . . Vi ste znamenito deklé . . . to vam moram reči.“

Ta pohvala napolnila mi je srcé s ponôsom in radostjo. A zakaj me je tačas pohvalil? Zató, ker sem rekla, da tudi sama čutim, kakó ljubi stari Gregorij svojo vnukinjo, ali pa zató, ker so se mi neke pesmi in romani priljubili takó, da so mi privabili solze v oči; ali pa zató, da so mi Mozartove skladbe bolj ugajale, nego Šulhofove. In še sedaj mi je čudno, kakó sem takrat z nekim nenavadnim

čutom pogodila, kaj je dobro in posnême vredno, če tudi nisem imela jasnih pôjmov o vsem.

Mnoge poprejšne navade in naklonjenosti Sergiju Mihajliču niso bile povšeči, ali, če se je le malo namrdnil, ali s pogledom dal mi razbrati, da mu ni po godu, kar sem hotela reči, ali storiti — že mi je to samo zadostovalo, da je tudi meni omrzelo to, kar sem poprej ljubila.

Kadar mi je hotel dati kakov nasvêt, vedela sem že naprej, kaj mi hoče reči. Če me je hotel kaj vprašati, pogledal mi je samo v oči in že njegov pogled sam je izvabil meni one misli, ki jih je želel. Takó tudi moje tedajšne misli in občutki niso bili moji, marveč njegovi, katere sem si tudi hipoma osvojila in kateri so mi vnišli v moje življenje ter osvetljevali ga. Ne vedoča sama zakaj, jela sem vse drugače gledati na Katro, na naše ljudi, na Sofijo, na sebe in svoje zanimanje. Knjige, ki sem jih poprej čitala, samo da bi odganjala dolgčas, postale so mi naenkrat najmilejše razvedrilo, a vse le zato, ker sva večkrat govorila o knjigah, ki sva jih vkupno

čitala in ki mi jih je prinašal on. Poprej me je težko stalo, poučevati Sofijo in delala sem to le vsled tega, ker sem smatrala to za svojo dolžnost, toda sedaj je tudi on časih sodeloval pri tem pouku in jaz sem se dičila in ponašala, če Sofijo še bolje naučim. Naučiti se vso godbeno skladbo zdelo se mi je poprej nemogoče, a sedaj, ko sem znala, da me bo poslušal ter me nemara tudi pohvalil, mogla sem eno in isto po četrinokrat ponoviti, takó, da si je uboga Katra morala ušesa z bombažem zamašiti in vender mi še ni presedalo. Stare sonate donele so mi po vsem drugače in mnogo lepše.

Tudi Katra, katero sem poznala in ljubila, kakor samo sebe, prômenila se je po vsem v mojih očeh. Še-le sedaj sem pojmila, da ona ni bila dolžna biti nam mati, prijateljica in služkinja, kakor nam je bila. Razumela sem vso žrtvoljubje in udanost té mile stvari, spoznala sem, koliko zahvale sem jej dolžna in jo ljubila še mnogo bolj, nego poprej.

Sergij Mihajlič naučil me je gledati tudi na naše ljudi: kmete, služabnike, družino,

dekleta po vsem drugače, nego doslej. V resnici je čudno; do sedemnajstega leta preživela sem med temi ljudmi, ki jih nikdar nisem videla. Nikdar nisem mislila, da tudi ti ljudje takó ljubijo, želé in trpé, kakor jaz . . . Sergij Mihajlič ni brez vzroka trdil, da prava sreča počiva le v tem, da živimo za druge.

Od kraja zdelo se mi je to čudno; nisem razumela tega, ali nehoté prišlo je tudi to prepričanje v moje srcé. A to prepričanje mi je nov svét sreče, ki je brez kake proméne navstajal v mojem življenji iz mene same. Vse to me je že od detinstva molché obdajalo in bilo je treba le slučaja, da se je vse oživeló v moji duši ter napolnilo jo s srečo.

To pot sem podavša se spat često dolgo bdela, toda namesto poprejšnje predletne tuge, željâ in nád v prihodnost, prevzemalo me je zdaj čutilo sedanje sreče. Vstala sem časih iz postelje, vsedla poleg Katre v postelj ter pripovedovala ji, kakó sem srečna, — toda tega jej ni bilo treba praviti, ker je itak sama videla in spoznala, da sem srečna. A Katra mi je rekla, da si tudi ona nič boljšega

ne želi, da je tudi jako srečna in poljubila me je. Jaz sem ji verjela; zdelo se mi je neizogibno prav in potrebno, da bi bili vsi srečni, Časih pa je izgubila Katra potrpežljivost in menila je, da je že čas iti spat ter kazala se časih strogo; gonila me je v postelj in zaspala, ali jaz sem še dolgo razbiral v svojih mislih vse, vsled česar sem bila takó srečna. Časih sem vstala, pokleknila in molila vnovič svoje molitve, zahvaljuje se Bogu, za vse dobro, kar mi je dal.

In v čumnati je bilo tiho; slišalo se je samo dihanje Katre in tikót poleg nje visečih ur, a jaz sem se obračala in šepetaje molila, ali križala se in poljubljala križec na vratu. Vrata so bila zaprta, okna zaprta s polknicami; le kakošna muha, ali komar je poletaje brenčal v kakem kôtu. In želela sem si, da bi nikdar ne izšla iz té čumnate, da bi se ne storil dan, da bi se mi ne razdrle sanje, misli in molitve, katere vse so se mi dozdevale kot žive stvari, poletajoče okolo moje postelje v mraku nad mano. In vsaka moja misel bila je njegova misel, vsaki čut — njegov čut. Takrat še

vedela nisem, da je to ljubezen; mislila sem, da bo vedno tako ostalo in, da ti občutki prihajajo prosto sami od sebe.

III.

Necega popoldne, baš o žetvi, šle smo Katra, Sofija in jaz po obedu na vrt in vsedle v senci lipe na klop, od koder se je odpiral pogled na loge in polja.

Sergij Mihajlič že tri dni ni bil pri nas in danes smo ga pričakovale tolikanj več, ker je naš poslovodja rekel, da je obečal priti na polje. Okolo dveh videle smo ga prihajati na polje. Katra je zapovedala služabnici, naj nabere bresek in češenj, katere je on jako rad jedel in z nasmehom me pogledala, vlegla na klop ter zaspala. Jaz sem odtrgala lipovo vejico in gledala na pot, ki vodi s polja, ker sem mislila, da mora priti od tod. Sofija je sedela na korenini stare lipe ter gradila hišico za svoje donde. Dan je bil topel, brez vetra; vonjava cvetja je duhtela od vseh strani, a črni oblaki so se zbirali ter grozili s plóho. Toda oblaki so se jeli zopet

razpršavati, prisijalo je solnce skozi nje in nebó se razvedrilo, samo od daleč se je čulo časih, pa časih zamolklo gromenje, a iz oblakov, ki so še ostali na obzorji, križali so se blede-ognjeni bliski.

Bilo je očividno, da bo se danes nevihta pri nas razgnala. Na potih zunaj vrta škripali so neprestano visoki, z žitom obloženi vozovi — in tem nasproti drdrali so prazni, na katerih je stojéč hlapec podil konje, da so se mu kar nogé tresle in mu je obleka vetra frfrala. Zunaj sadovnika začelo je biti prašno in dušljivo. Ti glasovi slišali so se tudi na skednjih, isto škripanje koles pod žoltim snopjem in pred mojimi očmi so rasle špičaste kopíce, in kmetje so kar gomazili na njih. Tudi na zaprašenem polji so se gibali vozovi, obloženi z žoltim snopjem; a ropót vozov, odmev klicev in petje delavcev donelo je k nam. Na énej strani kazalo se je strnišče vedno bolj golo; požeto polje se je praznilo, kjerkoli so se le prikazala prižasto oblečena dekleta, ki so vezala žito v snopovje in jih polagale v skladnje. Zdelo

se mi je, kakor bi se bilo leto naenkrat pred mojimi očmi spremenilo v jesen. Povsodi prah in sopar, izvzemši naš mili prostorček v sadovniku. Povsodi naokrog pa so se v tem prahu in soparici na pekočem solnci gibali in vreščali delavni ljudje.

Med tem, ko se je svet mučil na polji v tej vročini in prahu, spala je Katra mirno v hladniku na klopi. Na mizi so se nahajale lepe sočnate češnje, naša obleka pa je bila čista in sveža, voda v vrču spreminjala se je na solncu v kristal in meni je bilo tako prijetno in milo v duši. „Kaj mi je storiti?“ mislila sem; „s čim sem zaslužila, da sem tako srečna? Kako in s kom naj delim to srečo? kakó in komu naj jo posvetim?“...

Solnce je že zašlo za vrhove lip, prah na polji se je podel, nebo se po vsem razvedrilo. Za skednjem so se videli novi stogi, na katere so trije mužíki vezali snopje in bržčas so poslednji vozovi škripali mimo. Žene z grabljami na ramah in podpasane, vračale so se pevajoč domú, toda Sergij Mihajlič še ni prišel, akoravno sem že od zdavnaj

videla, da ga ni bilo več na polji. Naenkrat se je pa prikazal v drevoredu, kjer sem ga najmanj pričakovala. Snevši klobuk, pospešil je z veselim in žarečim licem korake k meni. Brzo sem opazila, da je jako dobre volje in da je v ónem razpoloženji, v katerem sem ga tako rada videla in katero smo imenovali „razbrzdano radost“. Bil je kakor učenec, ki se vrača iz šole; bil je ves od glave do pet vesel, srečen in zadovoljen kakor dete.

„Dober dan! vijolica mlada, kakó se imate? Dobro, kaj ne?“ dejal je šepetaje, stisnivši mi roko. Ko sem ga vprašala, kakó se ima on, odgovoril mi je: „Jako dobro, zdi se mi kakor bi imel komaj trinajst let; mika me celó konja igrati in po drevji plezati.“

„Dakle v „razbrzdani radosti“?“ vprašala sem ga, gledajoča mu v smehljajoče oči in začutila sem, da je óna „razbrzdana radost“ tudi mene prevzela.

„Dà“, odgovoril mi je z nasmehom. „Toda zakaj bijete Katarino Karlovno po nosu?“

Gledajoč njega in mahaje z vejico nisem niti opazila, da je padel Katri robec raz lice in da sem se je dotikala z listjem.

Nasmijala sem se.

„Ona bo itak rekla, da ní spala“, odvrnila sem šepetaje, a ne toliko zaradi tega, da bi je ne prebudila, marveč ker mi je bilo močno prijetno govoriti ž njim šepetaje.

Tudi on je premikal ustna kakor bi šepetal, toda le, da bi me dražil in mi pokazal, da govorim že tako tiho, da se ne šliši več. Vgledavši okrožnik s češnjami polastil se ga je kakor kradoma, šel k Sofiji pod lipo in sedel na njene donde. Sofija se je s kraja hudovala, toda brzo se pomirila ž njim, ko ji je predložil novo igro, kateri bi namreč snedel več češenj.

„Hočete mar, da jih dam še primesti“, rekla sem, „ali pa pojdemo sami po nje.“

Vzel je okrožnik, posadil donde nanj in vsi triji smo šli k rastlinjaku, ki je bil z mrežo prepét. Sofija je smejaje se hitela za njim, vlačila ga za suknjo, zahtevajoč da ji vrne donde. Vrnil ji jih je ter se važno obrnil k meni:

„Vi ste v resnici vijolica!“ dejal mi je še vedno tiho, če tudi se sedaj ni bilo bati, da bi koga prebudil. „Ko sem prišel po ónem prahu, soparici in delu k vam, prevzel me je odmah duh vijolice. . . . A to ni bila vonjava vrtnih vijolic, marveč ónih pravih, ki cvetó na polji brzo spomladi, ko izkopní sneg.“

„Nù, je li vse v redu pri gospodarstvu?“ povprašala sem, da bi zakrila ganitev, ki so jo vzbudile v meni njegove besede.

„Vrlo dobro! Ti ljudje so povsod znameniti. Kolikor več jih poznamo, tolikanj več jih moramo ljubiti.“

„Dà“, pritrdila sem, „danes, predno ste prišli, gledala sem iz sadovnika na té bedne delavce in začelo mi je biti težko pri srci, da se morajo tolikanj mučiti, a meni pa je tako dobro, da . . .“

„Ne govoríčíte o tem, draga moja“, segel mi je v besedo ter mi milo pogledal v oči, „to je sveta stvar. Bog nas varuj uganjati s tem šale!“

„Saj pravim to le samo vam.“

„Nú, da vém. A kje so češnje?“

Vrt bil je zaprt in nobenega vrtnarja ni bilo doma. On jih je poslal vse na polje, na delo. Sofija je hitela po ključ, toda on ni čakal nanj, marveč zlezel po voglu na zid, dvignil omrežje in skočil na drugo stran.

„Hočete li češenj? Dajte mi okrožnik!“ začuje se njegov glas v vrtu.

„Ne, hočem jih sama trgati in pojdem po ključ“, rekla sem; „Sofija ga ne najde“.

Ali v tem trenutku zljubilo se mi je gledati, kaj on dela, kakó izgleda in kako se obnaša, kadar misli, da ga nihče ne opazuje. Nemara mi tega ni dopustila tudi želja, da bi ga le za hip izpustila izpred oči. Pa sem odbežala po prstih na drugo stran vrtne ograje, vstopila na prazen škaf, tako da mi je zid segal le do pasú, ter se sklonila čez ograjo.

Pregledavša notranjost vrta s starimi krivuljastimi drevesi in zobčastimi širokimi listi, med katerimi so viseli grozdi črnih plodov, pomolila sem glavo pod mrežo ter opazila Sergija Mihajliča med vejami neke stare češnje. Mislil je gotovo, da sem odšla in da ga

nihče ne vidi. Z odkrito glavo in sklopljenimi očmi je sedel tù in zvijal v klopčič košček češnjeve smole. Naenkrat je zmajal z rameni, odprl oči in spregovorivši nekaj, nasmejal se. Ta beseda in ta nasmeh me je tako iznenadilo, da sem se sramovala, da sem ga tajno opazovala. Zdelo se mi je, da je spregovoril besedico: „Marica“. Ne, to ne more biti, mislila sem. Toda v tem trenutku ponovil je zopet tiho in še nežnejše: „Mila Marica!“ Po vsem dobro sem zaslišala te besede. Srcé mi je udarilo tako močno in streslo me nekako tajno čuvstvo tako, da sem se morala prijeti z rokami za zid, da ne bi padla in se izdala. On je zaslišal šum, se prestrašen ogledal ter zarudel kakor dete, hotel mi je nekaj reči, a ni mogel, marveč le še bolj in bolj zarudel v lice. Naposled me je pogledal z nasmehom in tudi jaz sem se nasmehnila njemu. Lice mu je žarelo radosti. Ni bil več oni stari strije, ljubeznjivo me poučevajoč, bil je človek meni enak in bal se me je, kakor sem se tudi jaz bala njega in ljubila ga. Nisva spregovorila ničesar, marveč le gledala na drug drugzega. Toda naenkrat

je postal resnoben; nasmeh in radost v očéh je zginila; hladno in očetovsko se je obrnil zopet k meni — kakor da sva kaj slabega storila in kakor bi se bil spametoval ter tudi meni nasvetoval, naj se spametujem.

„Zlezite vender doli, — glejte — da se ne ranite!“ velél mi je. „A popravite si lasi, evo, kako izgledate!“

„Zakaj se takó pretvarja? Zakaj mi hoče napraviti žalost?“ pomislila sem si v nevolji. In v tem trenutku prevzela me je želja, spraviti ga še enkrat v zapreko in skusiti na njem svojo moč.

„Ne, sama hočem trgati češnje“, dejala sem prišla se z obema rokama najbližje veje, popèla se na zid in poprej, nego me je mogel zadržati, skočila doli k njemu.

„Kakšne neumnosti počenjate!“ dejal je vnovič zarudevši, toda to pot me njegova zadrega ni več veselila, marveč plašila. Bila sem sama v zadregi in sem zarudela ter izogibaje se mu, nisem znala, kaj bi govorila; začela sem trgati črešnje, katerih nisem imela kam

devati. Očitala sem si to ter kesala in bala sem se; zdelo se mi je, da sem napravila slab vtis nanj ter se na veke ponižala v njegovih očéh. Molčala sva oba in obema je bilo težko. Še le Sofija naju je rešila tega mučnega položaja, ki je prinesla ključ. Dolgo potem nisva nič govorila in oba sva se obračala k Sofiji. Konči smo se vrnili vsi h Katri, ki nas je zagotavljala, da ni spala, marveč vse slišala in umirila sem se nekoliko, a on je zopet poskušal govoriti s svojim navadnim očetovskim glasom. Toda ni se mu podalo in ni me varal več. Živo sem se spominjala razgovora, ki smo ga imeli pred nekolikimi dnevi.

Katra je tudi jela dokazovati, da je možu lažje ljubiti in izpovedati ljubezen, nego ženi.

„Mož more reči, da ljubi, a žena — ne“, dejala je.

„Ali meni se zdi, da tudi mož ne more in ne smé povedati, da ljubi“, rekel je on.

„Zakaj ne?“ vprašala sem.

„Zató, ker to nikdar ne bo istina... Kakovo novo čudo pa je tudi, ako človek

ljubi? Kakor da bi hotel s to izpovedjo Bog vé kaj provzročiti. Dà — ljubiti! . . . Kakor bi se v tem trenutku, ko to izgovori, moralo zgoditi nekaj nenavadnega . . . da, kakor bi se imele prikazati čuda in znamenja na nebu, ali bi jeli pokati topovi. Meni se zdi“, dodal je, „da ljudjé, ki svečano trdé: ‚Ljubim vas‘, bodisi, ali varajo sami sebe, ali kar je še huje, — varajo druge.“

„A kako naj pozna žena, da je ljubljena, ako se ji to ne reče?“ vprašala je Katra.

„Tega ne vém,“ odgovoril je. „Vsak človek se izraža na svoj način in ljubezen, ako se enkrat začuti, najde si že izraz. Kadar čitam romane, predstavljam si zmiraj, kako je moralo izgledati lice Skrelskega ali Alfreda, ki je rekel: ‚Jaz te ljubim, Leonora!‘ misleč, da se s tem zgodi nekaj nenavadnega; ali to se ni zgodilo ni na njej, niti na njem; iste oči, isti nos in vse je isto.“

Že takrat sem začutila, da je v tej šali tudi nekaj ozbiljnosti, ki se je tikala mene. Toda Katra ni dopuščala, da bi se kdo norčeval z junaki romanov.

„Vi ste vedno čuden človek!“ ga je zavrnila. „Povejte mi resnico, ali še niste nikdar rekli nobeni ženi, da jo ljubite?“

„Nikdar! Pa tudi klečal še nisem nikoli pred nobeno in ne bom“, odgovoril je, smeje.

„Sedaj mi ni treba niti reči, da me ljubi“, pomislila sem si, spominjaje se živo tega razgovora. — „Sedaj vém, da me ljubi“ in vso njegovo prizadevanje: postati zopet malobeseden proti meni, mi ni moglo ovreči moje vere.

Ves večer govoril je jako malo z menoj, toda v vsakem pogledu in gibanji njegovem, videla sem ljubezen in nisem dvomila o njej. Mrzelo mi je samo in mi bilo žal, da smatra za potrebno tajiti in delati se hladnega ko je vse že tako jasno in ko bi tako lahko in priprosto mogla postati neizmerno srečna. In pri tem me je še skrbelo, da mu nisem ugodila, ko sem skočila doli k njemu. Zdelo se mi je vedno, da me je vsled tega jenjal ceniti in da se jezi ná-me.

Po čaju šla sem k klavirju in on za menoj.

„Zaigrajte nam kaj; že davno vas nisem slišal“, opomnil je, prišedši k meni.

To sem tudi hotela in pogledavši mu v oči, dodala sem: „Se li ne jezite ná-me?“

„Zakaj?“ povprašal me je.

„Ker vas nisem ubogala po obedu“, rekla sem zarudevši.

On me je razumel, odmajal z glavo in nasmijal se. Njegov pogled je razodeval, da bi me imel sicer pokarati, pa da ne čuti k temu dosti moči v sebi.

„Toraj ni nič in midva sva zopet dobra prijatelja?“ vprašala sem ga in sedla k klavirju.

„Se vé, kako pa drugače!“ rekel je on.

V prostornej, visokej dvorani goreli sta samo dve sveči pri klavirju; ostali prostor bil je v polútemi. Skozi odprta okna zrla je jasna letna noč. Povsodi je vladala tišina, samo časih so se začuli Katrini koraki in razgetanje konja našega prijatelja, ki je bil privezan pod oknom ter je nestrpljivo udarjal s kopitom ob zemljo.

Sergej Mihajlič vsedel je za menojo, da ga nisem mogla videti; toda povsodi v so-

mraku, v sobi, v glasovih klavirja, kakor v samej sebi, začutila sem njegovo navzočnost. Vsi njegovi premiki in pogledi, če tudi jih nisem videla, odzivali so se v mojem srci. Igrala sem Mozartovo sonato, katero je prinesel in katero sem se naučila njemu na ljubav. Nisem mislila nikakor na to, kar sem igrala; ali znabiti, da sem vender-le dobro igrala, ker zdelo se mi je, da mu je bilo povšeči. Čutila sem priljubljenost v tej nasladi in ne gledaje ga, sem čutila, da je njegov pogled počival na meni. Naposled sem se ozrla k njemu in ne znajoča kaj delam, sem vsekako le dalje igrala. Imel je lice podprto z rokó in gledal me je nepremično z iskrečimi očmi. Nasmijala sem se, videča ta pogled ter prenehala igrati. Tudi on se je nasmehnil in očitajoč mi, pokazal z namigom na skladbo, češ, naj bi nadaljevala. Ko sem končala, zasvetil je mesec jasno, pokuknil skozi okno v dvorano in je razsvetlil tla. Katra je vstopila in mi rekla, da sem prenehala na najlepšem mestu in da sem slabo igrala; ali on je začel trditi, da še nikdar nisem igrala tako dobro, kakor to pot

ter začel hoditi po sobanah: iz dvorane v temni salon in zopet nazaj, vedno oziraje se name in nasmehovaje se ... Tudi jaz sem se smijala, dà, mikalo me je, smejati se brez vzroka, tako sem bila tega vesela, kar se je baš pripetilo. Kakor hitro se je pri sprehodu skril za vrati, objela sem Katro, s katero sve stali pri klavirju in jela jo poljubljati, ali kakor hitro se je vrnil, naredila sem se zopet resnobno, če tudi sem komaj zamogla dušiti smeh.

„Kaj se je zgodilo danes ž njo?“ povprašala ga je Katra.

Ali on ni odgovarjal, marveč se le neprestano nasmehaval, kajti vedel je, kaj se je zgodilo z menoj.

„Glejta, kaka lepa noč!“ rekel je iz salona, ustavivši se med balkonovimi vrati, ki vodijo na vrt.

Pristopili sve k njemu in v resnici, bila je noč, da takošne nisem videla potem nikdar več. Polni mesec je svetil za nami nad hišo, da ga nismo mogli videti, a pred nami se je raztezala polusenca senca strehe in stebrov prek

mostovža in pota. Vse drugo bilo je razsvetljeno in oblito s srebrno mesečino. Široka steza med cvetkami bila je vsa svetla, lesketajoča se vsled različnih tû posutih kamenčkov ter se je izgubljala v megleni daljavi. Za drevesi se je videla svetla streha pokritega rastlinjaka, a iz nižave se je dvigala bela, valovita megla. Bezgovo grmičje, čegar listje je že nekoliko opadlo, bilo je vse od mesečine tako obsevano, da so se tudi najmanjše vejice mogle razločevati. Rosnato cvetje bilo je možno razločiti na tanjko, in po stezah in drevoredih razlivala se je svetloba in senca tako čudovito, da so drevesa izgledala kakor kake visoke prozorne stvari, ki se trepetaje gibljejo. Na desno, v senci poslopij, bilo je vse črno in tajnostno, toda iz tega mraku je tolikanj jasnejše molél nakvišku vrh topolke, ki je stala blizu hiše in zdelo se je, kakor da bi hotela zleteti v modro daljavo.

„Idimo na prosto“, rekla sem.

Katra je privolila, toda menila, da se naj preobujem.

„Ni potreba, Katra“, odvrnila sem; „Sergij Mihajlič mi podá rokó.“

Kakor da bi mogel moj izgovor ubraniti, da bi si ne zmočila nog! Toda takrat se nam je zdelo to povsem uméstno. On mi poprej roke nikdar ni podaval, toda sedaj prišla sem jo sama in njemu se to ni zdelo čudno. Šli smo po stopnjicah navzdol. Ves ta svet, to nebo, vrt, zrak, bil mi je drugačen, kot doslej.

Ko sem pogledavala pred-sé po drevo-redu, po katerem smo stopali, zdelo se mi je da je tukaj nemogoče dalje iti in da se tù že skončava svet, da mora vse to biti kakor zakleto v svoji krasoti. A mi pa smo le šli in čarobna stena krasote odprla se nam je in še le sedaj sem spoznala naš sadovnik, drevesa, stezice, suho listje. In mi smo se šetali po teh stezicah, stopali čez kolobarje svetlobe in sence, a suho listje je istinito hruščalo pod našimi nogami in sveže zelene vejice dotikale se mojega lica. — In bil je on, ki je polagoma in tiho stopaje poleg mene, previdno držal mojo roko, in bila je

Katra, čije čevlji so škripali pred nama. V resnici, moral je biti na obnebi tudi mesec, ki je skozi nepremične veje svetil na nas ...

Vender z vsakim korakom pred nami in za nami zapirala se je vnovič čarobna stena in jaz sem nehala verovati, da je še možno dalje iti; nehala sem verovati v vse, kar je bilo.

„Ah, žabica!“ oglasil se je nekdo.

„Kdo to govori in zakaj?“ pomislila sem. Potem stoprav sem se spomnila, da je to Katra, ki se boji žab, in pogledala sem pred noge. Mala žabica je skočila, pa kakor mrtva obležala pred mano in le nje mala senčica se je pojavljala na svetlejši glinasti stezici.

„Kaj se vi ne bojite?“ vprašal je on.

Pogledala sem v ga in videla njegovo jasno lice. Kazalo je izraz popolne sreče ...

On je rekel: „Vi se ne bojite?“ ali jaz sem slišala, da veli: „Jaz te ljubim, draga deva!“ in „ljubim te, jaz te ljubim!“ ponavljal mi je njegov pogled, potrjevala njegova roka — mesečina, senca in vse je to potrjevalo.

Obšli smo ves sadovnik. Katra je hodila pred nama s svojimi drobnimi koraki in je utrujena težko dihala. Rekla je, da je čas, da se vrnemo in meni je bilo žal nje — ubožice. „Zakaj ne čuti, kar čutiva midva?“ mislila sem si. „Zakaj niso vsi mladi, zakaj niso vsi tako srečni, kakor sva midva to noč!“

Vrnili smo se v hišo, toda on še dolgo ni odšel, če tudi so že zapeli petelini in je že vse spalo ter je konj čimdalje nestrpljiveje rezgetal in kopal zemljo s kopiti. Presedeli smo nevedoma skupaj do treh. Petelini so že tretjič zapeli in začelo je svitati, ko je odjahal. Poslovil se je kakor navadno, brez da bi rekel kaj posebnega, toda jaz sem znala, da je od tega trenutka moj in da ga ne izgubim več.

Kakor hitro sem si priznala, da ga ljubim, povedala sem vse Katri. Njo je to močno razveselilo, pa kmalo po tem je zaspala. Revisa, kakó more še v takošnej noči spati! Jaz sem nasprotno hodila še dolgo, dolgo po hodniku, po sadovniku, spominjala se vseh njegovih besed in kretanja ter zavila v drevored, koder sva ž njim pred nedavnim

hodila. Vso noč nisem zatisnila očesa ter sem to pot prvokrat videla, kako vshaja solnce in nastaja dan. In nikdar pozneje nisem videla take noči, takšnega jutra!

„Zakaj ne reče naravnost, da me ljubi?“ mislila sem si. „Zakaj si izmišlja vsakeršne izgovore, imenuje se starca, ko je vendar vse tako lepo in prekrasno! Zakaj zapravlja dragi čas, ki se morda nikdar več ne vrne? Naj mi reče samo besedo: „Ljubim te!“ Naj vzame mojo roko v svojo, naj skloni k njej glavo in reče: „jaz te ljubim!“ Naj zarudi, ali zapre pred mano oči, jaz ga bom razumela in mu izpovedala vse. Ne izpovedala, objela ga bom, stisnila se k njemu in zaplakala . . . Ali, ako se nemara motim in me morda ne ljubi? . . .

Prestrašila sem se tega pomisleka . . . Tega bi ne mogla prenesti. Pa zopet mi je prišlo v spomin, kakó sem prišla k njemu v vrt, kjer sem skočila doli k njemu in bilo mi je težko, težko pri srci, solzé so me polile in začela sem moliti. Prišla mi je v glavo čudna misel in náda, ki me je pomirila. Odločila sem se, da se hočem od danes postiti in moliti ter

da pojdem k obhajilu na dan svojega rojstva in da ta dan tudi postanem njegova nevesta. — Zakaj? Kakó bi se to moglo zgoditi? O vsem tem nisem vedela nič, toda od tega trenutka sem verjela, da bo takó. Že se je po vsem zdanilo in ljudje so že vstali ter šli po svojih opravkih, ko sem se vračala v svojo čumnato.

IV.

Pričel se je gospojniški post in zategadelj se nihče v hiši ni čudil mojemu pripravljanju k spovedi.

Sergij Mihajlič po cele tedne ni prihajal k nam in jaz se temu nisem čudila, niti se bala, ali jezila se na to, marveč se še celó radovala, da ni prišel. Pričakovala pa sem ga tem gotoveje na moj god.

Ves teden sem rano vstajala in med tem, dokler so zapregali konje, šla sem se sprehajat na sadovnik ter premišljevala grehe poprejšnega dneva in pomišljala, kaj mi je sedaj storiti, da bi se danes ne pregrešila? Takrat se mi je zdelo lahko, biti po vsem

brez greha. Zdelo se mi je, da k temu treba le malo resne volje.

Ko so bili konji že napreženi, vsedla sem s Katro, ali z dekletom v kočijo in peljali své se tri vrste daleč v cerkev. Dospevši tje, spomnila sem se, da cerkev moli za vse óne, kateri „s strahom božjim pristopajo“, pa sem tudi s takim čustvom v srci prestopila cerkveni prag. — V cerkvi v tem času ni bilo več, nego po deset ljudi in sicer zgolj kmetov, ali služabnikov, ki so se postili. Na njih pozdrave odzdravila sem jim pristrčno in prijateljski in z nekakim ponosom v srci šla sem k cerkveniku, dosluženemu vojaku, kupila svečo in dala jo cerkveniku, da jo prižge ter jo potém postavila pred žrtvenik. Skozi velika vrata bile so videti na oltarji preproge, ki jih je vezla moja mati; nad steno svetišča, ozaljšano s podami svetnikov, dva angelja, ki sta se mi videla tako mala, kakor sem bila jaz nekoč in glob z zlato zarjo, ki me je vsikdar tako zanimal. Pod korom na ženskej strani, stal je krstni kamen, pri katerem sem videla krščevati tolikanj otrok naših kmetov in kjer

sem bila tudi krščena sama. Potem se je pokazal stari duhovnik v obleki, katero je dal izgotoviti moj pokojni oče in služil je službo božjo z onim istim glasom, s katerim je — odkar se ga spominjam — v naši hiši opravljal božjo službo, krstil Sofijo in služil maše zadušnice za pokojnim očetom in materjo. Isti hripavi glas pevcev čul se je s kôra in ona ista starka, katero sem videla pri vsakej božje službi, stala je sključena slo-nevši ob zidu ter gledala s solznimi očmi na neko sveto sliko in šepetala tiho s svojimi brezzobimi ustmi neko molitev. To vse ni bilo nič novega záme, ali bilo mi je sveto, ne samo zaradi spominov, ki so s tem v zvezi, marveč zaradi tega, ker se mi je zdelo, da je to velicega pomena za-me. Pazljivo sem poslušala duhovnikove besede in odgovarjala na nje s potrjim srcem, in če nisem česa razumela, prosila sem Boga, naj mi razbistri slabi um. Ko so se čitale molitve kesanja, spominjala sem se vse svoje minulosti, in ta detinska nedolžna dôba mi je bila tako črna pred sedanjim stanjem moje duše, da so se mi vdrle solze

in da sem se zgrozila nad seboj; ali čutila sem pri tem, da se mi bodo odpustili vsi grehi, naj bi bili še tako veliki, da mi je bila zbog tega spoved še sladkejša. Ko je svečenik na koncu maše rekel: „Blagoslov božji bodi z vami!“ pa mi je bilo, kakor bi me bilo v trenutku prevzelo čustvo onega blagoslova, kakor bi mi bila neka luč in toplota ob enem napolnila srce.

Ko se je božja služba končala, pristopil je duhovnik k meni in povprašal me, ako je treba, da hoče priti k nam opravljat večernih molitev; pa pohlevno sem se mu zahvalila na tej skrbi in rekla, da hočem zopet sama priti v cerkev.

„Sami se hočete potruditi?“ začudil se je on.

In jaz nisem vedela kaj odgovoriti, da bi se ne kazala ponosne.

Kadar me ni Katra spremljala pošiljala sem vedno pred službo božjo voz nazaj in šla sem peš domov. Ponižno sem pozdravila vsacega, kogar sem srečala. Pri vsakej priliki sem želela, da komu v čemer pomagam, komu kaj svetujem ter doprinesem kakšno žrtvo in veselila sem

se, če sem izogibaje se po mokrih stezah prišla v blato, katero sem morala pregaziti.

Necega večera pravil je oskrbnik Katri, da je prišel kmet Šimen k njemu, proseč ga za deske za trugo svoje hčeri in za jeden rubelj, da bi plačal mašo in da mu je dal oboje.

„So tako ubožni?“ povprašala sem.

„Jako ubožni so, milostljiva gospodična; nimajo niti za sol“, odgovoril je oskrbnik.

Nekaj mi je pri tem stisnilo srcé in vender sem se nekako oveselila, da sem to zvedela. Rekla sem Katri, da se grem sprehajat, a med tem pa sem hitela v sobo, vzela vse svoje denarje — v resnici jih ni bilo mnogo — in prekrižavši se, šla sem čez sadonosnik v vas, k Šimnovej hiši. Ta je stala kmalo na konci in pristopila sem nevidoma k oknu, položila tam denar in potrkala ob okno. Nekdo je prišel iz veže, zaškripal z dvermi ter zakričal ná-me; a jaz strahu se tresoča, pohitela sem kakor kakšna grešnica domov. Katra me je povprašala, kje sem bila in kaj

se mi je pripetilo? Toda nisem razumela, kar mi je pravila in ji nisem odgovorila. Naglo se mi je zazdelo vse malenkostno. Zaprla sem se v svojo čumnato in dolgo sem se sprehajala semtertje, nezmožna kaj delati, niti premišljevali, ali razumeti svoj lastni čut. Mislila sem na veselje cele rodbine, na besede, s katerimi bodo hvalili tega, ki jim je denarje tje položil in bilo mi je žal, da jih nisem oddala sama. Mislila sem dalje na to, kaj bi porekel Sergij Mihajlič, ko bi zvedel o mojem dejanji in veselila sem se, da tega ne bo nikdar zvedel. In taka posebna radost me je prevzela, bila sem po vsem prepričana o popolnosti svoji in vseh ljudi, da sem še z večjim pomilovanjem gledala na-se in druge ter se mi je celó misel na smrt dozdevala le kakor srečen sén. Smijala sem se, molila in plakala ter vse na svetu v tem hipu gorko ljubila. Med službo božjo čitala sem evangelje in vedno razumljivejša mi je postajala ta knjiga. Vedno bolj in bolj mi je segal v srcé nauk o Bogu in uk Kristusov dozdeval se mi je vedno vznesenejši. Po čitanji te knjige bilo je še le okolo

mene vse jasno in prosto. Rekla sem si, da je težko slabo živeti, pač pa prirojeno ljubiti vse in biti ljubljen od vseh. Vsi so bili meni tako dobri, trudili so se, da bi me razumeli, mi ustrezali in me ne žalili. Kakeršna sem bila sama, takošni so bili tudi drugi z menoj. Premišljevala sem, katere neprijatelje imam, ki jih moram pred spovedjo prositi odpuščanja ter spomnila se, da sem se jedne gospej iz naše soseske pred drugimi smejala, ki je tudi zategadelj nehala zahajati k nam. Pisala sem ji torej pismo, v katerem sem jo prosila odpuščanja. Kar mahoma mi je odgovorila in mi v pismu navajala, da je le ona vsega kriva. Jokala sem se veselja, ko sem čitala njeno pismo, ki me je ta čas tako ganilo. Plakala je tudi moja dojka, ko sem njo prosila odpuščanja.

„Zakaj so vsi ljudje tako dobri proti meni? S čim sem zaslužila tolikošne ljubezni?“ vprašala sem se in nehoté sem se spominjala Sergija Mihajliča in dolgo sem še mislila nanj. Nisem mogla drugače in nisem smatrala tega za greh. Ali sedaj sem drugače mislila

o njem, nego v onej noči, ko sem prvokrat začutila, da ga ljubim, Mislila sem nanj, kakor na samo sebe, združevaje ga nehoté z vsako mislijo o svoji bodočnosti. Čutila sem se mu sedaj enaka; minil je njegov nadmočni vpljiv, ki me je navdajal s spoštovanjem do njega. Sedaj sem razumela vse, kar se mi je poprej v njegovem obnašanji dozdevalo čudovito. Še le sedaj sem razumela, zakaj je rekel, da obstoji prava sreča samo v tem, da živimo za druge in odobravalala sem to iz globine svoje duše. Bila sem prepričana, da bi midva našla drug v drugem tiho, brezkončno srečo. In pri tem nisem marala potovanja po inostranstvu, ne društev, niti posvetnega blišča, marveč imela sem v misli po vsem drugo, tiho rodbinsko življenje na deželi z neprestanim žrtvovanjem, z vedno vzajemno ljubeznijo v priznavanji dobrote in pomoči božje previdnosti.

Na svoj god bila sem pri obhajilu, kakor sem bila namenila. Bila sem tako srečna ta dan, da sem se vračajoča iz cerkve bala življenja, bala vsake ganitve, vsega, kar bi mi moglo razdreti mojo srečo. Ali komaj sem sto-

pila iz kočije, kar je pridrdral po mostu znani koleselj in videla sem Sergija Mihajliča. Pozdravil me je in sva šla skupaj v dvorano. Nikdar od tistihmal, od kar sem ga poznala, nisem bila tako mirna in samosvestna proti njemu, kakor tega jutra. Čutila sem, da se je nahajal v meni ves nov svet, katerega on ni razumel in kateri je bil višji od svetá njegovega. Nisem čutila v njega navzočnosti niti najmanjše zadrege. On je brez dvoma razumel, od kod je to prihajalo in bil je še posebno nežen, dober in spoštljiv do mene. Pristopila sem k klavirju, ali on mi ga je zaprl in shranil ključ v žep.

„Ne kázite si svoje dobre volje!“ dejal mi je, „sedaj imate v duši godbo, katera je lepša nad vse druge na svetu.“

Bila sem mu hvaležna za to, ali ob enem mi je bilo nekako neprijetno, da je tako lahko in jasno razumel vse, kar bi imelo ostati samo v moji duši, tajno vsem. Pri obedu je rekel, da mi je prišel sreče voščiti in se posloviti, kajti jutri odpotuje v Moskvo. To rekši obrnil se je h Katri ter me skrivoma pogledal, kakor

da bi se bal, da bo opazil na meni izraz žalosti. Toda jaz se nisem začudila, niti se prestrašila, marveč povprašala, na kako dolgo odhaja? ker sem vedela da bo to sam povedal — in da ne bo niti odšel. Ne vém si pojasniti od kod sem to vedela. Ali ta znameniti dan zdelo se mi je vse jasno in odkrito, kar je sedaj in tudi kar še bo. Nahajala sem se v nekakem blaženem snù, v katerem se mi je dozdevalo, da je vse že zvršeno, kar bi se zgoditi moralo — tako, da sem vedela kaj in kako bo se vse izišlo.

Sergij Mihajlič je hotel precej po obedu oditi; ali ker se je Katra, utrujena po svojih opravilih vlegla, moral je tudi on počakati, da bi se prebudila, da se more ž njo posloviti. Pa ker je bilo v dvorani soparno, podala sva se vèn v hladnik. Komaj sva vsedla, začela sem popolnem mirno govoriti o tem, kar bi imelo določiti osodo moje ljubezni. Sama ne vém, kako sem mogla tako mirno, jasno in odločno se vèsti. Zdelo se mi je, kakor da bi ne govorila jaz, marveč, kakor bi nekaj družega, neodvisnega od moje volje, govorilo v meni.

On mi je sedel nasproti, podprt z rokó ob ograjo ter potegnil k sebi bezgovo vejico in odtrgoval ž nje listje. Ko sem začela govoriti, spustil je vejico in podprl glavo ob roko. To je moglo pomenjati, da je ali jako miren, ali pa jako razburjen.

„Zakaj odpotujete?“ povprašala sem ga pomenljivo in počasi, zročá mu naravnost v oči.

On mi ni kmalo odgovoril.

„Imam opravke“, odvrnil je čez malo časa ter pobesil oči.

Videla sem kako težko mu je bilo na moje naravnostno vprašanje odgovoriti kaj neresničnega.

„Slišite“, dejala sem; „vi veste dobro, kakošen je današnji dan zá-me. Gledé mnogih reči mi je ta dan velevažen. Ako vas pa vprašam, ne vprašam zgolj zategadelj, da bi vam javljala svoj namen, (vsaj veste, da sem se privadila na vas in da vas imam rada), marveč povprašam zato, ker moram vedeti zakaj odpotujete?“

„Jako težko mi je odgovoriti vam istino, zakaj odhajam. Ta teden sem mnogo pre-

mišljeval o vas in o sebi in odločil sem se, da moram oditi. Vi veste zakaj in ako me imate radi, ne boste me dalje povpraševali.“ Otrl si je čelo z roko in zakril ž njo oči. — „Težko mi je odgovarjati... vi to itak razumete“.

Srcé mi je začelo močno bítí.

„Ne morem razumeti,“ zatrdila sem, „ne morem; odkrijte mi to, za Boga, odkrijte mi na ljubo današnjega dné, povejte mi istino. Vse hočem mirno slišati.“

Na to je vstal me pogledal in vnovič pritegnil vejico k sebi.

„Nú“, izgovoril je po kratkem premolku s tresočim glasom, „akoravno je to bedasto, akoravno ni môči tega z besedami povedati, dasi mi je tudi težko, poskusim vender, da vam to pojasnim.“

Ko je izgovoril, videlo se mu je na lici, da ga teží neki bôl.

„Nú?“ povprašam ga.

„Predstavite si postaranega, življenja sitega človeka, katerega hočemo imenovati A“, rekel je, pa mlado, srečno devo, katerej

je imé B. in katera še ne pozna ni ljudi, ni življenja. Vsled nekaterih raznih rodbinskih razmer jel jo je imeti rad kot svojo hčer in ni se bal, da bi jo ljubil kedaj še drugače.“

Sergij Mihajlič je umolknil, a jaz tudi nisem nič odgovorila.

„Se vé, A. je pozabil,“ nadaljeval je urno in določno, brez da bi se ozrl ná-me, „da je B. še tako mlada, nje življenje za njo zgolj še igrača, da jo bi ljubil še drugače in da bi njo to veselilo. Omamil se je in naglo začutil, da se drugi čut, težek, kot pomilovanje, vzbuja v njega duši in prestrašil se je. Zgrozil se je, da se bodo razdrle njijne poprejšnje prijateljske razmere ter sklenil oditi poprej, nego se se to uresniči.“

Izrekši te besede, začel si je zopet otirati z roko oči in jih je pokril.

„A zakaj se je bal ljubiti drugače?“ rekla sem komaj slišno, premagujé svojo razburjenost. Glas mi je bil miren, ali njemu se je gotovo zdel šaljiv. Odgovoril je z izrazom bolestnim, skoraj razdražljivim :

„Vi ste mladi — a jaz nisem. Vam so ljube igrače — a jaz potrebujem česa drugzega. Igrajte se, pa ne z mano, meni bi pri tem ne bilo dobro in tudi vi bi se tega pozneje kesali. — Sicer pa je vse to brez smisla in vi dobro veste zakaj odhajam; toraj ne govoriva več o tem, prosim vas.“

„Ne, govoriti hočeva!“ odvrnila sem in glas se mi je tresel. „Recite mi samo, jo je ljubil, ali ne?“

On ni odgovoril.

„Ako je ni ljubil, zakaj se je igral ž njo kakor z detetom?“ — vprašala sem dalje.

„Dà, dà, A. je bil kriv“; odgovoril je urno mi posegši v besedo. „Ali vse je bilo končano in razšla sta se, kakor prijatelja.“

„To je strašno! Kaj, mar ni druge rešitve?“ Komaj sem izpregovorila te besede, že sem se jih prestrašila.

„Dà, je,“ odrekel je on, razkrivaje svoj ganjeni obraz in zroč naravnost meni v oči. „Sta dve različni rešitvi. Toda za Boga, ne segajte mi v besedo ter me poslušajte mirno in razumeli me boste.“ Vstal je, prisiljeno se

nasmejäl ter nadaljeval: „Jedni pravijo, da je A. zblaznil, ker je B. nespametno ljubil in ji izpovedal svojo ljubezen . . . Ona se mu je tudi le smijala, ker njej je bila to le zgolj šala, a zanj pa je bila to usoda celega življenja.“

Zgrozila sem se in hotela ga zadržati, hotela mu reči, da zá-me naj ne govori tako laskavo; toda zadržäl me je ter položil svojo roko na mojo.

„Čakajte malo!“ prosil je s tresočim glasom: „drugi pa pravijo, da se je užalila nad njim, da si je revica, ne poznavajoča življenja in ljudi, domišljevala, da ga vender-le more ljubiti in je privolila postati njegova žena. — A on, izgubivši razum, verjel je — verjel, da se mu življenje začinja pomlajevati, ali ona bo še le pozneje spoznala, da ga je prekanila in da je prekanil tudi on njo . . . Nú, ne govoriva več o tem!“ zvršil je, očividno brez moči, da bi dalje govoril ter začel hoditi gori in doli.

Dejal je „ne govoriva o tem!“ jaz sem videla, da z vsem hrepenenjem svoje duše pričakuje moje besede. Hotela sem govoriti, pa

nisem mogla, nekaj me je dušilo. Ozrla sem se nanj: bil je bled in dolenja ustna se mu je tresla. Bilo mi ga je žal, pa sem le siloma premagala, da sem otresla raz sebe môro, ki mi ni dala govoriti ter začela s tihim, komaj slišnim glasom: „A tretje rešenje?“ rekla sem in beseda mi je zastala.

On je molčal.

Čez kratko pa sem nadaljevala: „A tretje rešenje je, da je ni ljubil, marveč jo onesrečil ... onesrečil ... pa si še domišljeval, da smé to storiti, oditi in se še ponašati s tem ... Vam, a ne meni, bila je vse to šala! ... Jaz sem vas ljubila že od prvega dneva!“ ponovila sem in pri besedi „ljubila“ preobrazil se mi je glas v divji vsklik, da sem se ga kar prestrašila.

On je še bledejši stopil meni nasproti, usta so se mu še močnejše tresla in dvě solzi sta mu kanili po obrazu.

„To ni bilo lepo!“ zakričala sem skoraj, čuteča, da me gorke, zadržane solze hoté zadušiti. Hotela sem vstati in oditi, ali on me ni pustil. Glava njegova ležala je na mojih

kolenih, poljubljal je moje roke, ki so se mi tresla in njegove solze kapale so na nje.

„Moj Bog, ko bi bil to prej vedel“, vzdihoval je.

„S čim sem si to zaslužila?“ govorila sem sama v sebi in srcé mi je plavalo v blaženosti . . . v čisti sreči, katera je preminila že davno in se nikdar več ni povrnila.

Čez pet minut poznej pohitela je Sofija gori h Katri in kričala po vsej hiši:

„Naša Marica hoče vzeti Sergija Mihajliča!“

V.

Ni bilo vzroka odlašati najine svatbe; ni on, ni jaz si tega nisva želela. Katra je sicer hotela iti v Moskvo, da bi tam naročila in nakupila vsega, kar bi bilo potrebno in tudi njegova mati je želela, da bi si poprej, nego se oženi, kupil novo kočijo in potrebno pohištje; ali midva sva ostala pri tem, da bi se vse oskrbelo pozneje, če je že le neizogibno potrebno in svatba bi se naj obhajala četrnajst dni po mojem godu, tiho, brez priprême, brez

gostov, brez mladenčev, brez šampanjca in vsega, kar po običaju pripada k svatbi. Sergij Mihajlič mi je pripovedoval, kakó je bila njegova mati s tem nezadovoljna, da bi se svatba vršila brez godbe, brez nakupa škrinj, brez oprave in prenovljenja cele hiše, po vsem nasprotno kakor se je vršila njena svatba, ki je veljala trideset tisoč rubljev. — Pravil mi je, kako je ona resno in tajno brskala v svojih škrinjah in se posvetovala z gospodinjo Maruško o nekakih preprogah, zavesah, čajnikih in drugih rečéh, k najinej sreči neizogibno potrebnih.

V naši hiši je Katra z mojo dojko Kuzminišno dela isto tako. Pred njo se o tem ni smelo tako lahkomišno govoriti. Bila je prepričana, da si midva pomenkovajoča se o svojej prihodnosti laskava in se norčujeva, kakor je to prirojeno ljudem v takošnem položaji; da bode najina bodočnost odvisna le od pravilnega kroja perila, pogrinja in pomiznic. Med „Prokovskim“ in „Nikoljskim“ menjavala so se vsaki dan poročila o tem, kaj se je pripravljalo in kako se naj napravi. Ali

če tudi so Katra in njegova mati delale vse po dogovoru in v sporazumu, opazalo se je vender, da vlada med njima nekakošna neprijateljska, toda nadmerno previdna diplomacija.

Njegova mati Tatijana Šimonovna, s katero sem se sedaj seznanila bližje, bila je stroga gospodinja; gospá stare šole. Ljubil jo je, ne samo vsled dolžnostij, kakor sin, marveč ljubil jo kakor čuteč človek, smatrajoč jo za najboljšo, najmodrejšo, najdobrotljivejšo in najbolj ljubečo žensko na svetu. Tatijana Šimonovna bila je nama vedno dobrotljiva, posebno pa meni ter se je veselila, da se nje sin oženi; ali ko sem jo obiskala kot nevesta, zdelo se mi je, da mi hoče očitati, da bi njen sin lahko dobil še boljšo nevesto in da storim prav če se tega vedno spominjam. In jaz sem jo razumela in se strinjala ž njo.

Poslednja dva tedna videla sva se vsaki dan. On je prišel k obedu in presedel pri nas vsikdar do polunoči. Ali če tudi je trdil, da bi brez mene ne mogel živeti (a jaz sem vedela, da govori resnico), vender nikdar ni pre-

bil celi dan pri meni, trudeč se opravljati svoje opravke kakor poprej.

Tako sva živela do svatbe drug proti drugemu, kakor poprej. Še vedno sva se „vikala“. On mi ni nikdar poljubljajl roke in namesto, da bi iskal prilike govoriti z menoj na samem, izognil se je raje, kakor bi se bal odkriti preveliko svojo nežnost, s katero mu je bilo srcé prenapolneno. Ne vém, se je li spremenil on, ali jaz, — vender sem se čutila njemu popolnoma enako. Prenehal je tisti prisiljeni ponos, ki mi na njem ni bil povšeči in tega človeka vzbujajočega poprej v meni strah in spoštovanje, videla sem pred seboj kot nežno dete, napojeno s srečo. Kolikokrat sem sedaj mislila: vsaj je vender tudi on takošen, kakeršni so drugi ljudje! Dozdevalo se mi je, da ga jasno vidim pred seboj in da sem ga popolnoma spoznala. Njegovi načrti o najinem bodočem življenji bili so tudi moji načrti, samo jasnejše in boljše izraženi z njegovimi besedami.

Vreme bilo je te dni odurno in največ časa smo prebili v hiši. Najiskrenejše naše

pogovore sprovéli smo v kôtu med klavirjem in oknom. Goreči sveči ste odsevali v temnem oknu, ob katero je škropil dež in se stekal po njem. Curljal je tudi raz streho in kapljal na zemljo, a meglena sopara, ki je silila skozi zaprta okna, delala je nam naš kôtič še svetlejši, veselejši in toplejši.

„Veste li, že davno sem vam hotel nekaj razodeti“, dejal je enkrat, ko sva pozno sama sedela v kôtu. „Dokler ste igrali, mislil sem vedno na to.“

„Ne govorite mi o ničemer, vem vse,“ odgovorila sem brzo.

„Dà, prav pravite, ne bodeva govorila“.

„O ne, le recite, kaj mislite?“ silila sem vanj.

„Nù, čujte. Se li še spominjate, da sem vam pripovedoval dogodek o A. in B.“

„Kako bi pozabila na tisto neumno pripovedko? Dobro, da se je tako zvršila...“

„Dà, ni manjkalo dosti in vso svojo srečo razdrl bi bil skoro z lastno krivdo. Vi ste me ohranili, a kar je glavna stvar, lagal sem

takrat vedno, česar se sramujem sedaj in se vam izpovedujem.“

„Prosim vas, tega ni treba.“

„Ne bojte se!“ odvrnil je z nasmehom. „Hočem se le opravičiti. Ko sem začel govoriti, nameraval sem grajati samega sebe.“

„Zakaj grajati samega sebe!“ omenila sem, „tega nikdar ni sméti!“

„Dà, védel sem se prav slabo. Ko sem po mnogih prevarah in napakah v življenji prišel na deželo, dejal sem si odločno, da je moje ljubezni konec, da mi preostaja spolniti samo dolžnost starosti, da položim račun o svojem čustvi do vas in kam bi me isto moglo dovesti. Jaz sem upal in upal; mislil sem, da se norčujete z menoj... pa zopet sem mislil drugače ter nisem vedel, kaj mi je storiti. Vender po tistem večeru, — če se ga še spominjate, — ko sva po noči hodila po sadovniku, prestrašil sem se; moja sedanja sreča zdela se mi je preveč velika in nemogoča. Kaj bi se bilo zgodilo, ako bi bil upal in zastonj! Nù, se vé, mislil sem zgolj ná-se, ker sem beden egoist.“

Umolknivši pogledal me je, potem pa povzel besedo, rekoč:

„V ostalem, kar sem takrat rekel, ni bilo ravno bedasto“, ker možno je vender bilo in moral sem se bati zá-se. Jemljem tako obilno od vas in tako malo vam morem dati. Vi ste še otrok, ste brst, ki bo se stoprav razvijal, vi ljubite prvokrat in jaz . . .“

„Dà, povejte mi resnico“, vskliknila sem, vender naglo me je prevzel strah pred njegovim odgovorom. „Ne, tega ni treba! dostavila sem naglo.“

„Hočete mar vedeti, če sem že ljubil poprej?“ povprašal me je mahoma pogodivši moje misli. „Morem vam reči: Ne, nisem ljubil. Nikdar še nisem čutil kaj takšnega, kar čutim sedaj . . .“

Ali naenkrat je prenehal, kakor bi kakšen spomin oživel v njega duši . . . „Ne in zató mi je treba vašega srcá, da bi imel pravico vas ljubiti“, rekel je zamišljeno. „Ni bilo mar treba pomišljati poprej, nego vam povedati, da vas ljubim? Kaj vam podajem? . . . Ljubezen — sevé . . .“

„Je li to malo?“ vprašala sem ga, zroč mu v oči.

„Malo, duša moja, za vas je to malo!“ povzel je on. „Vi ste mladi in zali! Že več noči sreče ne spím in vedno mislim na to, kako bodeva skupaj živela. Mnogo sem že doživel in zdi se mi, da sem še le sedaj našel, kar mi je k sreči treba. Tiho zasebno življenje v naši vaškeji puštinji in zmožnost, dobro storiti ljudém, katerim se tako lahko dobro stori, na kar niso navajeni, pa delo, koristno delo in počitek, priroda, čtivo, godba, ljubezen do bližnjega: to je moja sreča, katere si nikoli nisem predstavljal drugače. In razven tega še takšna družica, kakor ste vi, znabiti rodbina — in vse, kar si človek le želeti more.“

„Tako je“, prikimala sem mu.

„Dà, to zadostuje meni, ki sem preživel mladost ali ne vam“, govoril je dalje. „Vi še niste živeli, vi bi morebiti mogli iskati sreče v drugih rečéh in bi jo znabiti tudi tam našli. Vam se sedaj dozdeva, da je to sreča, ker me ljubite.“

„Ne, jaz sem si vedno le želela in ljubila tiho rodbinsko življenje“, opozorila sem. „Vi trdite isto, kar sem mislila sama.“

On se je nasmehnil.

„To se vam le tako zdí, moja draga. Za vas je to malo. Vi ste zali in mladi“, ponovil je zamišljeno.

Pa razjarila sem se za to, da mi ni verjel in ker mi je, kakor se mi je zdelo, izvestno očital lepoto in mladost. Zavrnila sem ga ježno:

„Zakaj me tedaj ljubite? ali na ljubo moji mladosti, ali na ljubo meni sami?“

„Ne vé, toda ljubim vas“, odgovoril je, ne obrnivši očesa od mene.

Jaz nisem nič odgovorila in sem mu nehoté zrla v oči. Naenkrat zgodilo se je nekaj zelo čudnega z menoj; s početka prenehala sem gledati svoje obličje, potem pa je zginilo pred menoj njegovo lice, samo njegove oči so se lesketale in bile obrnene ná-me; naposled se mi je zdelo, da me je prestrelil s svojim pogledom, morala sem trepalnice na pol zapreti, da bi se osvobodila čarobnega čuta, ki mi je bil toli mil in strašan . . .

Predvečer k svatbi določenega dneva zvedrilo se je vreme. In po dolgem deževji, s katerim je nastopilo leto, nastal je prvi hladni, žarni jesenski večer. Vse je bilo mokro, hladno in svetlo, a na sadovniku bila je najprej opaziti jesen, prižanost barev in goličje. Nebó bilo je vedro, hladno in blede. Šla sem spat, srečna po misli, da bo jutri, na dan najine poroke, lepo vreme.

Ko sem se prebudila ob zori, dvignila sem se iz sná in misel, da bo se že danes to zvršilo . . . prestrašila in vznemirila me je popolnoma. Šla sem na vrt. Solnce je baš vzhajalo in sijalo skozi lipove veje. Steza je bila nastlana z velim listjem, cvet je le slabo visel kje na stebličji. — Rezák mraz se je to pot prvokrat líki srebro lesketal na bledozelenej travi. Na vedrem nebu ni bilo videti ni enega oblačka.

„Torej že danes?“ povprašala sem se, komaj verujoča v svojo srečo. „Je li mogoče, da se jutri ne vzbudim več tukaj, marveč v Nikoljskem? . . . Ga mar res ne bom več pričakovala

in pozdravljala ter se na večer in po noči pogovarjala o njem s Katro? Ne bom mar več sedela ž njim pri klavirji v „Prokovskej“ dvorani? Ne bom ga več bojazljivo spremljala v temnej noči?“ Spomnila sem se, da je včeraj omenil, da prihaja poslednjokrat in ko me je Katra prisilila naj bi poskusila svatovsko obleko ter je rekla „pripravljeno za jutri“ — verjela sem za trenutek, potem pa vnovič dvomila o tem. Torej od danes bom že živela pri svekrvi, brez Nadješe, brez starega Gregorija in brez Katre. Mar res več ne bom po svojej navadi pred spanjem poljubljala svoje odgojiteljice in poslušala, kako ona govori, zaznamuje me po svojej starej navadi, s križem: „Lahko noč, gospodična?“ Ne bom učila več Sofije in se igrala ž njo, ne bom je več budila trkajoča ob zid, dokler zaslišim nje zvonki smeh? Že danes torej postanem tuja sama sebi in se mi odkrije novo življenje, uresničijo moje nade in težnje? Bo li trajalo to novo življenje na zmiraj? Z nestrpljivostjo sem pričakovala Sergija, težko mi je bilo samej s temi mislimi. Prišel je kmalu in le pri njem sem verjela

popolnoma, da bom sedaj njegova žena in nehala mi je ta misel biti strašna.

Pred obedom šli smo v našo cerkev, da bi bili navzoči pri maši za pokojnim očetom.

„Ko bi bil sedaj živ!“ mislila sem si, ko smo se vračali domov in sem se molče vpirala na roko človeka, kateri je bil najboljši prijatelj tega, na katerega sem mislila. Klanjajoča pri molitvi čelo h kamenitej ograji v kapelici, predstavljala sem si svojega očeta tako živo, da sem verjela, da me njegov duh obdaja in blagoslovlja mojo izvolitev in zdelo se mi je še sedaj, da je njegova me blagoslavljajoča duša navzoči in da čutim nje blagoslov.

A spomini, nade, sreča in žalost stekale so se v meni v vznešen, prijeten čut, ki se je čudovito strinjal s svežim ozračjem, tišino, golimi poljanami, bledim obnebjem in žarečim, toda slabo ogrevajočim solncem. Zdelo se mi je, da me je óni, s katerim sem šla, razumel po vsem in delil z mano moja čustva. Šel je počasi in molče in njegovo lice, na katero sem se ozrla le redkokedaj, kazalo je tudi oni resni izraz, ki je vladal v prirodi in mojem srci.

Naenkrat se je obrnil k meni; opazila sem, da mi je hotel nekaj povedati. „Kaj, ko bi začel govoriti o tem, kar mislim jaz?“ prišlo mi je na um. In res začel je govoriti o mojem očetu, ne da bi ga imenoval. „Ah, rekel mi je enkrat v šali: vzemi mojo Marico!“ dejal je.

„Kako bi bil sedaj srečen!“ rekla sem, stiskaje k sebi močnejše roko, ki je podpirala mojo.

„Vi ste bili še otrok“, nadaljeval je, zroč mi v oči; „pa sem že rad gledal v té oči in ljubil je zgolj zaradi tega, ker so bile podobne njegovim očém in nisem pomislil, da da mi bodo kedaj tako drage same od sebe. Imenoval sem vas takrat Mášo.“

„Tikajte me,“ opozorila sem ga.

„Hotel sem ravnokar to storiti,“ odgovoril je. „Še le sedaj se mi zdi, da si popolnoma moja. In miren, srečen in iskren njegov pogled počival je na meni.“

Šla sva polagoma po slabo uglajenej stezi prek polja in najinih korakov in glasov ni slišal nihče, nego midva sama. Z ene strani,

prek nižave tje do oddaljene šume raztezalo se je žolto strnišče, na katerem je mužík s svojim plugom molčé obračal črne brazde. Razpršena čeda konj pod goro videla se je popolnoma blizo. Na drugej strani zopet in pred nama do vrta, izza katerega se je videla naša hiša, zelenéla je že ozímina. Solnce je grelo le mlačno. Po čistem zraku letela je pajčevina kakor svila, padala na opustošeno strnišče, letela nama v oči, na lasi, na obleko in ko sva govorila, so najini glasovi zveneli in zastajali v mirnem ozračji, kakor bi bila tukaj sama samcata v sredi celega svetá, sama pod tem modrim nebom, na katerem je plamtelo nekako utrujeno solnce.

Jaz sem ga takisto hotela „tikati“, ali bilo me je sram.

„Zakaj hodiš tako naglo?“ ujunacila sem se konečno skoraj šepetaje ter sem nehoté zarudela.

Šel je počasneje in me gledal še veseleje in srečneje, kakor poprej.

Ko sva se vrnila domov, bila je tam že njegova mati, in nekoliko neobhodno potrebnih

gostov; takrat, ko sva stopila iz cerkve v kočijo, da bi se peljali v „Nikoljsko“ nisem bila več sama ž njim.

Cerkev je bila skoraj prazna; videla sem mežikaje le samo njegovo mater, stoječo pri kôru. Takisto sem opazila tudi Katro v čepici, s plavimi trakovi in solzami na lici ter dvoje ali troje ljudi iz dvora, ki so nas gledali radovedno. Njega nisem gledala, toda čutila sem poleg sebe njegovo navzočnost. Poslušala sem molitve in je ponavljala, ali v mojej duši niso našle odmeva. Nisem mogla moliti in topo sem gledala na svete podobe, na sveče, na križ, prišit na duhovnikovej obleki, na žrtvenik in cerkveno okno, a razumela nisem ničesar. Čutila sem samo, da se godi z menoj nekaj nenavadnega. Ko se je duhovnik s križem obrnil k meni, pozdravil me in rekel, da me je krstil, a sedaj pa je dal sam Bog, da me more tudi poročiti, ko sta naju poljubili Kattrin in njegova mati in ko sem zaslišala Gregorija, ki je klical kočijaža, čudila sem se in se nekako prestrašila, da se je vse zvršilo, ne da bi v duši čutila sveto tajnost,

ki sem jo prejela. Poljubila sva se, ali ta poljub bil mi je tako čuden, tuj najinim čutom. „Je li to vse?“ vprašala sem se nehoté. Šli smo iz cerkve. Pridrdrala je kočija. Mrzel veter nam je pihal nasproti. Djal si je klobuk na glavo ter me posadil v voz. Skozi stekleno okno kočije videla sem blede mesec, obdan s svojim okvirjem.

Sergij Mihajlič sedel je k meni ter zaprl vrata za seboj. Začutila sem, da me je nekaj vzbudlo v srcé, ker me je nekako užalil njegov možki ponôs. Katra je zavpila, naj si pokrijem glavo, kočija je zadrdrala po tlaku in po mehkeji cesti in odpeljali smo se urno. Jaz sem sedela sključena v kôtu, gledala skozi okno v daljno osvetljeno polje, na cesto, zginjajočo v bledeji lunineji svetlobi. In ne gledaje nanj, čutila sem ga tù poleg sebe. „Mar je to vse? Kaj mi je dal ta trenutek, od katerega sem pričakovala tako mnogo?“ mislila sem in zdelo se mi je žalivno sedeti samej tako blizo poleg njega. Obrnila sem se k njemu z namenom, da bi ga ogovorila. Toda beseda mi ni hotela iz grla. Zdelo se mi je, kakor da

je že izginila vsa moja prejšnja nežnost ter se na njeno mesto vselila slaba volja in strah.

„Do tega trenutka sem neprestano veroval, da se mi opoteče moja sreča“, rekel mi je tiho na moj pogled.

„Dà, meni je nekako strašno,“ vzdihnila sem.

„Menda vender ne zaradi mene, moja draga?“ vskliknil je on, prijel me za roko in se sklonil k meni. — Moja roka je brez življenja ležala v njegovej, ali v srci čutila sem mrazno boleost.

„Dà“, zašepetala sem.

Ali ravno v tem trenutku jelo mi je srcé bítí močnejše, roka je zadrgetala in stisnila njegovo, postalo mi je gorko, in moje oči iskale so v somraku njegov pogled; začutila sem na jeden hip, da se ga ne bojim več, da je moj strah le — ljubezen, nova in še nežnejša a močnejša ljubezen, nego je bila poprej. Začutila sem, da sem céla njegova in srečna vsled njegove moči nad menoj.

Drugi del.

I.

Prešli so dnevi, tedni, dà dva meseca samotarskega življenja na deželi, kakor se mi je zdelo, brez pomenljivosti. Ali vender bi čustva, ganitve in sreča teh dvéh mesecev zadostovala za vse človeško življenje.

Najine osnove gledé življenja na kmetih se sicer niso izpolnile tako, kakor sva pričakovala; življenje najino vender ni bilo slabejše, nego sva si ga predstavljala. O strogem delu, o resnobnem izpolnovanji dolžnosti, kakor o tem, da posvetimo svoje življenje drugim, o čemer sem sanjarila kot nevesta; — o vsem

tem ni bilo več ne duha, ne sluha. Nasprotno, stregla sva samo samima sebi, želela samo, da ljubiva drug družega, bila sva neprestano in neizmerno vesela ter sva pozabljala na ves svet. On me je v resnici časih pustil samo, ko je hodil po svojih opravkih v mesto in po gospodarstvu, toda videla sem kako težko se mu je bilo odtrgati od mene. In priznaval je potem sam, da se mu je zdelo ničevno vse, pri čemer nisem bila navzoči, da ni mogel niti pojmiti, kako mu je možno ukvarjati se s tem. Tudi meni je bilo isto tako. Čitala sem, bavila se z godbo, s svojo svékrvo in učila se; delala sem vse to le zategadelj, ker je bil sleherni ta posel ž njim v tesnej zvezi, vedoča da bo odobraval moje dejanje. Ko sem se lotila česa, kar se ni tikalo njega, brzo so mi omahnile roke in smešno mi je bilo pomisliti, da je razven njega še kaj na svetu.

To je bilo nemara preveč slabo, sebično čustvo, ali delalo me je srečno in povzdigovalo nad ves svet. Samo on edini je bil zá-me na svetu; njega sem smatrala za dovršenega, naj-

boljšega človeka vse zemlje. Zato sem mogla le samo zanj živeti in edina moja težnja je bila, biti mu to, za kar me je imel. In smatral me je tudi za najprvo in najboljšo ženo, obdarjeno z vsemi mogočimi čednostmi; jaz pa sem se trudila v resnici biti takšna žena v očéh prvega in najboljšega človeka.

Nekoč je prišel k meni v sobo ob času, ko sem molila. Ozrla sem se in molila dalje. Vsedel je k mizi, da bi me ne motil in odprl knjigo. Toda meni se je zdelo, da gleda ná-me in ozrla sem se. On se je nasmešnil, na kar sem se nasmijala tudi jaz in bilo je proč z molitvijo.

„Si ti že molil?“ povprašala sem ga.

„Sem; pa môli le dalje; jaz odhajam.“

„Upam, da tudi moliš?“

On ni odgovoril in hotel je oditi, toda pridržala sem ga.

„Dragi moj, prosim te, čitaj z menoj té molitve, meni na ljubav!“

Vstopil se je poleg mene, spustil nespretno roke ter začel z resnobnim obrazom

čitati molitvo. Časih pa časih obrnil se je k meni, kakor bi bil hotel reči, naj mu pomagam.

Ko je končal, nasmijala sem se in ga objela.

„O ti, ti! Kaj vse počenjaš z menoj, zdi se mi kakor bi bil zopet desetletni fantič!“ rekel je zagorél in mi je poljubljal roke.

Naša hiša bila je staro vaško poslopje, v katerem je preživelo dokaj sorodnega naraščaja v medsobnej ljubezni in spoštovanji. V tej hiši čuvajo se kot svetinje lepi spomini, ki so mahoma prešli ná-me, kakor hitro sem vstopila v hišo. Unanjo opravo in red v hiši vzdrževala je po svojem starem običaji Tatjana Šimonovna. Da bi bilo v hiši vse lepo in elegantno, tega ne morem trditi, bilo je vse bogato, čisto, dobro in pristojno, bodisi sluge ali pohištvo. V dvorani bilo je pohišno orodje vrlo ukusno urejeno; po stenah visele so slike in po tleh bile so razprostrte domače preproge. V drugej sobi nahajal se je star klavir, dve omari različne velikosti, naslonjači in stoli, čedno z medenino vdelani.

V mojej sobi, skrbno urejenej po Tatjani Šimonovnej, bilo je najlepše pohišno orodje raznih dôb in različne vrste. Spominjam se necega velicega, starega ogledala, katero sprva nisem mogla trpeti, a mi je kasneje ugajalo vedno bolj in bolj.

Tatijana Šimonovna ni nikdar vpila po hiši, pa vender se je vse vrstilo v najlepšem redu, če tudi je bilo dokaj nepotrebnih poslov. Vsi služabniki, noseči mehke škornje brez podpetnikov, — Tatijani Šimonovnej bilo je škripanje čevljev in ropotanje podpetnikov najneprijetnejša stvar —, bili so nekako ponosni na svojo službo, tresli so se pred staro gospó, v tem ko so zrlí na naju dva z nekako blagonaklonjeno ljubeznijo in videlo se je, da z nekakim posebnim veseljem opravljajo svoja dela. Vsako soboto se je pravilno po vseh sobah izmival tlak, izprašila se pogrinjala in vsakega prvega dné v meseci služila se je sv. maša ter se blagoslavljala voda. God moje svekrve, mojega moža (in od jeseni tudi moj), proslavljál se je — kakor je znano v vsej okolici — najbolj svečano. In vse to se je godilo brez poméne

odtistihmal, od kar se je tega spominjala Tatijana Šimonovna.

Moj mož se ni vtikal v domače zadeve; bavil se je zgolj s poljedelstvom in s kmeti in imel je s tem opraviti dovolj. Po zimi je vstajal jako za rano, da ga nisem dobila domá, ko sem se prebudila. Vračal se je navadno k čaju, katerega sva pila sama ter bil ta čas navadno vsikdar, kakor je dejal: „razkošno vesel“. Čestokrat sem želela, naj bi mi povedal, kaj je za rano delal, a povedal je vsikdar kaj tacega, da smo se mu morali smejati. Časih sem zahtevala resno, naj mi pové o svojih opravkih in hipoma je premagal svojo veselost ter mi našteval, kaj je vse delal. Gledala sem mu v oči, na gibajoča se ustna, a razumela nisem ničesar; pa veselila sem se, da ga le vidim in slišim njegov glas.

„Nú, kaj sem pripovedoval? Ponovi mi!“ oglasil se je na to. Ali jaz mu nikoli nisem mogla ničesar odgovoriti. Zdelo se mi je čudno, da v tacih slučajih nikdar ni govoril o sebi ali o meni, marveč vsakikrat o čem drugem! ... Še le pozneje jela sem ga raz-

umevati bolje in se bolje zanimati za njegove opravke.

Tatijana Šimonovna bila je ves dopoludan v svojih sobah, pila sama čaj in nama zgolj po služabnikih izročala svoj pozdrav. V najinem srečnem malem svetu zvenél je njen glas takó čudno, da se čestokrat nisem mogla smehú vzdržati, ko je služabnica s prekrižanimi rokami vstopila pred me in priprosto izpovedala: „Tatijana Šimonovna dá vas vprašati, kako ste po včerajšnjem sprehodu počivali ter vam javlja, da jo je vso noč v strani bodlo, da je v vasi lajal nek bedasti pes in ji vso noč ni dal spati . . . Dalje je še milostna naročila povprašati, kako vam je teknilo današnje pecívo, opozarjaje vas, da ga ni pekel Taras, marveč Nikolaj, in kakor se zdi, ne baš slabo; le suhár se mu je nekoliko osmodil.“

Pred obedom bila sva s Sergijem le malo skupaj. Jaz sem igrala ali čitala, on pa je pisal, ali se bavil s svojimi opravki na polji. Ob četririh sešli smo se v dvorani k obedu. Mati je važno prikorakala iz svojih sob in razven nje dohajali so tudi siromašni ple-

menitaži in popotniki, katerih je vedno nekoliko bivalo v hiši. Sergij vodil je po starodavnem običaji mater za roko in ona je zopet želela, naj podá drugo roko meni, da smo se časih prav težavno primotali skozi dveri. Pri obedu sedla je mati na prvo mesto in pogovarjanje naše delalo je obrede teh popoldanskih miznih sej uprav prijetne. Med materjo in sinom navstajala so često nasprotja, ali večjidel takšna, da so le vzbujala smeh. Meni je bilo to všeč, ker sem baš v teh malih prepirih najlaglje opažala ljubezen, ki ju je vezala. Po obedu posadila se je mati v velik naslonjač in trla tobak, ali pa prerezavala liste novo došlih knjig, katere smo čitali glasno, ali pa hodili v dvorano h klavirju. V tem časi smo čitali mnogo, a vsekako je bila godba naše najljubše razvedrilo, probujajoča v naših srcih vedno nova čustva.

Ko sem igrala njemu najpriljubljenejše komade, vsedel je na najoddaljenejši divan, da sem ga komaj videla ter kakor iz sramožljivosti skušal skriti ganitev, ki mu jo je provzročila moja igra. Ali često, ko se ni

nadjal, vstala sem od klavirja, pristopila k njemu in se trudila zaslediti na njegovem lici sledove razburjenosti in čeznaravni lesk oči, katere je zamán skrival pred menoj. Mati naju je čestokrat želela videti, pa bala se je, da bi naju ne motila ter je resnega lica, kakor da bi naju ne opazila, šla skozi sobo in se je ravno tako hitro vrnila nazaj.

Na večer dvorila sem v vélikej sobáni čaj in vsi domači shajali smo se tam. To slavnostno posedanje pri čaju, natakanje steklenic in čaš, spravljaló me je dokaj časa v zadrego. Zdelo se mi je vsikdar, da nisem te časti vredna, da sem še premlada in lahkomiselna, da bi pazila na tolikošnji čaj ter postavljala steklenice slugi na krožnik in mu naročala: „To daj Petru Ivanoviču, to Mariji Miničnej!“ povpraševala: „je li dosti sladak?“ in delila kosove sladkorja odgojiteljci in služabnikom. — „Izvrstno, izvrstno!“ dejal je često moj mož, „dela prav kakor velika“ in to me je spravljaló še v večjo zadrego.

Po čaju je igrala mati „pasijanso“, ali pa ji je Marija Minična razpolagala kvarte,

potém pa je naji obá poljubila in blagoslovila in odšla sva v svoje sobe. Navadno sva tam posedala še čez polúnoč in to so bili najini najkrasnejši in najprijetnejši trenutki. Pripovedoval mi je o svojej minulosti; snovala sva načrte, časih sva tudi modrovala in skušala tiho govoriti, da bi naju zgoraj ne slišala Tatijana Šimonovna, katera je želela, naj hodi diva zarano spat; časih sva postala že lačna ter šla po prstih k omari, kjer sva si poiskala kako po Nikitu pripravljeno hladno jed in jo pojedla pri sveči v mojej sobi.

Zivela sva kakor tujca v tej velikej, starej hiši, v katerej je nad vsem bedel strogi duh starih dôb, duh Tatijane Šimonovne. Ne zgolj ona, marveč tudi služabniki, staro pohišje, dékle in slike vzbujevale so v meni spoštovanje, dà, nekaki strah in zavest, da tukaj nisva čisto na svojem mestu in da morava tukaj živeti previdno in pozorno. Kakor se spominjam sedaj, bila je nama stroga, nespremenljiva uredba, tolpa lenih, radovednih slug v našej hiši, jako neugodna in neznosna; ali tačas so baš té okoljščine še bolj vzbujale

najino vzajemno ljubezen. Ne samo jaz, marveč tudi Sergij Mihajlič čuval se je, da bi se ne izdal, če mu ni kaj ugajalo. Nasprotno, zdelo se mi je, da se je tako rekoč izogibal vsemu, kar bi mu ne bilo po godu. Tako je hodil materin strežaj, Dimitrij Sidorov, strasten kadilec, vsacega popoldne, ko sva sedela v dvorani, v sobo mojega možá ter mu kradel tobak iz omare. Zanimivo je bilo tačas videti, kako je Sergij Mihajlič, da bi se ne slišale njegove stopinje, po prstih pristopil k meni ter s prstom in očmi kazal na Dimitrija Sidorova, kateri niti slutil ni, da ga opazujeva in še le, ko je sluga odšel brez da bi naju opazil, oveselil se je on, da se je stvar srečno zvršila ter mi dejal, da sem dražestna in me poljubil. Večkrat mi ni bila ljuba ta mirnost, dopuščanje in malomarnost do vsega; opazila nisem, da ravnam sama takó in smatrala sem to za slabost. „Dozdeva se mi liki otrok, ker ne smé kazati volje svoje!“ mislila sem.

„Ah, draga moja“, odgovoril mi je nekoč, ko sem opomnila, da se čudim njegovej slabosti, „je-li možno človeku biti s čim nezadovoljnim,

ako je tako srečen, kakor sem jaz? Ložje je prijenjati drugim, nego jih siliti k čemu — o tem sem se prepričal že davno in ni ga položaja, v katerem bi človek ne mogel biti srečen. A nama je tako dobro! ... Ne morem se jeziti; zá-me ni sedaj nič slabega na svetu, temveč zgolj stvari smešne in vredne pomilovanja. A glavna stvar: *le mieux c'est l'ennemi du bien!* (Najboljše neprijazno je dobroti). Verjameš li, kedar zaslišim zvonec, kedar dobim pismo, kedarkoli se prebudim, da začutim v duši nekakšen strah — strah zaradi tega, da se nama v življenji ne prigodi kakšna promêna; kajti kaj boljšega nego je sedaj, ne more priti nikdar!“ ...

Verjela sem mu, čeravno ga nisem povsem razumela; bilo je dobro tudi meni, pa zdelo se mi je, kakor da mora vse takó ostati, da se tako godi tudi drugim ljudem in da niso srečnejši od mene, če tudi so srečni na drug način.

Tako sta minula dva meseca in prišla je zima s svojimi mrazi in zameti, in jaz sem se čutila navzlic temu, da je bil on pri meni,

osamljeno; sprevidela sem, da nama postaja življenje enolično in da se obá le starava. Sergij začel se je vedno bolj in bolj baviti z gospodarstvom brez mene in meni se je dozdevalo, da tičí v njegovej duši nekakšen poseben svet, v katerega mi ne dá pogledati. Njegova neprestana mirnost me je kar razdražila. Ljubila sem ga kot poprej in nisem bila menj srečna po njegovej ljubezni kot prej, ali moja ljubezen je zastala, ni rasla več. Poleg ljubezni pa mi je začel nekakšen nemir siliti v dušo. Nisem bila zadovoljna s srečo, da Sergija ljubim. Želela sem si ganitve, nevarnosti in žrtev, da bi z delom pokazala svojo ljubezen. Čestokrat me je prišla nekakšna tuga, katero pa sem kot nekaj neprilичnega skušala zatajiti pred njim; pa popadla me je zopet taka nežnost in veselost, ki ga je poplašila.

Kakor poprej, opazoval je še vedno moj dušni stan ter mi predlagal, naj bi šla v mesto; toda prosila sem ga, naj nikar ne stori tega, naj ne spreminja načina najinega življenja ter ne ruši najine sreče. Bila sem istinito srečna;

mučilo me je le, da me ta sreča ne stane nobenih žrtev. Ljubila sem svojega moža in videla, da sem mu vse na svetu. Ali želela sem, naj bi vsi videli najino ljubezen, da bi me ovirali ljubiti ga in bi ga jaz navzlic temu vender le ljubila. Moj razum in čustva bila so navzeta té ljubezni, pa poleg nje oglašalo se je še drugo čustvo, čustvo mladosti, potreba gibanja, ne nahajajoča zadovoljnosti v najinem tihem življenji. Zakaj mi je rekel, da moreva iti v mesto kadarkoli se mi poljubi? Ako bi tega ne bil storil, bila bi znabiti uvidela, da je to mučno čustvo škodljiva nespamet in da je bila žrtva, katero sem iskala, tù pred menoj v premagovanji mojega hrepenenja. Misel, da se morem znebiti otožnosti svoje, kakor hitro dojdem v mesto, prihajala mi je nehoté na um; toda čustvo, da bi ga odtrgala samej sebi na ljubav od vsega, kar mu je bilo drago, provzročalo mi je žalost in očitanje vesti.

A čas je potekal. Snegá je bilo pred hišo vedno več in več in midva sva bila neprestano sama ter sva se obnašala vedno enako drug proti drugemu, med tem, ko so neke

tam daleč ljudje živeli v šumu in lesku in se radovali, ne misleči na naji in ne znajoči za najino osamljeno življenje. Najhuje je še bilo zá-me, da sem čutila, kakó nama navada z vsakim dnevom pridobiva vedno čvrstejšo obliko, kako se ukorenjuje v nama, kako nama čustvo ni bilo več svobodno, marveč podvrženo enoličnemu življenju. Zarana bila sva vesela, pri obedu spoštljiva, a na večer nežna. — „Dobro!“ dejala sem si, „lepó je delati dobro in pošteno živeti, ali to vse dokaževa tudi pozneje, ko je še v življenji nekaj, k čemer čutim toliko moči sedaj.“ Bilo mi je treba boja; želela sem, da bi nama čustvo vladalo v življenji, ne pa da bi življenje vladalo najino čustvo. Hotelo se mi je iti ž njim na kraj prepada ter vsklikniti: „Evo, le še en korak in vržem se vanj, samo en mig in jaz poginem!“ da bi on potem obledel, pograbil me na kraji prepada s svojimi mišicastimi rokami, nagnil me nad brezdno, da bi videla strahovito globočino in bi mi se srcé krčilo strahú ter bi me potem odvedel, kamor bi hotel.

Ta duševna bolest vpljivala je tudi na moje zdravje. Prijela me je vročnica. Necega jutra bilo mi je huje nego navadno; tudi on se je vrnil iz čumnate slabejše volje, kar se je primerilo le redko kedaj. Opazila sem to kmalo in povprašala ga, kaj mu je? Ali ni mi hotel tega povedati, marveč je samo odgovoril: da to pač ni omenka vredno.

Kakor sem zvedela pozneje, poklical je izpravnik (okrajni načelnik), ki je živel z mojim možem v svaji, nekoliko naših mužikov (kmetov) k sebi ter jih z grožnjo silil k nekemu protipostavnemu činu, samo da bi mojemu možu pripravil spletkarije. Sergij tega čina ni mogel pozabiti z lepa in ker je vender le bila izpravnikova nakana smešna in nesramna ni hotel o njej govoriti z menoj.

Dozdevalo se mi je, da mi zategadelj ni hotel ničesar povedati, ker me je smatral za otroka, kateri bi ne mogel razumeti njegovih zadev. Molčala sem na to in naročila, da bi naprosili Marijo Minično, ki je baš bila pri nas, naj bi prišla k meni na čaj. Po čaju, katerega sem izpila, kar najurneje, peljala

sem Marijo Minično v dvorano ter jela se tam ž njo glasno pomenkovati o rečeh, ki je ni malo zanimale niso.

Šetal je sem in tje po sobi ter se časih ozrl na naji. Njegov pogled pa je takó vpljival ná-me, — zakaj? niti sama ne vém — da sem govorila vedno glasneje in se smijala. Tudi to, o čemer sem se pogovarjala z Marijo Minično, zdelo se mi je smešno. Naposled je odšel Sergij ne rekši mi besede v svojo sobo in zaprl vrata za seboj. Ali ko ga nisem več slišala, prenehala je naenkrat moja veselost, tako, da me je Marica Minična začujena vprašala, kaj mi je? Ne odgovorivši ji ničesar vsedla sem v naslonjač in skoraj bi se bila razjokala.

„Kako mu je le prišlo na misel“, dejala sem sama pri sebi, „da bi mi pokazal, kako da je vse to neumno; kajti misliti mora, da ga ne razumem. Kaj mu je treba, da me ponižuje s svojim slovesnim mirom ter hoče nasproti meni imeti svoje pravo . . . Toda nimam tudi jaz práva, kadar se dolgočasim, kadar hočem živeti in gibati se, kadar nečem ostati

na jednom in istem mestu in čutiti, kako mi poteka čas. Jaz hočem naprej, hočem vsak dan, vsako uro imeti kaj novega, on pa hoče ostati in terja, naj bi ostala tudi jaz. Ali kako lahko bi vstregel mojim težnjam! K temu ni treba, da bi me vodil v mesto, marveč le, da bi bil takšen, kakeršna sem jaz, da bi mi ničesar ne tajil in živel prosto brez okoliščin. To tudi on zahteva od mene, pa vender ni sam tak. Zakaj ni odkritosrčen in zaupljiv?“

Začutila sem, da se mi srcé napolnuje z grenkobo in da sem razdražena proti njemu. Preplašila sem se svojega položaja in šla sem k njemu. Sedel je v svojej sobi in pisal. Ko je začul moje korake, obrnil se je mirno proti meni in pisal dalje. Ta pogled mi ni bil po godu. Namesto da bi pristopila k njemu, pristopila sem k mizi, na katerej je pisal, odprla knjigo ter jo listala. Ozrl se je in me vprašal:

„Marica, ti si nekako otožna?“

Odgovorila sem s hladnim pogledom, ki mu je dejal: „Čemu vprašaš! Tega ti ni treba vedeti!“ Zavrtel je z glavo in se plaho in

nežno nasmehnil in bilo je prvokrat, da nisem s smehom odgovorila njegovemu nasmehu.

„Kaj ti je danes?“ povprašala sem ga. „Zakaj mi nisi hotel tega povedati?“

„Neumnosti! Male neprijetnosti“, odgovoril je. „Vsaj ti morem to sedaj povedati. Dva kmeta bila sta poslana v mesto . . .“

Toda nisem mu dala govoriti.

„Zakaj mi tega nisi povedal poprej, ko sem te pri čaji vprašala?“

„Zinol bi bil lahko kaj neumnega, ker bil sem nekoliko jezen.“

„Ali jaz sem baš tačas trebala tvojega odgovora.“

„Zakaj?“

„Zakaj? Ti torej misliš, da ti res v ničemer ne morem pomagati?“

„Jaz, da to mislim?“ rekel je, odloživši peró. „Mislim nasprotno, da ne morem živeti brez tebe. V vsem, v vsem mi ne le pomagaš, marveč delaš vse sama. Glej! — prav si pogodila“, nadaljeval je smeje. „Verjemi mi, da živim le s teboj in za tebe. Življenje mi je milo samo za to, ker si ti pri meni, ker si . . .“

„Dà, dà, vem, da sem le ljubko otroče, katero je treba udobrovoljiti!“ odgovorila sem s takšnim glasom, da me je kar začujeno pogledal. „Jaz nočem mirú . . . Zadosti mi je in še preveč, da si ti tako nemiren,“ dodala sem.

„Ej, tako pa slušaj!“ posegel mi je urno v besedo, kakor bi se bil bal, da še kaj več ne porečem. „Pa kako bila bi ti sôdila o tej stvari? . . .“

„Sedaj nočem o tem nič slišati“, odvrnila sem; če tudi sem želela govoriti o tej stvari z njim. A prijetno mi je tudi bilo rušiti njegov mir. „Nočem samo igranje živeti, jaz hočem istinito živeti,“ rekla sem; „hočem živeti kakor ti.“

Na njegovem lici, ki je urno in živo izražalo vse, pojavila se je žalost in napeta pozornost.

„Hočem živeti enako kakor ti, ti . . .“

Dalje nisem mogla govoriti. Nekakšna žalost, globoka žalost, pokazala se je na njegovem lici. Umolknil je za kratko.

„Ali mar ne živiš enako z menoj?“ rekel je. „Vem, da skrbi vedno stiskajo naše misli;

živel sem in spoznal to. Ker te ljubim, zato si ne morem želeči, da bi te ne ohranil pred temi neprijetnostmi. Moje življenje je ljubezen do tebe, nú, ne brani tudi ti meni živeti!“

„Le ti vedno pravo trdiš!“ rekla sem rezko, ne da bi ga bila pogledala.

Mrzelo mi je, da je v njegovej duši zopet vse jasno in mirno, v tem ko je v mojej tlela jeza in čustvo, podobno kesu.

„Marica, kaj ti je?“ povprašal me je. „Ne gré se tù za to, kateri izmed naju ima prav, marveč le za to, kaj imaš proti meni?... Ne odgovarjaj mi brž, premisli vso stvar, pa mi povej vse, kar misliš. Nezadovoljna si z menoj in gotovo ne brez vzroka; toda povej mi, da bom razumel, kaj sem zakrivil?“

Kaj sem mu mogla reči? Duše svoje mu nisem mogla odkriti. Še bolj pa me je dražilo, da sem se zopet pokazala kakor dete pred njim, da nisem mogla nič misliti, ali učiniti, česar bi on ne opazil.

„Nimam nič proti tebi“, rekla sem. „S kratka, meni je samo dolgčas in želela bi,

da bi tega ne bilo; ti pa praviš, da mora tako biti in naravno imaš zopet ti prav.“

Pri teh besedah sem ga pogledala. Dosegla sem svoj smoter, zginol je njegov pokoj, strah in boleost brala se mu je na obličji.

„Marica“, izpregovoril je s tihim, otožnim glasom. „Kar sedaj počneš, to ni šala. V tem trenutku se odločuje najina osoda. Prosim te, da bi mi nič ne odgovarjala ter me samo poslušala. Zakaj me mučiš tako?“

Ali prestrigla sem mu besedo.

„Že vém, da boš imel ti prav. Rajše ne govôri; prav imaš,“ rekla sem tako hladno, kakor bi tega ne izpregovorila jaz, marveč nekakšen zlobni duh.

„Ko bi ti vedela kaj delaš!“ rekel je s tresočim glasom.

Razjokala sem se in bilo mi je ložje. Vsedel je poleg mene in molčal. Bilo mi ga je žal, a sramovala in kesala sem se čez to, kar sem storila. Nisem se upala ozreti. Zdelo se mi je, da me mora v tem trenutku gledati strogo, kajti kako bi me ne razumel? Ogledala

sem se: miren, nežen, kakor odpuščanja proseč njegov pogled bil je uprt ná-me. Prijela sem ga za roko in rekla: „Odpusti mi! Sama ne vem, kaj govorim.“

„Dà, ali jaz vem, kaj si govorila in govorila si resnico.“

„Kaj?“ povprašala sem ga naglo.

„Dà, morava iti v Petrograd“, odvrnil je on. „Tukaj nimava sedaj kaj več delati.“

„Kakor ti je ljubo,“ dejala sem.

On me je objel in poljubil.

„Odpusti mi!“ rekel je. „Jaz sem se ti bil zameril.“

Tega večera sem mu prav dolgo igrala in on je hodil po sobi, nekaj šepetajoč. Imel je navado šepetati in povprašala sem ga večkrat, kaj šepeta, na kar je vsikdar, zamislivši se, odgovoril ravno to, kar je šepetal: po največ pesmi in časih tudi kakšen velik nezmisel, ali kaj tacega, po čem sem spoznala položaj njegove duše.

„Kaj šepečeš sedaj?“ povprašala sem ga.

Vstavil se je, zamislil se in ponovil dva stiha iz Lermontova:

„Glej, bedak si burje išče,
Kot bi v burji našel mir! . . .“

„Ne — on je kaj več, nego človek; vé vse!“ pomislila sem. Kakó bi ga ne ljubila?

Vstala sem, prijela ga za roko ter sprehajala se ž njim po sobi.

„Je li takó?“ povprašal me je in me pogledal z nasmehom.

„Dà,“ odgovorila sem čepetaje, in nekakšna veselost prevzela je naju obá. Oči so se nama smijale, in delala sva vedno širše korake ter stopala vedno bolj po prstih. S takšnimi koraki šla sva skozi vse sobe, tako da se je Gregorij prav jezil in mati čudila, ki je baš takrat igrala v dvorani „pasijanso“. V dvorani sva se ustavila, pogledala drug drugega in nasmijala se. — Čez četrnajst dni pa sva bila že v Petrogradu.

II.

Najino potovanje v Petrograd, osem dneveno prebivanje v Moskvi, najino obiskovanje

najinih sorodnikov, prirejanje novega stanovanja, novo mesto, novi kraji in ljudje, vse to je prešlo kakor sen. Vse je bilo tako različno, novo in veselo, vse tako jasno, osvetljeno z njegovo navzočnostjo, z njegovo ljubeznijo, da se mi je tiho vaško življenje dozdevalo kot nekaj starega in ničevnega. Na moje veliko začudenje vsprejemali so me vsi namesto s svet-sko ošabnostjo in hladnostjo, katero sem pričakovala od mestnih ljudi, z ljubeznijo in tako odkritim veseljem, da se mi je zdelo, kakor bi bili vsi čakali ná-me. Našla sem za tem tudi na svojo iznenadbo v posvetnih, dá v najodličnejših krogih, mnogo znancev svojega moža, o katerih mi nikdar poprej omenil ni. Cestokrat bilo mi je tudi čudno in neprijetno slišati od njega stroge obsodbe o nekaterih teh ljudi, kateri so se mi videli tako dobri. Nisem mogla razumeti, zakaj se je proti njim obnašal tako hladno in skušal izogniti se mnogim znancem, ki so vendar bili meni tako po godu. Zdelo se mi je, kolikor več dobrih ljudi kdo pozná, tolikanj bolje je zanj — in tukaj so vendar bili vsi dobri.

„Čuj me, da ti povém, kakó bodeva živel,“ rekel mi je malo časa pred najinim odhodom. „Tukaj sva bogatina, nekaka mala Kreza, ali tam bodeva prava siromaka in zato smeva v mestu ostati le do Velike noči, ne smeva dosti zahajati med gospôdo, da ne prideva v denarne zadrege, jaz bi tebi na ljubo ne hotel, da bi...“

„Čemu nama ta velika gospôda? Hodila bodeva samo gledišče, obiskavala sorodnike svoje, zahajala v opero in poslušala dobro godbo ter se še pred Veliko nočjo vrnila na deželo.“

Pa jedva sva prišla v Petrograd, bili so že pozabljeni vsi načrti. Začutila sem se naenkrat v tako novem in srečnem svetu, prevzelo me je toliko radosti, zanimalo me tolikanj mičnosti, da sem se h krati, nevedoma odrekla vsej svojej minulosti in vsem dobrim sklepom.

„To vse bila je samo šala; življenje se je stoprav sedaj začelo zá-me — tukaj je še le pravo življenje! In kaj vse še pride?“ mislila sem. Nemir in dolg čas, ki sta me mučila na deželi, zginola sta h krati popolnoma, kakor

po čaru. Moja ljubezen do moža postala je mirnejša; sedaj nisem nikdar pomislila na to, da bi me ljubil menj, kot poprej. Dà, ni dvomiti nisem mogla o njegovej ljubezni, kajti vsaka moja misel bila je njegova misel, vsa-keršno čustvo bilo mu je odkrito in vsaka moja želja bila mi je na hip izpolnjena. Njegov mir je tukaj zginil in ni me dražil več. Pri tem sem tudi čutila, da me tukaj ne ljubi samo, marveč me tudi občuduje. Pohvalil me je često po obisku, po novem znanji ali družbi pri nas, ko sem se poprej v srci strahú tresla, da bi česa ne storila napak in sem spolnovala dolžnosti gospodinje, rekoč:

„Lepo, golobica moja, izvrstno! Le ne sramuj se! V resnici izvrstno!“ In veselila me je njegova pohvala.

Kmalo po najinem prihodu v Petrograd pisal je materi pismo, pa je pozval tudi mene, naj tudi jaz dodam kaj, pa mi vender ni dovolil, da bi prečitala, kaj je pisal. Jaz naravno nisem hotela odjenjati in čitala sem list. V istem je stalo med drugim:

„Vi bi Marico komaj poznali; poznam jo jedva jaz sam. — Od koder neki jemlje svojo mičnost, samosvest, gibčnost in ljubkost? In vse zvršuje tako prosto, milo in dobrodušno! Vsi so nje veseli in sam se ji ne morem načuditi dovolj; ko bi bilo mogoče, ljubil bi njo še bolj, nego kedaj poprej!“

„Ej, takšna sem torej!“ mislila sem si. Bilo mi je tako prijetno in zdelo se mi je, da ga še bolj ljubim. Moj uspeh pri vseh najinih znancih bil je zá-me popolnoma nepričakovan. Govorilo se je, da sem se tukaj posebno prikupila ujeu, tam pa zopet teti. Nekdo mi je celó zagotavljal, da če le samo hočem, pa postanem „najbolj občudovana“ žena v društvu.

Posebno sestričini mojega moža, kneginji D., ne baš mladi gospé „visokih krogov“, priljubila sem se močno in povedala mi je tolikanj laskavostij, da se mi je kar v glavi vrtelo. Ko me je prvič povabila, naj bi ž njo šla na ples in je prosila mojega moža dovoljenja, obrnil se je k meni in me z jedva vidljivim, pomenljivim nasmehom povprašal, če hočem

iti. Prikimala sem z glavo v znamenje, da hočem ter začutila, da sem zardela.

„Kakor kaka grešnica prikimuješ k temu, kar ti je po godu“, dejal je, dobrohotno smejoč se.

„Vsaj si mi pravil, da nama ni možno zahajati v družbe in da tega ne maraš“, odvrnila sem z nasmehom in s prosečim pogledom.

„Če le želiš, pa greva,“ rekel je.

„Res, bolje storiva, če ne ideva.“

„Ali ti bi vender rada šla? Jeli?“ povprašal je vnovič.

Jaz sem obmolčala.

„Družbe same ob sebi še niso nikakeršna velika nesreča“, nadaljeval je, „zločeste in odurne so le neizpolnjive posvetne želje in težnje. Nujno potrebno je, da greva in pojdeva tudi“, rekel je odločno.

„Da ti resnico povém,“ priznala sem, „ničesar na svetu si nisem tako želela, kakor ta ples.“

Šla sva in veselje, ki mi ga je pripravil tam, presezalo je vse moje pričakovanje. Dozdevalo se mi je na plesu še več nego kedaj poprej, da sem središče, okolo katerega se vse

vrtí; da je le zaradi mene razsvetljena ta velika dvorana in da se je zaradi mene zbralo tolikanj po meni navdušenih ljudi. Bilo mi je, kakor bi mi vsi — bodi lasopletilka ali sobarica, bodi plesalec ali starec, ki so se sprehajali po dvorani — trdili ali mi dajali znamenje, da me čislajo in spoštujejo. Splošna sodba, ki se je izrekla na tej veselici o meni in katero mi je naznanila sestričina, bila je ta, da nisem ni malo podobna drugim ženskam, da tičí v meni kaj posebnega, priprostega in dražestnega. Ta obsodba ugajala mi je tako, da sem odkrito rekla možu, kako rada bi še obiskala letošnjo zimo dva ali tri takšne plese, — da bi se jih do dobrega nasitila“, kakor sem trdila nekoliko v protislovji s svojim prepričanjem. Mož je rad privolil ter me spočetka spremljal z očitnim veseljem, radovaje se mojega vspeha, in je kakor se je zdelo, popolnoma pozabil, ali odrekel se temu, kar je pravil poprej.

Pozneje pa se je jel očividno dolgočasiti; bilo je videti, da se mu je gnjusilo najino sedanje življenje. Ali jaz nisem marala za to in ako sem tudi časih opazila resnoben soprogov

zvedavo ná-me uprt pogled, nisem razumela njegovega pomena. Bila sem tako opojena s to — kakor se mi je videlo — naglo vzbujeno ljubeznijo vseh tujih ljudi do mene, s tem finim obližjem, odlikovanjem, novostmi in zabavami, katere sem uživala sedaj prvič. Tukaj je naenkrat zginola njegova npravna moč in njegov vpliv, katera sta me težila; bilo mi je tako prijetno v tem šumečem svetu biti njemu enaki, dà, stati celó nad njim in ga zato ljubiti še bolj in samostalneje nego poprej; — bilo mi je tako prijetno, da nisem mogla razumeti, kaj neljubega bi mogel vgledati zá-me v tem mestnem življenji. Okušala sem nov čut ponôsa in zadoščenja, ko so se pri mojem vstopu na veselico očí vseh obračale ná-me in me je on, kakor bi se bil sramoval pred to množico, namesto, da bi se bil predstavil kot moj soprog, urno zapustil in se zgubil kje med tolpo. „Počakaj,“ mislila sem si često, zroča na konec dvorane, da bi ga ugledala kako se osamljen dolgočasi, „počakaj, da prideva domóv, pa boš pôjnil in razvidel, komu na ljubo sem hotela biti tako krasna in

nališpana in koga čestim izmed vseh téh, ki me obdajajo nocojšni večer.“ Mislila sem trdno, da so me moji uspehi veselili samo zaradi tega, da bi jih mogla žrtvovati njemu. Edino to moglo bi mi po mojej sodbi biti nevarno v mojem sedanjem življenji, da bi kateri sedanjih najinih znancev vzbudil ljubosumnost mojega moža; ali on mi je zaupal tako trdno, zdel se mi je tako miren in prostodušen, da so se mi videli vsi ti mladi ljudje, v primêri ž njim, pravi ničemniki in da nama torej taka nevarnost po mojem mnenji nikakor ni pretila. Ali navzlic temu mi je pozornost tolikanj ljudi narejala veselje, laskala mojemu samoljubju ter mi vzbujala misel, da je v mojej ljubezni nekaka zasluga za moža, ki me je delala v mojem ravnanji nasproti njemu še samosvetnejšo in nekako malomarnejšo.

„Nocoj pa sem videla, kako živo si se pogovarjal z I.“, dejela sem nekoč, ko sva se vrnila z veselice, pogrozila mu s prstom ter mu imenovala neko znano Petrograjsko gospó, s katero je govoril ta večer. Rekla sem to,

da bi ga nekoliko oživila, kajti bil je nenavadno molčeč in zamišljen.

„Ej, zakaj tako govoriš? In ti govoriš to, Marica?“ mrmral je skozi zobe, ali nagrbančeno čelo je pričalo, da ga teži nekakšna bôl. „Kaj tacega nama nikakor ne pristuje! Pusti to drugim; té lažnjive sumnje morejo uničiti najine dobre razmere in vender upam, da se nama zopet vrnejo.“

Jaz sem zardela in umolknila.

„Se-li vrnejo, Marica? Kaj praviš?“ povprašal je nežno.

„Najina odkritosrčnost še ni skažena in se tudi ne skazi“, odvrnila sem in mislila sem tudi v resnici tako.

„Daj Bog!“ vzdihnil je on; „sicer pa je tudi skrajni čas, da se vrneva na deželo.“

Bilo je prvokrat, da je tako govoril z mano; sicer pa se mi je zdelo, da živi ravno tako prijetno, kakor jaz, in bila sem nenavadno dobre volje. „Ako se le časih dolgočasi“, dejala sem sama pri sebi, „kaj za to, saj sem se tudi jaz dolgočasila na deželi njemu na ljubo; ako so se najine razmere nekoliko spre-

menile, vsaj se zopet povrnejo kakor hitro bodeva po leti zopet sama s Tatijano Šimovno v našem Nikoljskem dómu.

Zima je minila nenavadno hitro in midva sva navzlic najinim načrtom ostala v Petrogradu še čez Velikonoč.

Drugi teden po Velikinoči bilo je že vse za odhod pripravljeno in moj mož, ki je nakupil darov, cvetlic in raznih za naše življenje na kmetih potrebnih reči, bil je nenavadno dobre volje. V tem pa je iznenadoma prišla sestričina ter naju primarjala, naj bi ostala še do sobote, da bi še obiskala večerno zabavo pri grofinji R. Pripovedovala je, da me grofinja nujno vabi k udeležbi, da se je že na zadnjem plesu izrazil veliki knez M., ki je bil ta čas v Petrogradu, da bi se rad z menoj seznanil in da le zategadelj pride h grofinji na ples; proglasil me je *prê* za najlepšo žensko v celej Rusiji. Vse mesto se baje snide tam: skratka, bilo bi skoraj neodpustljivo, ako bi ne prišla tje.

Sergij Mihajlič bil je v drugem kôtu dvorane, kjer se je z nekom pogovarjal.

„Pridete torej Marija?“ vprašala je sestričina.

„Odpotujeva pojutrajšnjem na deželo“, odvrnila sem obotavljaje ter zvedavo pogledala možá. Najina pogleda sta se srečala in brzo sem se obrnila v stran.

„Pregovorila ga bom, da še ostaneta,“ rekla je sestričina, v soboto pa bove vsem zmešale glavé. Kaj ne?

„To bi pokvarilo najine načrte . . . Tudi je že vse pripravljeno za pot,“ odvrnila sem, malo da ji nisem obečala.

„Bi li ne mogla že nocoj obiskati kneza?“ vprašal je z drugega kôta moj mož s trepetajočim glasom, kakeršnega doslej še slišala nisem.

„Ah, ljubosumen je! Tega nisem opazila!“ zasmijala se je sestričina. „Sergij Mihajlič, ne vabim je knezu na ljubo, marveč prigovarjam ji nam vsem na ljubav in ker tudi grofica R. jako želí, naj bi prišla.

„Dano jej je na voljo,“ opomnil je mož in odšel vên.

Opazila sem ročno, da je nenavadno razburjen; osupnilo me je tako, da še sestričini odgovorila nisem. Ko je odišla, šla sem k možu. Sprehajal se je zamišljeno po sobi in ni me opazil niti slišal, ko sem vstopila po prstih.

„V duhu že vidi mili Nikoljski dom,“ mislila sem si, ko sem ga opazovala. „Izvestno misli na svoje njive, na kmete, na najine tamošnje večere in življenje. — Ne!“ odločila sem se, „vse veselice in laskanja vseh knezov na svetu dam rada za njegov radostni nasmeh, za njegovo tiho ljubezen.“

Že sem mu hotela naznaniti, da ne pojdem na zabavo, ko se je h krati ozrl in opazivši me, nagrbnčil čelo. Njegov pogled izražal je zopet nekak ponós, ostroumje in njegov zavetni, premišljeni mir. Ni hotel, da ga smatram za navadnega človeka, nego da ga najbolje sodim in razumem.

„Kaj pa ti je, moja draga?“ S tem malomarnim vprašanjem obrnil se je mirno k meni. Nisem mu odgovorila. Mrzelo mi je, da se je skrival pred menoj, da noče ostati takšen, kakeršnega sem imela rada.

„Hočeš še v soboto na zabavo?“ povprašal me je hladno.

„Rada bi bila šla, toda tebi to ni všeč. In tudi spravljeno že imava vse,“ dodala sem naglo.

Nikdar me še ni pogledal tako hladno, nikdar še ni tako hladno govoril z menoj.

„Pred torkom ne odidem in naročil sem, da se stvari zopet izložijo iz zabojev,“ rekel je; „zato lahko ideš, ako te veseli. Bodi torej tako dobra pa idi. Zdaj še ne odpotujem.“

Kakor vsikdar, kadar je bil razburjen, hodil je z neenakimi koraki po sobi ter še se zá-me zmenil ni.

„Jaz te resnično ne razumem!“ dejala sem spremljajoča ga z očmi. Ti trdiš, da si vedno miroljuben (ali tega ni trdil nikdar), zakaj torej sedaj govoriš z menoj tako čudno? Pripravljena sem tebi na ljubo žrtvovati to veselje, ti pa nekako ironično tirjaš od mene, kakor še nikoli poprej, naj bi šla na zabavo.“

„A, tako! Ti se zá-me žrtvuješ!“ poslednjo besedo izrekel je s posebnim naglasom.

„Tudi jaz se žrtvujem. Česa si more človek še poželeti. To je boj velikodušnosti. Je-li mogoče zahtevati še večje zakonske sreče?“

Bilo je prvokrat, da sem slišala od njega takšne zasmehljive besede. Pa njegovo smešenje me ni osramotilo, marveč ranilo; njegova jeza me ni prestrašila, marveč prešla tudi ná-me. Je mar bil on, kateri se je v najinih razmerah kazal vedno tako odkritega, in prostodušnega? In zakaj govori tako? . . . Zato, ker sem mu hotela žrtvovati nedolžno veselje, v katerem nisem opazila nič hudega in zato, ker sem ga še pred kratkim tako razumela in ga tako ljubila! Najine vloge so se spremenile; izogibal se je vsej odkritosrčnosti, jaz pa sem jo iskala.

„Jako si se spremenil,“ vzdihnila sem. „S čim sem se ti zamérila, da tako ravnaš z menoj? To se ne godi zavolj omenjene zabave, imeti moraš kaj družega, starejega proti meni na srci? Zakaj nisi odkritosrčen? Se mar ti sam poprej nisi bal neodkritosrčnosti? Reci mi odkrito, kaj imaš proti meni?“

Kaj bo neki odgovoril, dejala sem samodovoljno pomišljajoča, da nima nič, kar bi mi mogel očitati to zimo.

Ko sem izgovorila, vstopila sem v sredo sobe, tako da je moral iti mimo mene. „Prišel in objel me bo in vse bo dobro“; mislila sem si in bilo mi je celó žal, da mu ne bom mogla dokazati, kako se moti. Vstavil se je v drugem kôtu sobe, gledal me ter izpregovoril:

„Ti še torej vedno ne pojmiš?“

„Ne“.

„Tedaj ti povém. Meni se gnjusi, prvikrat gnjusi, kar čutim in vender se tega čustva oprostiti ne morem.“ In obstal je — očitvidno se je prestrašil rezkega svojega glasú.

„Kam nameravaš s tem?“ povprašala sem ga zlovoljno s solzami v očéh.

„Gnjusi se mi, da te knez proglašuje za zalo in da ti temu na ljubav hitiš njemu nasproti, da pozabljaš na svojega moža na sebe in na svojo žensko čast, da nočeš razumeti, kaj mora za-te občutiti tvoj mož, ako ti sama v sebi nimaš čustva dostojnosti; pa nasprotno še prihajaš k svojemu možu rekoč, da se

žrtvuješ; češ: če bi se pokazala njega Visokosti, bila bi zá-me večja sreča, pa jaz jo žrtvujem svojemu možu.“

Kolikor dalje je govoril, tolikanj bolj se je razburil in glas njegov je bil rezák, zbadljiv in neusmiljen. Takšnega še ga nisem videla in se tudi nisem nadjala, da bi kedaj bil takšen; kri mi je stopila v lice; zbala sem se ga, pa ob enem sem se čutila nezasluženo razžaljeno in polastila se me je želja, da bi se znosila nad njim.

„Pričakovala sem to že zdavnaj“, odvrnila sem, „le govóri, le!“

„Ne vem, česa si pričakovala ti,“ nadaljeval je moj mož; „pričakovati sem pač moral najhujše jaz, videč te vsacega dné v tem blatu, v tej lenóbi, razkošju in bedastej družbi, in pričakal sem to — pričakal, da čutim bolest in sramoto, kakor nikoli poprej; sramoval sem se tebe, ko mi je tvoja prijateljica s svojo umazano rokó stiskala srce in govorila o mojej ljubosumnosti, mojej ljubosumnosti — do koga? Do človeka, katerega midva ne poznavá. In ti me kakor navlašč nočeš razumeti in mi

hočeš žrtvovati, pa kaj? — Sram te bodi, zavoljo ponižanja svojega!... In žrtva!“ ponovil je zbadljivo.

„A, taka je torej moč možá“, pomislila sem si. „Žaliti in poniževati ženo, katera ničesar zakrivila ni. To je toraj moževa pravica! pa jaz se ji pokorila ne bom!“

„Ne! dejala sem glasno, „jaz ne žrtvujem ničesar“; čutila sem, kakó so se mi nosnice širile in mi je kri silila v lice. „V soboto pojdem na ples in sicer na vsak način.“

„Voščim ti obilo zabave. Ali med nama je vse končano!“ zavpil je jeze zardel, ni se mogel delj premagovati. „Ne boš me delj mučila, bil sem norec, da...“ pa ustne so se mu tresle in premagal se je le z očividnim naporom, da ni izgovoril, kar mu je bilo na jezici.

Bala sem se ga v tem trenutku in ga ob enem sovražila. Hotela sem mu še očitati mnogo ter se osvetiti zavoljo razžaljenja; toda ko bi le odprla usta, zaplakala bi in se tako pred njim ponižala.

Molčé sem šla iz sobe. Ko nisem več slišala njegovih korakov, prevzel me je nena doma grozen strah vsled tega, kar se je ravno zgodilo. Grozna mi je bila misel, če bi najina vez, ki me je delala tako srečno, resnično bila raztrgana za vselej in hotela sem se vrniti. „Toda, ali se je že vmiril dovelj, da bi me umél, ko mu molčé podam roko in ga pogledam proseče?“ pomislila sem. Bo li priznal mojo velikodušnost?... Kaj pa, ko bi menil, da se le hlinim? Bo li v svesti si svoje pravice s ponosnim mirom vsprejel moj kes ter mi milostno odpustil? In zakaj me je on, ki sem ga ljubila tako goreče, tako neusmiljeno razžalil?“ — Šla sem, pa ne k njemu, nego v svojo sobo, kjer sem dolgo sama sedela in se jokala, spominjala se s strahom vsake med nama izgovorjene besede, zamenjavala nje z drugimi nežnimi in prijaznimi besedami; ali brzo mi je zopet prišlo na misel, da me je razžalil tako hudo in kako se je bil razsrdil nad menoj! Ko sem bila zvečer ž njim pri večerji in se je pogovarjal s S., ki naju je ravno obiskal, začutila sem še le, kakšen prepad se je odprl med

nama. S. me je vprašal, kedaj odpotujeva; a jaz mu nisem mogla odgovoriti, ker mi je Sergij Mihajlič planil v besedo, rekoč:

„V torek. Obiščeva še namreč družbo grofice R. Kaj ne, da pojdeš tje?“ obrnil se je k meni.

Prestrašil me je njegov navadni glas in plašno sem ga pogledala. Oči njegove bile so uprte ná-me, njegov pogled je bil zloben in zaničljiv, a glas miren in hladán.

„Dà“, odgovorila sem.

Ko sva bila kesneje sama, pristopil je k meni ter podal mi rokó:

„Prosím te, pozabi, kar sem ti očital“, začel je tiho.

Prijela sem ga za roko nasmeh iznenađenja preletel mi je lice in skoro bi me polile solzé; toda izmaknil mi je roko in kakor bi se bal kakšnega razdražljivega prizora, vsedel v naslonjač precej daleč od mene. „Torej si vender le domišljuje, da ima prav?“ vzdihnila sem in izjava, da ne pojdem na zabavo, ostala mi je na jeziku.

„Treba bo pisati materi, da sva odložila odhod,“ rekel je; „inače bi znala biti v skrbéh, da se je nama pripetila kaka nesreča“.

„In kedaj hočeva odpotovati?“ povprašala sem.

„V torek po zabavi“, odgovoril je mrzlo.

„Nadejem se, da ne ostajaš zaradi mene,“ rekla sem ter mu zrla v oči, pa njegov pogled je bil mlačen in nič nisem mogla posneti iz njega, kakor bi mi ga bila kaka nevidna moč s čim zakrila. Njegovo lice zdelo se mi je h krati staro in neprijetno.

Obiskala sva omenjeno družbo in zdelo se je, kakor bi se bile zopet vrnile najine stare, dobre, prijateljske razmere, ali té razmere bile so po vsem drugačne, nego poprej.

Na zabavi sedela sem med gospami, ko je pristopil knez k meni in morala sem vstati, da mi je bilo možno ž njim govoriti. Vstajaje iskala sem nehoté z očmi svojega moža in videla, kako je na drugem konci dvorane zrl ná-me in se potem obrnil v stran. Bilo mi je h krati tako bolešno in neprijetno da se me je polastil nemir in da sem vsa zardela pred

knezovim pogledom. Ali morala sem stati in poslušati, kaj mi je pripovedoval, ogleduje me od pet do glave.

Najin pogovor je bil kratek. Ni bilo praznega prostora, da bi mogel vsesti poleg mene in opazil je gotovo tudi, da mi je bila njegova prisotnost jako neugodna. Govorila sva o minulej veselici, o mojih letoviščih itd. Ko me je zapuščal, izrekel je željo, da bi se rad seznanil z mojim možem in videla sem, kako sta se sešla v drugem konci dvorane. Knez je gotovo omenil mene, ker se je med pogovorom z nasmehom ozrl po meni.

Moj mož je naenkrat zardel, priklonil se nizko in odšel od kneza. Zardela sem takisto jaz ter se sramovala misleča, kakošne pojme je moral knez imeti o meni in posebno o mojem možu. Zdelo se mi je, da so vsi opazili mojo zadrego in njegovo čudno obnašanje. „Bog vé kako si to tolmačijo!“ posebno če znabiti slutijo, kako sva se sprla?

Sestričina pospremila me je domov in po poti pogovarjali sve se o mojem možu. Nisem se mogla vzdržati in povedala sem ji vse,

kar se je godilo med nama zaradi té nesrečne zabave. Tolažila me je in mirila, rekši, da je to neznatna svaja, katera se najde v vsakem zakonu, ki pa navadno nima nikakeršnih nasledkov. Potem pa mi je iz svojega stališča pojasnovala značaj mojega možá, češ, da je ošaben in nezaupljiv. Strinjala sem se tudi jaz ž njo in bilo mi je kakor da ga začenjam sedaj bolje razumevati in mirneje soditi o njem.

Ko sva pa bila z možem sama, je ta sodba kot nekaka obdolžitev težila mojo vest in čutila sem, da se je vedno bolj in bolj razširjavalo brezdno, ki naju je ločilo.

III.

Od tega dné spremenilo se je najino življenje popolnoma. Ni nama bilo več tako dobro v samoti, kakor poprej. Bila so vprašanja, katerim sva se izogibala in v navzočnosti družih govorila sva lažje nego sama med seboj. Kadar se je začel pogovor o vaškem življenji, ali o veselicah, bilo nama je kaj neugodno in nisva si drznila pogledati drug drugega. Kakor bi bila oba čutila, kje je ta prepad ter

bala se mu bližati. Prepričala sem se, da je ošaben in strasten in da mora človek z njim ravnati previdno, da se ne dotakne njegovih slabosti. On pa je bil zopet prepričan, da ne morem živeti brez družbe, da ne maram za vaško življenje in da se mora udati mojemu nesrečnemu pristrastju (naklonjenosti). A oba sva se izogibala govoriti o teh predmetih ter sva oba napačno sodila drug drugemu. Že davno sva si nehala biti najpopolnejša človeka na svetu, primerjala sva se z drugimi in sva tajno presojala najine lastnosti.

Ravno ko sva hotela odpotovati, zbolela sem jaz in namesto, da bi se odpeljala domov, preselila sva se v letovišče poleg Petrograda, od koder se je Sergij Mihajlič sam odpeljal k svoji materi v Nikoljsko. Ko je odhajal, bila sem že toliko zdrava, da bi ga mogla spremljati; toda prigovarjal mi je, naj останem, trdeč, da se boji za moje zdravje. Čutila sem, da to ni pravi vzrok, nego, da ga je le težila misel, da bi ne mogla na deželi složno živeti. Nisem se dosti protivila in ostala sem sama.

Bilo mi je zeló dolgočasno brez njega, pa ko se je vrnil, uvidela sem, da mi ni prinesel tiste sreče, katero sem poprej pričakovala od njega. Poprejšne najine razmere — ko mi je vsaka njegova misel, vsaka njega ganitev bila vzor sovršenstva, ko sva se vsled najnedolžnejših dogodkov smijala, če sva se le spogledala, — té razmere so se spremenile tako neopazljivo, da še vedela nisva, kako in kedaj. Pojavile so se nama vse druge skrbi in nisva jih več poskušala strinjati. Ni naji bolelo več, da živi vsak zá-se drugemu v čisto tujem svetu. Navadila sva se na to in nisva se več bala srečavati se z očmi. Zginolo je tudi popolnoma njegovo poprejšnje veselje, njegovo otročje obnašanje, vse je izginolo; izginola je tudi njegova popustljivost in malomarnost do vsega, kar me je vznemirjalo poprej; zginol je tisti globoki pogled, ki me je spravljal v zadrego in ob enem napolnoval z radostjo; nisva več skupno molila in se navduševala. Videla sva se le redko kedaj; bil je vedno na potovanji in ni se več bal, da bi me puščal samo ... bila sem pa tudi jaz

vedno v taki družbi, da ga nisem nikoli pogrešala.

Razpora in mržnje ni bilo več med nama; poskušala sem, da sem mu vedno vstregla in tudi on je spolnoval vse moje želje, videti je bilo, kakor bi še se vedno rada imela. Ko sva bila sama, kar se je pripetilo le redko kedaj, nisem čutila nič radosti, nič ganitve, ali zadrege, kakor bi bila čisto sama. Čutila sem sicer pri tem dobro, da to ni tuji človek, marveč moj soprog, katerega sem poznala kakor samo sebe. Bila sem prepričana, da že naprej vem vse, kaj bo delal, kaj govoril, kako sodil o tej ali onej stvari; in ako je ravnal ali o čem sodil drugače, nego sem pričakovala, dozdevalo se mi je, da se je zmotil. V obče pa od njega ničesar pričakovala nisem. Z eno besedo, bil je moj môž in nič druga. Zdelo se mi je, da je vse čisto v redu, da med nama drugih razmer ni in da jih tudi nikoli bilo ni. Ko je odišel, bilo mi je posebno prvi čas dolgočasno in tesno in še le zdaj sem uvidela, kakšna podpora mi je bil mož in ko se je vračal, objela sem ga samega veselja; toda

čez dve uri bilo je to veselje popolnoma pozabljeno in nisem več vedela, o čemer bi ž njim govorila. Samo v trenutkih tihe nežnosti, zdelo se mi je, da so se najine razmere obrnile na bolje; opaževala sem tudi v njegovih očéh isti vtisek (kakor poprejšnje dni) in čutila sem, da ima najina nežnost neko mejo, katere on ni hotel in je tudi jaz nisem mogla prekoračiti. Časih me je to razžalostilo, pa nisem utegnila premišljevati o tem, skušala sem pozabiti vse v zabavah, katere so se mi vedno ponujale.

Velikomestno življenje, ki me je s početka slepilo s svojim leskom in opojno ugajalo mojemu samoljubju, prevladalo je kmalo popolnoma mojo pristrastje ter se me je po vsem polastilo. Nisem ostajala nikdar sama, ker sem se bala premišljevati o svojem stanju. Ves čas, od jutra do večera, ni bil več moj, ker sem vedno bila v družbi, tudi ta čas ne, kedar sem šla na sprehod. To življenje ni mi bilo niti zabavno niti presedajoče; ali zdelo se mi je, da mora za zmiraj ostati tako in ne drugače.

Tako so minula tri leta in ves ta čas ostale so najine razmere iste, kakor bi se ne mogle ni shujšati ni zboljšati. V teh treh letih najinega zakonskega življenja primerila sta se dva važna dogodka, ali nobeden njiju ni izpremenil mojega življenja. Bila sta to: rojstvo prvega mojega deteta in smrt Tatijane Šimovne.

Prvi čas prevzelo me je materinsko čustvo, polastil se me tak vzhit, da sem mislila, da se še le sedaj začjenja zá-me novo življenje. Ali čez dva meseca, ko sem začela zopet pohajati vèn, slabelo je to čustvo vedno bolj in bolj ter se konečno spremenilo v navadno in hladno izpolnovanje dolžnosti. Sergij Mihajlič postal je nasprotno, odkar se nama je porodil prvi sinček, zopet miren, nežen in srečen človek, kakor je bil poprej ter je posvetil vso svojo radost, nežnost in srečo svojemu sinu. Često, ko sem v plesnej obleki vstopila v otročjo sobico, da bi ga na noč prekrižala, našla sem tam možá ter opazila njegov grajljivo strogi pogled in jela me je vest peči. Vstrašila sem se zarad svoje malomarnosti do

otroka vprašajoča se: „ali sem res nečimnejša, od drugih žen? Kaj mi je vender početi?“ mislila sem. „Sina sicer ljubim neizmerno, toda presedeti poleg njega céle dneve, bilo mi je preveč dolgočasno; hliniti pa se nisem hotela za nobeno ceno.

Smrt matere bila je za Sergija velika rana. Težko mu je bilo, kakor je rekel, potem živeti v Nikoljskem; toda meni bilo je nasprotno, če tudi sem obžalovala z možem njegovo izgubo in čutila njegovo žalost, sedaj prijetneje na deželi. Cele tri leta preživela sva večinoma v mestu; na deželo odpotovala sva vsacega leta le na dva meseca in tretje leto napotila sva se v inozemstvo ter tri mesece prebila v toplicah.

Takrat sem izpolnila jedenindvajset let. Sodila sem po najinem imetji, da sva bogata. Od zakonskega življenja nisem poželela več, kakor kar sem že užila; bilo mi je, kakor bi me ljubili vsi, kar sem jih poznala. Bila sem popolnoma zdrava. Moja obleka bila je najlepša, kar jih je bilo v toplicah; vedela sem, da sem bila brhka. Vreme bilo je krasno, ob-

dajalo me je neko ozračje sijajnosti in lepote in bila sem jako dobre volje. Pa to ni bilo ono veselje, katero sem uživala v Nikoljskem, ko sem čutila, da je moja sreča odvisna od mene same, ko sem bila srečna zato, ker sem srečo zaslužila, ker je moja sreča bila velika in bi še mogla biti večja in ker sem še vedno več sreče pozelela. Dà, takrat je bilo drugače! Pa tudi letos bilo mi je prav dobro. Ničesar nisem želela, ničesar se nadjala, niti se česa bala; bila sem po vsem zadovoljna in čisto mirne vesti.

Med vsemi mladimi možmi, s katerimi sem občila v tej kopeljskeji sezoni, ni bilo nobenega, katerega bi bila na kakšenkoli način odlikovala pred drugimi; celó pred starim knezom K., našim poslancem ne, ki mi je tudi nekoliko laskal. Ta je bil mlad, oni star; ta belolasi Anglež, oni brkast Francoz; vsi so mi bili malo mar, pa vendar jih nisem mogla pogrešati. A vsekako so vsi brez razlike osebnosti spadali v ono radostno atmosfero življenja, katera me je obdajala. Samo jeden, italijanski markeze D., obrnil je s svojim

smélim obnašanjem mojo pozornost ná-se. Pa tudi ni opustil nobene priložnosti, da bi ne bil pri meni, zagotavlja je mi neprestano, da sem mična. Nekolikokrat sem ga videla z okna naše hiše in često je povzročil neprijetni, ná-me ostro uprti pogled njegovih iskrečih oči, da sem zardela in se obrnila v stran. Bil je mlad, lep, gizdav ter jako podoben mojemu možu — posebno kadar se je smejal, a tudi po obliki čela — vsekako pa je bil brhkejši od njega. Ta sličnost med njima razlikovala se je samo v tem, da se je na mojem možu izražala v vsem, kakor na ustah, tako v pogledu, neka dobrodejna blagost in idealni mir, markeze pa je imel na sebi nekaj surovega; dà, nekaj živinjskega.

Slutila sem takrat, da me je strastno ljubil ter sem ga z nekakim ponosom pomilovala. Časih sem ga skušala pomiriti ter se polùprijeteljsko in polzaupljivo sprijazniti z njim, ali on je odločno odbijal vse té poskuse ter me na mojo jezo res spravljal s svojo strastjo v zadrego. Če tudi nisem hotela priznati, bala sem se vender tega človeka ter

sem proti svojej volji prav često mislila nanj. Moj mož je bil dobro ž njim znan ter se je prijazneje obnašal proti njemu, nego proti ostalim najinim znancem, proti katerim se je védel jako hladno in ponosno.

Zbolela sem proti koncu sezone in cela dva tedna nisem mogla iz hiše. Ko sem po prestanej bolezni zvečer prvokrat obiskala godbeni venček, zvedela sem, da je med mojim samotovanjem dospela že davno pričakovana, po svojej lepoti sloveča lady S. Kakor navadno, zbrala se je družba okolo mene, ki me je radostno pozdravila, pa še večji krog zbral se je okolo novodošle lepotice. Vsi okolo mene so govorili o njej in o njenej lepoti. Pokazali so mi jo. Bila je v resnici mična; samo neprijetna mi je bila na njej neka nabuhla samosvest, kar sem tudi odkrito povedala.

Vse, kar me je veselilo doslej, bilo mi je tega dne zoprno. Prihodnjega dné priredila je lady C. sprehod v grad, katerega se pa jaz nisem hotela udeležiti. Skoro nihče ni ostal pri meni in v mojih očéh se je vse spremenilo; vsi so se mi zdeli naenkrat bedasti

in dolgočasni, in skoraj bi se bila razjokala. Sklenila sem zaradi tega kakor najhitreje končati svoje zdravljenje ter se vrniti na Rusko. Porodilo se mi je v duši neko ostudno čustvo, katerega pa si doslej še nisem hotela priznati. Smatrala sem, da je to samo posledica moje bolezni ter nisem več zahajala v društva. Le redko kedaj sem šla v jutro sama k studencu pit vode, ali pa sem se vozila z L. M., rusko svojo znanko po okolici. Moj mož takrat ni bil v Badenu; odšel je v Heidelberg, kjer je čakal, da zvršim zdravljenje svoje v toplicah in da se potem vrneva na Rusko. Samo časih je še prihajal v Baden.

Nekoč povabila je lady S. vso družbo v toplicah na izlet in jaz peljala sem se popoldne z gospó L. M. v grad. Ko sve se počasi vozili v kočiji po cesti med starim kostanjevjem, skozi katero se nama je odprl pogled na divno badensko okolico, obsijano z žarki zahajajočega solnea — začeli sve se resnobno pogovarjati, kar se še doslej ni pripetilo. L. M., katero sem poznala že davno, pojavila se mi je sedaj prvikrat kot izvrstna in razumna

ženska, s katero je bilo možno govoriti o vsem in katere prijateljstvo je človeku lahko koristilo. Govorili sve o rodbini, o otrocih, o praznoti sedanjega časa; tožili po Rusiji, po domačiji in bilo je nama nekako težko in prijetno pri srci. S takšnim čustvom stopile sve v grajsko dvorišče. V zidovji vladal je sveži hlad na vrhu razvalin pa je grelo solnce in odmeval je vsak še tako tih korak ali glas. Skozi vrata videla se je kakor v okvirji ona očarujoča, a za nas Ruse vender hladna slika badenske okolice. Vsedli sve, da si odpočijeve in molčé sve gledale zahajajoče solnce. Zaslišali so se h krati razločno glasovi in zdelo se mi je, da me je nekdo imenoval. Poslušala sem in nehoté slišala vsako besedo.

Glasovi bili so mi znani. Bil je markeze D. in neki francoz, njegov prijatelj, katerega sem tudi poznala. Govorila sta o meni in o lady S. Francoz naju je primerjal gledé lepote. Ni govoril razžaljivo, pa vender mi je vsa kri šinila k srcu, ko sem poslušala njegove besede. Pojasnoval je podrobno, kaj je bilo prijaznega na meni in kaj zopet lepega na lady S., „jaz

da sem že mati, a lady S. šteje še le devetnajst let; jaz da imam lepše lase, a lady da je brhkejša postave; lady je velika gospá, v tem ko je vaša lepotica,“ dejal je „nekaka neznatna ruska kneginja, katere so začele poslednji čas kaj pogosto zahajati sèm“. Končal je z opazko, da prav ravnám, če se ne spuščam v tekmo vanje z lepo Angličanko S., da sem ináče za Baden kmalo mrtva in izgubljena oseba.

„Meni je žal“ . . .

„Kaj ne, če bi se ne hotela sprijazniti z vami“ dodal je Francoz krohotaje.

„Ako odide, pojdem za njo“, odgovoril je oni z italijanskim naglasom.

„Srečen človek! Znabiti se morete še zaljubiti!“ porogal se je Francoz.

„Zaljubiti!“ ponovil je glas in umolknil. „Dà . . . Jaz ne morem živeti brez ljubezni. Iz življenja treba je vstvarjati románe . . . In moj román se ne ustavi nikdar na polù pota. Končal bodem tudi tega.“

„Bonne chance, mon ami!“ (Dobro srečo, prijatelj moj) odvrnil je še Francoz.

Nisem mogla ničesar več slišati, ker sta šla ravno za vogel. Malo za tem začuli so se koraki na drugej strani. Stopala sta doli po stopnjicah ter prišla čez nekoliko minut skozi stranske dveri in se jako začudila, ugledavši naju. Zardela sem, ko se mi je približal markeze, in prevzelo me nekako mučno čustvo ko mi je ponudil svojo roko pri odhodu z dvora. Nisem ga mogla odvrniti in korakala sem ž njim, gospá L. M. pa z njegovim prijateljem proti najinej kočiji. Bila sem razžaljena s tem, kar je Francoz izrekel o meni, če tudi sem tajno priznavala, da je izpovedal le to, kar sem čutila sama. Toda še huje me je osupnil in razburil markeзов govori zaradi surovosti svoje. Slutil je morda, da sem slišala njegove besede, pa se me vender ni malo ni bal. Bilo mi je mučno in gnjusno trpeti ga tako blizo sebe in ne gledajoča nanj, niti mu odgovarjajoča, šla sem brzo za L. M. in Francozom, in držala svojo roko tako, da nisem slišala njegovih besedij.

Govoril mi je nekaj o krasnem razgledu, o nepričakovanej sreči, da se je sešel tù z

menoj in še o marsičem drugem; jaz ga nisem poslušala, mislila sem pri tem na svojega možá, na svoje dete in na Rusko. Sramovala sem se in sem hitela, da bi se čim prej vrnila domov, v samotno svojo sobo v gostilnici, da bi tam premišljevala o vsem, kar mi je rojilo po možganih. Gospa L. M. hodila je počasi; do kočije je bilo še tako daleč in moj spremljevalec je navidezno ustavljal korake, kakor bi me bil hotel zadržati. „Kaj pa to!“ pomislila sem in jela korakati hitreje. Ali sedaj baš me je res ustavil in mi celó stisnil roko. L. M. in njen spremljevalec zavila sta ravno za cestni ovinek in midva sva bila sama. Prevzel me je grozen strah.

„Oprostite“, rekla sem hladno in hotela mu izmakniti roko, toda čipke mojega rokava zapele so se ob njegov gumb. Sklonil se je k meni ter začel razvozlavati in njegovi goli prsti dotikali so se moje roke. Spreletel me je nek hladen čut, ki ni bil ne strah ne veselje. — Pogledala sem ga hladno, da bi mu pokazala, kako ga zaničujem; toda moj pogled ni izražal tega, kar sem hotela,

marveč le strah in razburjenost. Njegove iskreče oči prežale so od blizu ná-me; zagrabil me je z obema rokama za roko; njegove ustne so nekaj šepetale, dejal mi je, da me ljubi, da sem mu vse na svetu. Pri tem so se mi približevale té ustnice in stiskal mi je vedno čvrsteje roke. Po žilah se mi je jela pretakati zavrela kri, stemnilo se mi je pred očmi, da sem se vsa tresla in besede, s katerimi sem ga hotela odbiti, obtičale so mi v grlu. Naenkrat sem začutila vroč poljub na svojem lici in vsa trepetajoča in osramočena sem stala pred njim in ga gledala. Nisem mogla ni spregovoriti ni prestopiti. Nemo sem zrla vanj in bala se ga. Vse to je trajalo samo trenutek. Ali ta trenutek bil je grozen. Spoznala sem ga natanjko; opazila sem mu vsako črto na obrazi, ravno in nizko čelo pod slamnikom, podobno čelu mojega moža; lep, pravilen nos z razširjenimi nosnicami, dolge, ostro zavihane brke, malo brado, gladko obrito lice in zardeli vrat. Mrzela sem tega človeka, bala se ga, pa vendar je njegova razburjenost in strast vzbudila v tem

hipu v meni neko nepremagljivo moč, ki me je proti moji volji silila in vlekla k njemu, pehala me v mamljivi prepad, ki je tako nenadno zazijal pred menoj . . .

„Tako sem nesrečna!“ pomislila sem, „naj se torej nakopiči še več nesreče na mojo glavo.“

Objel me je z jedno roko in se nagnil k mojemu licu.

„Naj se nakopiči še več sramote na mojo glavo“, stresla sem se vnovič v svojem srci.

„Je vous aime!“ (Jaz vas ljubim) — šepetal je z glasom, ki je zvonél, kakor glas mojega moža. Sergij in moje dete zazdela sta se mi kot zdavnej preminoli dragi stvari, katerima sem se čisto odrekla.

Zaslišal se je h krati na ovinku ceste glas moje prijateljice, ki me je zvala. Spametovala sem se zopet, izmuznila mu svojo roko in ne ozrevši se nanj, pohitela do gospé L. M. Vsedli sve v kočijo in še le sedaj sem se ozrla. Odkril se je ter z nasmehom nekaj izpregovoril. Niti slutil ni, kako neizrekljivo mi je omrznel v tem trenutku.

Življenje kazalo se mi je sedaj tako nesrečno, bodočnost tako brezupna in minulosť tako črna! Gospa L. M. govorila je z menoj, toda nisem je razumela. Zdelo se mi je, da govori le iz pomilovanja da bi zakrilazani čevanje, katero sem ji vzbudila. V vsakej besedi, v vsakem pogledu čutila sem njeno zaničevanje in razžaljivo pomilovanje. Poljub gorel mi je kakor sramotno znamenje na lici in misel na moža in otroka bila mi je neznosna.

Ko sem bila sama v svoji sobi, poskušala sem premišľjevati o svojem položaji, pa zopet mi je bilo tesno v samoti. Nisem mogla piti čaja, ki so mi ga podali in sama ne vedoča zakaj, naumila sem, da se zvečer popeljem k svojemu možu v Heidelberg. Še le ko sem s služabnico vstopila v prazni železniški voz, ko je začel vlak drdrati in me je ovél hladen skozi okno pihljajoč veter, zavedla sem se zopet in začela jasneje premišľjevati o svoji minulosťi in bodočnosti. Vse moje zakonsko življenje od dné, ko sva se preselila v Petrograd, pokazalo se mi je h krati v novej luči ter očitaje težilo mojo vest. Prvikrat sem

se živo spomnila prvega časa najinega življenja na deželi, na najine načrte ter se vprašala: Kakšno srečo užival je moj mož v tem časi? In čutila sem, da sem dosti zakrivila proti njemu. „Ali zakaj me ni zadrževal, zakaj mi ni bil odkritosrčen, zakaj me je razžaljeval?“ vprašala sem se. „Zakaj ni upotrebljavaj moči svoje ljubezni, ali me pa nemara celó ljubil ni? . . . Ali naj bi bil tudi kriv ali ne, poljub tujega človeka gorel je na mojem lici in čutila sem ga še vedno. Kolikor bližje sem prihajala Heidelbergu, tolikanj jasneje sem si predstavljala možá in tolikanj strašneje težilo me je bližajoče se snidenje.

„Hočem mu izpovedati vse, vse oplakati z solzami pokore,“ mislila sem si, „in on mi bo vse odpustil.“ Ali nisem še vedela sama, kaj „vse“ mu naj razodenem, in sama sebi nisem verjela, da mi bo odpustil.

Toda, ko sem stopila v sobo k svojemu možu ter v gledala njegovo mirno, če tudi začujeno lice, začutila sem, da nimam ničesar, kar bi mu povedala in da ga ne morem prositi

odpuščanja. Kes in žalost ostala mi je v duši, ker je nisem bila zmožna izraziti.

„Tako iznenada?“ pozdravil me je on. „Jutri sem te hotel obiskati.“ In pogledavši mi bližje v lice, prestrašil se je nekako. „Kaj je s teboj? Kaj ti je?“ povprašal me je.

„Nič mi ni“, odgovorila sem mu ter komaj zadržala solze. „Prišla sem za zmiraj. Če je mogoče, odpotujva že jutri na Rusko.“ Gledal me je precej dolgo molčé in pozorno.

„Nù, povej vender, kaj se je zgodilo?“, silil je.

Zardela sem nehoté in pobesila oči. V njegovih očesih zasvetila se je jeza. Prestrašila sem se mislij, ki so se mu mogle vzbuditi, in rekla sem:

„Nič se ni zgodilo; bilo mi je le neugodno in dolgočasno brez tebe in premišljevala sem mnogo o najinem življenji in o tebi. Že zdavnej sem se pregrešila nad teboj. Zakaj hodiš z menoj tjekaj, kamor se ti ne poljubi? . . . Zakaj si pustil vse po mojej volji? . . . Že zdavnej sem mnogo zakrivila!“ ponovila sem in posilile so me solzé. „Pojdiva na deželo, za zmiraj!“

„Ah, moja draga, prizanesi mi s tako vznemirljivimi prizori!“ dejal je hladno. „Da hočeš na deželo, to je lepo, ker so nama novci že skoro pošli; da pa hočeš tje za zmiraj, to je nesmisel... Vem, da tam ne vstrajaš dolgo. Izpij skudelico čaja, to bo bolje zá-te,“ končal je, vstal in pozvonil služabniku.

Prišlo mi je na misel vse, kar si je mogel misliti o meni, in bilo me je strah teh mislij, katere sem mu pripisovala, ko sem se vjela z njegovim nezaupljivim in tako rekoč sramotilnim ná-me uprtim pogledom.

„Ne, neče in ne more me razumeti!“

Rekla sem, da grem pogledat k otroku ter sem odišla od njega. Morala sem biti sama, da se izjočem, izjočem...!

IV.

Zopet je oživela naša tako dolgo zapuščena hiša v Nikoljskem; pa ni oživelo, kar je poprej živel v njej.

Matere ni bilo več in midva bila sva sama. Ali sedaj nama samota ni bila več potrebna, temveč jako neugodna. Zima minila

nama je tolikanj žalostneje, ker sem bila zopet bolna in sem ozdravila še le po porodu svojega drugega sina.

Moje razmere proti Sergiju Mihajliču bile so tudi nadalje hladno-prijateljske, kakor v časi najinega mestnega življenja, samo da me je tukaj vsaka dila, vsaka stena, vse pahišje in drugo spominjalo, kaj mi je bil mož in kaj sem izgubila. Zdelo se mi je, kakor bi naju bil razdvojil kak neodpustljiv greh, kakor da me hoče mož zaradi nečesa kaznovati, pa se zraven vender delati, kakor bi o tem nič ne vedel. Kako bi ga naj prosila odpuščanja, ko še vedela nisem, zaradi česa? Kaznoval me je samo s tem, da mi ni več odkrival svoje duše, svojega srca, kakor poprej; pa ni ga tudi nikomer odkrival, kakor bi ga sploh več ne imel.

Časih mi je prišlo na um, da se le samo tako dela, da bi me mučil, da živi v njem še ono poprejšno čustvo, in skušala sem mu ga vzbuditi. Ali delal se je vsakikrat, kakor bi se bil izogibal odkritosrčnosti, kakor bi me imel na sumu, da se mu hlinim ter se bal vsake občutljivosti kot kake smešne reči.

Njegov pogled mi je pravil: vém vse, vse mi je znano, kar mi hočeš povedati; vém tudi, da drugače misliš, kakor govoriš. Sprva me je žalostil njegov strah pred odkritosrčnostjo, toda potem sem se spoprijaznila z mislijo, da to ni neodkritost, temveč da on le sploh ne čuti potrebe nasproti meni biti odkritosrčen. Sedaj bi mu tudi ne bila mogla reči, da ga ljubim, ali prositi ga, da bi z menoj molil ter ga zvali, naj bi poslušal, kako igram. Med nama je zavladalo tiho zakonsko življenje. Živela sva vsak zá-se. On se je ukvarjal s svojimi opravki, v katere se jaz meševala nisem in jaz sem se pečala s svojo brezposelnostjo, ki me pa ni več tako žalostila in jezila, kot poprej. Otroka pa sta tudi bila še premala, da bi naju mogla zediniti in pomiriti.

Prišla je spomlad. Katra in Sofija dospeli ste čez leto na deželo in ker sva dala najino hišo v Nikoljskem prezidavati, preselila sva se v Prokovo.

Bila je še ona ista stara znana hiša s hodnikom, z raztegljivo mizo, s klavirjem v svetlej dvorani. Bila je še moja soba z belimi

zavesami in z mojimi, že skoro pozabljenimi dekliškimi spomini. V tej sobi bili ste dvé postelji; jedna bila je poprej moja, v katerej pa je spaval sedaj moj mali rdečelici Kokoša, iz druge manjše pa je kukalo iz plenice malo ličice Vanjevo. Stala sem često, ko sem ju prekrižala na večer, sredi te tihe sobice, in h krati so mi iz vseh kôtov stopale pred oči slike iz minule, srečne mladosti, in zdelo se mi je da mi stari, znani glasovi pojó dekliške pesmi. In kaj je bilo iz teh prikazni, iz teh sladkih, milih pesmi? Uresničilo se je vse, kar sem se le nadejati mogla. Uresničile so se vse moje sanje in domišljije, ali ravno to uresničenje delalo mi je življenje težko in otožno!

In vender je vse tako kot je bilo poprej; vidi se skozi okno ravno tisti sadovnik, one iste klopi in steze, od jezera čuje se ona ista slavčeva pesem, cvete tam baš isti bezeg. Oni isti mesec stoji nad hišo; pa vender je vse tako tužno; vse se je tako močno izpremenilo!

Kako hladno je vse, kar bi imelo biti tako milo in ljubo! Enako, kakor poprej, se dele sve s Katro v dvorani in se tiho pogo-

varjale ter govorile o njem. Ali Katri se je nagrbančilo čelo, lice ji je bilo resnobno in blede in oči ji niso odsevale več one radosti, temveč izraževale tugo, sočutje in pomilovanje. Nisve bile več navdušeni nad Sergijem, kakor sve bile nekdanj, obsojevale sve ga; nisve se več čudile, kako in zakaj bi bile tako srečne in namesto, da bi želele kakor poprej, da bi mogle povedati vsemu svetu, kaj čutive, sve le šepetale, da bi naju kdo ne slišal ter se po stokrat povpraševale, zakaj se je vse tako spremenilo!

A Sergij Mihajlič ostal je kakor poprej, samo, da je čelo imel že nagrbančeno in precej sivih las na sencih, njegov globoki, pozorni pogled zdel se mi je kakor da bi bil pred menoj vedno z nečim zakrit. Tudi jaz sem ista, pa ni je v meni več ljubezni, niti ne hrepenim več po njej. Ne želim si več dela in nisem več tako zadovoljna sama s seboj, kakor sem bila poprej. Zdelo se mi je, da se nikdar več ne bo povrnila poprejšna nedolžna radost in poprejšna ljubezen do njega, niti ono življenje, ki je bilo tako napolnjeno s sladkostjo in

milino. Sedaj bi ne bila več zmožna razumeti, kar mi je poprej bilo jasno in odkrito, ne znala bi, kakšna je sreča: živeti za družega . . . Pa zakaj živeti za družega, ko še človek zá-se živeti ne more?

Popustila sem po vsem godbo, od kar sva se preselila v Petrograd, toda star klavir in stare skladbe vzbujale so sedaj vnovič mojo pozornost.

Ko mi nekoč ni bilo dobro, ostala sem sama domá: Katra in Sofija odšle ste ž njim v Nikoljsko ogledat si nove stavbe. Miza za čaj bila je pokrita. Čakajoča, da se naši vrnejo, vsedla sem vsled dolgega časa h klavirju.

Odprla sem sonato „quasi una fantasia“ ter jo začela igrati. Ni bilo nikogar videti, niti slišati; okna na sadovnik bila so odprta in prijetni, tužno-slavnostni glasovi, doneli so po dvorani . . . Ko sem končala prvi del, obrnila sem se nehoté po starej navadi v kôrt, kjer je on navadno sedel, ko je poslušal moje igranje . . . Toda njega ni bilo tam! Že davno nerabljen naslonjač stal je še v svojem kôtu. Videla sem skozi okno, kako je trepetal bezgov grm

v svetlobi zahajajočega solnca in večerni hlad širil se je po sobi. Naslonila sem se na klavir, podprla si lice z obema rokama in zaglobila se v misli. Dolgo sem tako sedela. S tugo v srci spominjala sem se minulosti, katera se ne more povrniti več ter sem začela znovič misliti. Ali prihodnost bila mi je pusta, zdelo se mi je, kakor bi ne mogla ničesar več poželeti, se ničesar več nadjati.

„Sem li v resnici že preživela svoje življenje?“ mislila sem ter s strahom dvignila glavo in, da bi pozabila in ne mislila, začela sem zopet igrati „andante“.

„Moj Bog!“ vzdihnila sem, „odpusti mi, ako sem se s čim pregrešila . . . Povrni mi, kar je bilo tako lepega v meni, ali pa me navdahni, kaj mi je storiti, kako sedaj živeti?“

V tem hipu zaslišalo se je na dvorišči ropotanje koles in kmalo za tem začuli so se znani koraki v hodniku. Ali ta njih glas ni bil zmožen zbuditi v meni nekdanje občutke. Ko sem prenehala igrati, zaslišala sem korake

za seboj in Sergijeva roka mi je počivala na ramenu.

„Kako izvrstno si vender igrala to sonato!“ začudil se je moj mož.

Jaz sem molčala.

„Še nisi pila čaja?“

Odkimala sem z glavo, da ne — in nisem se ozrla po njem, da bi ne izdala svoje ganitve, ki mi je ostala na lici.

„Oni dve prideta kmalo; konj se je splašil in zaradi tega sta stopili iz kočije ter šle peš,“ rekel je.

„Počakajva na nji“, odgovorila sem ter šla v hodnik. Nadjala sem se, da pojde za menoj; pa povprašal je po otrokoma in šel k njima.

Bilo mi je v njegovi navzočnosti, ko sem slišala njegov priprosti, blagi glas, kakor da bi še zá-me ne bilo nič izgubljeno. „Kaj si naj še želim? Blag je, ljubeznjiv, izvrsten mož in blag oče, res sama ne vem, kaj mi še manjka?“

Izišla sem na balkon in vsedla pod platneni krov na klop, kjer sva sedela na dan

najine poroke. Solnce je že zašlo in pričenjalo se je mračiti, a pomladni oblaki razpenjali so se čez hišo in sadovnik; samo skozi drevje videla se je vgasujoča večerna zarja in paravno izišla večernica. Toda oblakova senca zakrila je tudi to in vse je pričakovalo tihega, pomladanskega dežja. Veter je ponehal, nobeno peresce, nobena travica se ni ganila. Bezgova in češnjeva vonjava razprostirala se je po sadovniku in hodniku, tako da se ti je zahotelo zatisniti oči, da bi ničesar ne videl, niti slišal, samo da bi pil sladko vonjavo. Jurjevke in vrtnice, ki se še niso bile razcvetele, moléle so nepremično nakviško na svoji črni, okopani grédi, privezane k belim kolom; žabe so regljale na ves glas, kakor bi se hotele naregljati še pred dežjem, ki jih naganja v kaluže. Slavčki oglašali so se v prestankih drug drugemu in bilo je slišati, kako nemirno so poletali iz enega kraja v drugega. Tudi to pomlad poskušal se je jeden slavec naseliti v grmu pod oknom in ko sem stopila vèn, slišala sem, kako je prhnil v drevored, tam nekoliko zažvrgolel, potem pa umolknil in čakal.

Zamán sem se hotela pomiriti. Tudi jaz sem čakala in žalovala.

Sergij je prišel od zgoraj iz sobe ter vsedel poleg mene.

„Naše bo namočil dež,“ opomnil je.

„Pač res“, rekla sem in molčala sva dolgo obá.

Med tem se je oblak spuščal vedno nižje in nižje, naokrog postajalo je vedno bolj tiho, vedno bolj vonjavno; naenkrat padla je kaplja na platneni krov, druga se je razbila na peščenej stezi, potem pa je jel škropiti močan, okrepčevalni dež. Utihnili so slavčki in žabe, slišati je bilo samo pljuskanje dežja in oglašal se je s svojim enoličnim glasom tudi nek ptiček, ki se je skril kje med suho listje, ne daleč od balkona. Sergij je vstal in hotel oditi.

„Kam pa greš?“ povprašala sem in zadrževala ga; „saj je tukaj tako prijetno.“

„Treba jima je poslati dežnik in čevlje,“ odgovoril je na to.

„Ni potreba, dež tako kmalo mine.“

Pritrdil mi je in ostala sva skupaj v hladniku. Naslonila sem se na gladki, polzki

tram ter molila glavo vèn. Sveži dež mi je kapljal na lase in vrat. Oblak se je vedno bolj in bolj tanjšal, vedrilo se je vedno bolj in bolj, in dež je padal vedno redkejšo. Zopet so zaregljale žabe, zopet so se začeli slavčki od vseh strani oglaševati drug družemu in med tem se je popolnem zvedrilo.

„Kako je lepo!“ dejal je on, prisedel k ograji in gladil moje mokre lase.

Priprosto njegovo laskanje prevzelo me je tako, da bi se bila skoraj razjokala.

„Česa je še več treba človeku?“ nadaljeval je veselo. „Sedaj sem tako zadovoljen, da ne potrebujem ničesar več; čisto sem srečen!“

„Tako pač nisi govoril, ko je šlo za mojo srečo“, mislila sem. „Če tudi je bila prejšna sreča dosti velika, pravil si vender, da ti še vedno nekaj manjka. In sedaj si miren in zadovoljen, meni pa stiskajo srce zadržane solze in neizrekljivo kesanje.“

„Tudi meni je dobro“, rekla sem glasno, „pa tare me žalost zlasti zaradi tega, ker vidim, da je vse tako lepo okolo mene. Meni je nekako pusto in prazno, vedno težim za

nečim, in vender je tukaj vse tako mirno in lepo. Je-li mogoče, da ti pri pomlajenji prirode ne čutiš nobene tuge? Mar res ne hrepeniš po nečim, kar je minulo?“

Vzel je roko raz mojo glavo in kratek čas molčal.

„Dà, poprej je bilo tudi z menoj tako, posebno pomladi“, rekel je, kakor bi nečesa se spominjal. „In presedel sem cele noči ter vtapljal se v želje in nade. To so bile lepe noči! . . . Ali takrat bilo je še vse pred menoj, kar je sedaj že za menoj. Sedaj sem zadovoljen z onim, kar je in to mi zadostuje popolnoma“, skončal je tako malomarno, mirno in prepričujoče, da sem morala verjeti njegovej trditvi če me je tudi bolelo.

„Toraj ne želiš ničesar več?“ povprašala sem ga.

„Ničesar, kar je nemogoče“, odvrnil je uganivši moje čustvo. — „Močiš si glavo“ dodal je, božaje me kakor otroka še enkrat po laseh; — „ti zavidaš listje in travo, da jo moči dež, hotel bi biti trava, listje in dež. Jaz pa se tega (vsega) le veselim, kakor se

veselim vsega na svetu, kar je krasno, mlado in srečno.“

„Ne obžaluješ li česa, kar je minulo?“ povprašala sem ga zopet in pri sreci bilo mi je vedno težje in težje.

Zamislil se je in zopet molčal. Videla sem, da hoče odgovoriti čisto odkritosrečno.

„Ne!“ odrekel je kratko.

„To ni res! Ni res!“ vskliknila sem obrnivši se k njemu ter mu zrla v oči. „Res ne obžaluješ ničesar, kar je minilo?“

„Ne!“ ponovil je še enkrat; „blagoslavljam minulost in ni mi je žal.“

„Ali bi mar ne hotel, da se vrne, kar je minulo?“ vprašala sem dalje.

Obrnil se je in je jel gledati po sadovniku.

„Tega si ne želim, . . . kakor si tudi ne želim, da bi mi izrasla krila,“ odvrnil je na to. „Ker je nemogoče!“

„Ne želiš li, da bi bila preteklost boljša in ne očitaš ničesar sebi ali meni?“

„Ničesar! . . . Vse je moralo tako biti!“

„Čuj me,“ rekla mu in ga prijela za roko, da bi se ozrl ná-me. „Čuj me, zakaj mi nikdar

nisi velel, naj bi živela ravno tako, kakor si hotel ti, zakaj si mi pustil prosto voljo, katere nisem znala rabiti, zakaj si me nehal učiti? Ko bi me bil vodil še nadalje, pa bi se ničesar ne zgodilo,“ hitela sem z glasom, ki je izražal odločno očitiranje in otožnost, ali nobene iskre poprejšnje stare ljubezni.

„Kaj bi se ne bilo dogodilo?“ povprašal je začujeno, obrnivši se k meni; „saj se itak ni pripetilo ničesar. Vse je dobro — jako dobro,“ dodal je z nasmehom.

„Je li mogoče, da me res ne razume, ali kar bi bilo še hujše, da me noče razumeti?“ pomislila sem si in solzé so mi stopile v oči.

„Ne bila bi, dasi ničesar kriva, kaznovana s tvojo malomarnostjo, dà celó preziranjem“, povzela sem; „ne bilo bi se zgodilo, da bi mi brez vsake krivde naenkrat odtegnil vse, kar mi je bilo drago.“

„Kaj praviš, duša moja!“ ostrmel je zavzeto, kakor bi ne razumel mojega govora.

„Ne, daj mi izgovoriti . . .“ prosila sem, segši mu v besedo. „Odtegnil si mi svojo za-

upljivost, ljubezen svojo, dà in še več, celó svoje spoštovanje; kajti ne verjamem po tem, kar je minilo, da bi me še sedaj ljubil... Ne, moram ti vender že enkrat reči, kar mi že davno teži srce!“ nadaljevala sem naglo, ko mi je hotel seči v besedo. „Sem li jaz bila kriva, da nisem poznala življenja, ker mi ga nisi odkril; sem li jaz kriva, da me zmiraj odvrčaš in odganjaš, če tudi konečno razumem, kar je v življenji potrebno in se že leto dni trudim, da bi se vrnila k tebi, ti pa se delaš kakor bi ne razumel, kaj hočem in vedno tako, da ti ne morem ničesar očitati in le samo jaz ostajam kriva in nesrečna! — Dà, hočeš me zopet treščiti v prejšnje življenje, — kar bi pa obema bilo na nesrečo!“

„Iz česa moreš to soditi?“ povprašal me je osupel.

„Nisi li trdil še včeraj in mar ne praviš zmiraj, da tukaj ne bom mogla prebiti, da morava na zimo v Petrograd — v Petrograd, kateri sovražim!“ nadaljevala sem pikro. „Namesto, da bi me tolažil v mojej tugi, izogiblješ se me le in ne rečeš mi več nobene ljubeznjive

besede. In če potem čisto propadem, boš mi še to očital ter se veselil moje nesreče!“

„Nehaj, nehaj!“ velel je strogo in hladno. „To ni dobro, kar sedaj praviš; s tem samo dokazuješ, da si v tem hipu proti meni slabe volje, da me ne . . .“

„Da te ne ljubim! — Reci samo, le reci!“ prestrigla sem mu besedo in solzé so se mi vlile po lici. Vsedla sem na klop ter zakrila si lice z robcem.

„Tako me torej razumeva!“ mislila sem trudeča se zadržati ihtenje, ki me je hotelo zadušiti. — „Preč je z najino poprejšnjo ljubeznijo!“ pravil mi je nek notranji glas.

On ni pristopil k meni in ni me tolažil. Bil je razžaljen s tem, kar sem mu povedala. Glas njegov bil je hladen in miren!

„Ne vem, česar me dolžiš“, začel je zopet; „morebiti tega, da moja ljubezen ni več takšna, kakeršna je bila poprej . . .“

„Ne čisla me več tako, kakor poprej —“ rekla sem sama pri sebi in gorke solze so mi še obilnejše tekle iz oči.

„Tega je kriv čas in midva,“ nadaljeval je on; „vsaka starost ima svoj način ljubezni.“

Umolknil je malo, potem pa zopet izpregovoril:

„Povedati ti hočem vso resnico, ker si jo želiš, kakor tudi, da sem ti odkritosrčen. One leta, ko sem te spoznal, nisem po cele noči spal, temveč mislil sem ná-te in tako živil svojo ljubezen, katera je rasla v mojem srci. Isto tako tudi nisem spal v Petrogradu in inozemstvu cele noči ter hotel v sebi zatreti to ljubezen, ki me je mučila. Pa nisem je uničil, marveč uničil samo to, kar me je mučilo . . . pomiril sem se in vendar te še ljubim sedaj, če tudi drugače.“

„In, ti imenuješ to ljubezen, akoravno je le muka?“ vskliknila sem. „Zakaj si mi dovolil živeti v velikem svetu, ko se ti je zdel tako škodljiv zá-me, da si mi zaradi njega prikratil svojo ljubezen?“

„Ni se zgodilo zavaljo svetá, draga moja,“ odvrnil je on.

„Zakaj nisi upotrebil svoje pravice? Zakaj me nisi zvezal, ubil? Bilo bi bolje za

mene, mnogo bolje, nego da sem izgubila vse, kar me je osrečevalo. Bilo bi mi dobro, in obvaroval bi me vsake sramote.“

Zopet sem gorko zaplakala in pokrila lice.

V tem hipu dospeli ste Katra in Sofija, veselo govoreči in smejajoči, na hladnik, pa opazivši naju, utihnili ste in urno odišli.

Molčala sva dolgo, jaz sem se izplakala in bilo mi je ložje pri srci. Ozrla sem se nanj.

Sedel je glavo podpiraje z roko in videlo se je, kakor bi mi hotel odgovoriti na moj pogled, pa vzdihnil je le globoko in si zopet podprl glavo. Stopila sem k njemu in prijela ga za roko, na kar me je zamišljeno pogledal.

„Dà, rekel je, kakor bi ugibal moje misli. „Nam vsem, posebno pa vam ženskam je neobhodno potrebno, da izkusimo vse življenje, predno ga spoznamo; skušnji drugih v tem oziru ni smeti verjeti. Ti me še takrat v tistem zapeljivem in pogubnem življenji nisi mogla razumeti. Pustil sem te, da ga za trenutek okusiš, ker uvidel sem, da nimam pravice odvracati te, če tudi je zá-me samega ta čas že davno minul.“

„Zakaj si živel z menoj in mi dovolil, da sem živela takó, ako si me res ljubil?“ povprašala sem.

„Zato, ker bi mi ne hotela in bi mi tudi ne mogla verjeti; morala si sama izkusiti in izkusila si . . .“

„Modroval si vedno“, dejala sem, „in iz tega izvira, da si me zeló malo ljubil.“

Umolknila sva zopet.

„Grozna je tvoja trditev, a resnična“, odgovoril je on, vstal in začel sem in tje hoditi. „Dà, res je, jaz sem kriv!“ pristavil je in vstopil pred mene. „Ali bi ti naj ne dovolil, da bi me ljubila, ali pa te moral ljubiti bolj priprosto, da priprosto!“

„Pozabiva to!“ dejala sem bojazljivo.

„Ne, kar je minulo, ne vrne se več . . . Nikdar več se ne vrne!“ odrekel je on in glas mu je bil mehkejši.

„Vrnilo se je že vse“, opomnila sem položivši mu roko na ramo.

Prijel me je za roko in mi jo stisnil.

„Ne, nisem ti govoril resnice, ko sem dejal, da mi ni žal minulosti . . . Dà, žal mi

je nekdanje tvoje ljubezni, tiste ljubezni, ki je več ni in je več ne bo! Kdo je tega kriv? ne vem. Ostala je ljubezen, pa ne ista; ostal je njen prostor, a ona je bolna ter nima več nekdanje moči, nima več svežosti svoje. — Ostali so spomini in hvaležnost — toda . . .“

„Ne govori tako“, segla sem mu v besedo. „Bodi zopet vse, kot je bilo poprej . . . Je li, da je to možno?“ povprašala sem zroča mu v oči. Pogled njegov bil je čist in miren, ko je bil tako ná-me uprt.

Še dokler sem govorila, čutila tem, da je bilo nemogoče, česar sem si tako srčno želela. Nasmehnil se mi je mirno in blago, kakor kakšen starec.

„Kako si še vender mlada — in kako sem se že postaral jaz!“ vzdihnil je na to. „Nimam več, česar iščeš pri meni. Zakaj bi varal samega sebe?“ dodal je še in se smehljaj, kot poprej.

Stala sem molčé poleg njega in srcé mi je bilo mirneje.

„Ne trudiva se ponavljati življenja“, nadaljeval je, „ne laživa samima sebi. Hvala

Bogú, dovolj je da sva prosta prejšnjih nemirov in ganitev. Nimava si ničesar več želeči, ničesar več iskati; bila sva srečna, jako srečna. Sedaj se morava truditi za tega“, rekel je, kazaje na malega Ivana, katerega je dojka prinesla k nama. „Tako je, draga družica moja“, končal je sklonivši se k meni ter poljubivši me na čelo. Ali to ni bil več poljub zaročenca, marveč poljub starega prijatelja.

Na sadovniku širila se je vedno močnejše večerna svežost, vedno slavnostneje glasilo se je ptičje petje in nebo pokrivalo se je vedno bolj gosto z zvezdami. Pogledala sem moža in bilo mi je na enkrat lažje pri srci. Zdelo se mi je, kakor bi mi bila odvzeta boleost, ki me je toliko mučila. Razumela sem h krati jasno, da je čisto prenehalo čustvo onega časa, kakor je preminil čas sam; čutila sem, da se več povrniti ne more in da bi mi njegova povrnitev nanesla le žalost in nemir. Preč je preč! . . . Pa je li tudi v resnici bil oni čas tako krasen, v katerem sem bila srečna in kateri je že davno, davno minil . . .

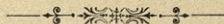
„Čas je, da gremo čaja pit!“ opomnil je Sergij in vsi skupaj šli smo v sobo. Pri vratih srečala sem dojko z malim Ivanom. Vzela sem sinčka v naročje, pokrila mu gole nožice, pritiskala ga na prsi in ga poljubila. Razprostrl je svoje ročice, odprl motne oči, pogledal okolo sebe, kakor bi bil česa iskal, ali se česa spominjal, potem pa obstal z očmi na meni, iskra samosvesti zalesketala se je v njih — polne ustnice nabrале so se v ljubeznjiv nasmeh. „Moje je to dete, moje je to dete, moje, moje!“ mislila sem si, prešinilo me je neko neizrekljivo čustvo, pritiskala sem ga skrbno na srce, da bi mu ne narejala bolečin. In začela sem poljubljati njegove hladne nožice, ročice in glavico, komaj z lasmi poraslo.

Moj mož je pristopil k meni in urno sem pokrila otrokovo ličice, pa je zopet odkrila.

„Ivan Sergijič,“ dejal je on, božajoč ga s prsti po bradi. Ali jaz sem ga zopet brzo pokrila; nisem hotela, da ga gleda še kdo drugi, razven mene. Ozrla sem se na svojega moža. Oči so se mu smejale, ko jih je uprl

ná-me. In sedaj po dolgem času bilo mi je milo in prijetno gledati vánje.

S tem dnevom končal je moj roman z mojim možem. Stara najina ljubezen bila mi je drag spomin, a novo čustvo do mojih otrok in njihovega očeta vložilo je temelj družega, ali popolnem drugače srečnega življenja, katero še uživam sedaj . . .

Pogreški.

Na str.	10	v 6. vrsti od zgoraj	beri:	plakati nam.	plaklati.
" "	16	" 3.	" "	" "	izbriši besedo in
" "	19	" 6.	" "	zdolaj beri:	s čim nam. nečim.
" "	26	" 9.	" "	zgoraj "	brigajte nam. brinite.
" "	29	" 1.	" "	" "	posnemanja namesto posneme.
" "	31	" 11.	" "	" "	svet nam. svét.
" "	40	" 1.	" "	zdolaj izbriši	besedo na.
" "	47	" 1.	" "	" "	senca.
" "	54	" 7.	" "	beri:	s podobami namesto podami.
" "	70	" 10.	" "	" "	delala nam. dela.
" "	90	" 1.	" "	" "	brez promene nam. pomêne.
" "	109	" 11.	" "	zgoraj "	šepetaje n. čepetaje.

Pri

J. Giontini-ju v Ljubljani

se tudi dobivajo:

Aladin s čarobno svetilnico (s podobami) . . .	12	kr.
Bojtek , v drevo vpreženi vitez. — Pravljica . . .	8	"
Car in tesar . — Zgodovinska pripovedka. — Poslovenil H. Podkrajšek	20	"
*Čas je zlató . — Podučna povest za mladost. — Poslovenjena po Hofmanu	36	"
Cerkvica na skali . — Pravljica	12	"
*Darinka , mala Črnogorka. — (Učenke v petih delih sveta, I. del). — Prevél Anton Sušnik . . .	24	"
*Deset krajcarjev cesarja Jožefa . — Pod- učna povest	12	"
Dve igri za slovensko gledališče. — 1. Juran in Sofija. — 2. Štepan Šubic	20	"
Erazem Predjamski . — Povest	16	"
Genovefa sveta grofinja . — Mična in gan- ljiva povest	16	"
*Grof Radecki . c. kr. maršal. — Popisal Fr. Malavašič	16	"
Hildegarda , zveličana cesarica. — Sveta povest . . .	20	"
Hirlanda , bretanjska vojvodinja. — Podučna povest po Krištofu Šmidu	20	"
Hitri računar z ozirom na sedanji denar po avstrijski veljavi in na novo mero in vago. — Trdo vezan	40	"
Jama nad Dobrušo . — Pravljica iz starodav- nih časov. — Spisal Jak. Aléšovec	20	"
*Jaromil . — Češka narodna pravljica. — Po- slovenil H. Podkrajšek	16	"
Ključec lažnjivi	20	"

*Kustoca in Vis, popis vojske na Laškem leta 1866	20	kr.
Mali Palček. — (S podobami)	12	"
Močni baron Ravbar. — Zgodovinska povest. — Kakeršno delo. tako plačilo. — Povest	24	"
*Na valovih južnega morja. — Pravljica. — Poslovenil Ign. Hladnik	14	"
*Najdenček ali pravični se tudi živine usmili. — Povest	20	"
*Národne pripovedke za mladino. — Spisal Dominicus. — I. in II. zvezek à	24	"
Naselnikova hči, cvetlica pustinje	20	"
*Nazorni nauk za slov. mladost. — Po slovenski razjasnil Ivan Tomšič	3 gld.	50 "
Nesreča čez nesrečo ali mrtvaška glava	12	"
Nikolaj Zrinjski, hrvatski junak ¹	20	"
Pavliha nemški v slovenski obleki	20	"
Pod turškim jarmom. — povest	20	"
Poduk kako se dela žganje vsake baže 1 gl. —	20	"
Fostojinska jama. — Popisal Dr. Costa	20	"
*Pripovedek sto malih za mladost Kristofa Šmid-a. — Trdo vezane	40	"
Prst božji ali izgledi božjih kazni. — I. in II. zvezek à	20	"
Razmere med staro in novo mero in vago ter novo metersko	10	"
*Ribičev sin. — Pravljica	10	"
*S prestola na morišče. — Zgodovinska povest. — Poslovenil Dominicus	20	"
Sanjske bukve. — (S podobami)	15	"
Sedem Švabov — (S podobami)	12	"
*Strijc Tomova kočā ali življenje zamorcev v severni Ameriki. — Poslovenil Fr. Mala-vašič. — Trdo vezana	70	"

(S * označene knjige so primerne z šolske knjižice.)

PESMI

zložil Jos. Cimperman.

Str. 190. Cena nevezanim 1 gl. 20 kr., vezanim z zlato obrezo 2 gl., po pošti 5 kr. več.

Jos. Cimpermana pesmi so jako ugodno presojevali „Zvon“, „Slov. Narod“, „Dom in Svet“, „Edinost“ „Laib. Zeitung“ itd. in tudi popolnem zaslužijo to jako ugodno oceno, le čitati je je treba in potem presojevati.

Jos. Cimpermana pesmi izražajo v vsem pravo in plemenito čutje v človeškem bistvu, ter se morejo, kar se tiče njih izvrstnosti, primerjati popolnem z znanimi pesnimi Gregorčiča, Jenka, Preširna in Vodnika.

Jos. Cimpermana pesmi omisliti in čitati mora vsak mladenič in mož, ki je naudušen in ima pravi pojem in razum za plemenite duševne proizvode domačega pesnika. — Dobivajo se v vseh knjigar nah in pri založniku

J. Giontini-ju v Ljubljani.

